

DUBIUM II.

De Horis Canonicis.

ARTICULUS I.

QUI OBLIGENTUR AD HORAS.

140. *Quinam clerici teneantur ad Officium. Qualem partem Officii teneantur dicere subdiaconi ea die qua ordinantur. Et an subdiaconus qui Officium recitavit ante ordinationem teneatur repetere.* — 141. *An teneantur ad Horas canonicas omnes religiosi et moniales.* — 142. *An religiosi non constituti in sacris et moniales, non dicentes Officium in choro, teneantur recitare privatim.* — *Dub. 1. An teneantur ad Officium religiosi ejecti.* — *Dub. 2. An profugi.* — *Dub. 3. An ad trivemes damnati. An degentes extra claustra.* — 143. *Not. 1°. An et quando religiosi teneantur recitare in choro. Quid, si sint occupati.* — *Not. 2°. An peccent graviter praelati negligentes Officium recitari in choro. An teneantur episcopi recitare in choro.* — *Not. 3°. An teneantur supplere omnia, qui plura non percipiunt ut choro inserviant. An ad peccandum graviter in choro sufficiat omissio minoris partis quam in Officio privato.* — 144. *De obligatione beneficiariorum circa Officium. An beneficiarius ordinatus per metum gravem teneatur ad Officium. Vide alia apud Busenbaum.* — 145. *Qu. 1. Quot peccata committat sacerdos beneficiatus Officium omitteus.* — *Qu. 2. An beneficiarius graviter peccet omitteudo Officium, si velit fructus restituere.*

Clerici in sacris teneantur ad Horas.

140. — « Resp. P. Clerici majorum Ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur tum jure ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiae.

« Dixi: *majorum Ordinum*; quia minus non tantum non ad Horas, sed neque ad psalmum *Miserere* tenentur, quem, vel simile quid, cum episcopus primam tonsuram conferens injungit, non videtur obligare, nisi ut vel tantum fiat aliquoties vel per modum consilii. — Lessius¹.

« Unde resolvuntur hi casus:

« 1°. Tenetur ad Horas qui cum dispensatione Papae duxit uxorem, nisi in hoc ipso sit dispensatus; quia dispensatio, utpote odiosa, stricte est explicanda, et characterem retinet. — Bonacina et Azor² contra alios.

« 2°. Clericus incipit obligari a puncto subdiaconatus suscepti; et quidem ad Horas respondentes horae qua ordinatur. — Bonacina³ ex communi.

Hinc dicit Croix⁴ cum Azor et Stoz,

¹ Lib. 2, cap. 37, dub. 9, num. 47. — *Bonac.*, de Offic. div., disp. 1, qu. 2, punct. 3, n. 5. — ² Part. 1, lib. 10, cap. 5, qu. 5. — ³ Loc. cit., punct. 5, n. 10. — ⁴ Lib. 4, n. 1187. — *Azor*, loc. cit., cap. 13, qu. 17. — *Stoz*, lib. 1, part. 3, n. 401, n. — *Croix*, loc. cit. — *Bonart*, de Horis canon., lib. 2, cap. 39, n. 11. — ⁵ De Horis canon., cap. 7, § 1, n. 5. — *Palaut*, tr. 7,

teneri subdiaconum die qua ordinatur ad Horam quae tunc dicenda esset in choro. — Unde si ordinatur hora undecima, ait Croix cum Bonart, probabile esse teneri tantum ad Vesperas; cum eo tempore regulariter aliae Horae jam persolutae sint in choro. Sed huic opinioni non acquiesco, quia verius ordinatus tenetur ad Horam quae respondet ad horam in qua contrahit obligationem. Quapropter regulariter tenetur recitare ab Hora sexta; ut recte ait Pater Concina⁵, cui adhaerent Palaut et Gobat.

An autem subdiaconus qui recitaverit partem illam ante ordinationem suae obligationi satisfecerit?

Negant Tournely⁶; et Croix⁷ cum Bonacina, Palaut, etc. Tum quia debito nequit satisfieri antequam contrahatur, tum quia Ecclesia exigit Officium a subdiaconis, ut nomine ejus illud persolvant: at qui non est adhuc subdiaconus nequit nomine Ecclesiae Officium recitare. — Affirmant vero Tamburinius⁸; et Lugo, Trullench et Gobat, apud Diana⁹, et probabile putant

disp. 2, punct. 4, n. 3. — *Gobat*, *Experim.*, tr. 5, n. 561. — ⁶ Is est *Collet*, *Instit. theol.*, tr. de Relig., part. 2, cap. 3, art. 1, concl. 1, v. *Quaeres*. — ⁷ Loc. cit. — *Bonac.* loc. cit., punct. 5, n. 11. — *Palaut*, loc. cit., n. 3. — ⁸ Decal., lib. 2, cap. 5, § 5, n. 9. — *Lugo*, de Euchar., disp. 16, sect. 2, n. 39. — *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 13, n. 3. — *Gobat*, loc. cit., n. 561.

Recitans ante ordinationem non satisfecit, juxta alios.

Juxta alios, satisfecit.

140. — ^{a)} Ex auctoribus hic relatis, Diana, part. 6, tr. 7, resol. 38, solum Trullench alle-

gat, quamvis et ceteri eandem affirmativam opinionem tueantur.

Croix¹ et Viva², quia bene potest debitum illud anticipare solvi quod certo moraliter est contrahendum.

Prima sententia videtur probabilior; quia Ecclesia exigit Officium a subdiacono, ut nomine ejus illud persolvat: at qui non est subdiaconus neque ab Ecclesia ut publicus minister destinatus, non potest nomine Ecclesiae recitare neque orationem publicam efficere. — Sed huic posset responderi quod sacerdos excommunicatus nec etiam potest orare nomine Ecclesiae neque orationem publicam facere: et hic utique tenetur Officium recitare, et recitando bene satisfacit; ergo ad satisfaciendum, non est opus ut recitans nomine Ecclesiae oret. Unde adhuc probabilem puto *secundam* sententiam.

141. — « Resp. II°. Omnes religiosi professi ad chorum destinati, utriusque sexus, obligantur ad Horas. Idque ex antiqua et recepta consuetudine: quam tamen quidam, ut Aragon^{a)}, putant non obligare tam stricte, ut peccent mortaliter si bis terve omittant. Et de monialibus dubitat Cajetanus^{b)}, Medina^{b)}, Armilla^{b)}, Diana^{b)}. — Immo eas (atque adeo omnes religiosos sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati, absolute, sed nimis laxe, docet Petrus Marchant^{c)} apud Diana^{c)}: contra aliorum communem et veram sententiam, quae docet teneri secundum suas re-

¹ Lib. 4, n. 1187. — ² De Praec. decal., qu. 3, art. 1, n. 8. — ³ Disp. 1, de Horis canon., qu. 2, punct. 2, n. 5. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 6, qu. 1. — *Less.*, lib. 2, cap. 37, n. 49. — *Malder.*, tr. 10, cap. 2, dub. 3, v. *De monialibus*. — ⁴ Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 12, § 1, n. 2 et 5. — *Sotus*, de Just. et

141. — ^{a)} Aragon, in *2am 2ae*, de *Justit.*, qu. 83, art. 12, dub. 4, concl. 3, dicit: « Semel aut iterum ».

^{b)} Auctores isti citantur utique a Diana, part. 2, tr. 12, resol. 17, loquente tum de monachis deputatis ad chorum, tum de monialibus; attamen Cajetanus, *Sum.*, v. Horae canonicae, 1°; Joannes Medina, *Cod. de Oratione*, tr. 6, qu. 7, v. *De his etiam*, de religiosis professis in genere tantum loquuntur. — Armilla, v. Horae canonicae, num. 4, approbat dictum Cajetani; et num. 5, de monialibus subdit: « Dic pariformiter sicut de religiosis professis tantum, quia non videntur teneri nisi ratione consuetudinis ». — Denique ipse Diana ab his auctoribus dissentit, affirmans moniales aut deputatos ad

« gulas et consuetudines. Bonacina³ ex Azor, Lessio, Maldero, etc.

« Unde resolves:

« 1°. Non tenentur ad Horas: 1°. Novitii; 2°. conversi; 3°. religiosi Societatis Jesu, militantes, hospitalarii et caeteri choro non destinati. — Trullench⁴.

« 2°. Is qui ex una religione transit in aliam in qua non est haec consuetudo, non tenetur, quia consuetudo non obligat ubi non est recepta. Ita Suarez^{d)} et Laymann^{d)}. — Idem dic de religioso ejecto, vel qui dispensationem obtinuit perpetuo vivendi extra monasterium; quia, etsi maneat religiosus, non tamen regularis. « Ita probabiliter Sotus, Sanchez, Bonacina⁵, etc., contra Suarez ».

Hic confert aliqua praenotare de institutione divini Officii.

Horae canonicae, ut fertur, saltem quoad substantiam, institutae fuerunt tempore Apostolorum; ut indicatur Actor. II, [42], ubi narratur quod fideles erant *perseverantes in... communicatione fractionis panis et orationibus*; id est in psalmis, et hymnis, et canticis spiritualibus, cantantes et psallentes, juxta Apostolum ad Ephes. v, [19]. Idque clarius significavit Clemens Papa I, ubi suis clericis sic praecepit: *Precationes facite mane, tertia hora ac sexta et nona, et vespere, atque ad galli cantum*. Pelagius^{e)} autem I, ut ferunt Azor et Filliucci, publicam legem con-

Jure, lib. 10, qu. 5, art. 3. — *Sanch.*, de Matrim., lib. 8, disp. 8, n. 11. — ⁵ Loc. cit., n. 3 et 4. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 17, n. 8 et 9. — ⁶ Constit. Apost., lib. 8, cap. 34. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 1, qu. 6. — *Fill.*, tr. 23, cap. 3, n. 89.

chorum teneri sub mortali Horas canonicas persolvere.

^{c)} Petrus Marchant, *Tribun. anim.*, tom. 2, tr. 2, part. 2, tit. 3, sect. 1, dub. ult., negat in generali consuetudinem hanc sub mortali obligare; et solum admittit obligare sub mortali, si in aliqua regula quae ad mortale obligat, sit ita statutum. Et sic a Diana, part. 9, tr. 6, resol. 7, citatur.

^{d)} Suarez, de *Religione*, tr. 4, lib. 4, cap. 17, n. 7; Laymann, lib. 4, tr. 1, cap. 4, n. 3, male citantur a Busenbaum; loquuntur enim de professo destinato ad chorum, qui annuente praelato transit ad statum conversorum; quo in casu negant eum deinceps obligari ad Officium.

^{e)} Fortassis, ut loquuntur Azor et Filliucci.

Quando fuerit institutum Officium.

stituit qua clerici septies in die preces canonicas persolvere cogentur. — Quod vero pertinet ad breviarii formam, refert Radulphus, ineunte saeculo XIII in aede Pontificia illud brevium fuisse, et ideo *Breviarium* appellari. — Vide alia apud Thomassinum¹.

Primo loco oportet hic plura adnotare de obligatione religiosorum recitandi Officium, et deinde de recitatione in choro.

142. — Ante omnia illa magna Quaestio occurrit: *An religiosi non constituti in sacris et moniales teneantur sub gravi recitare quotidie Officium saltem private?*

Prima sententia negat: et hanc tenent Bordonus², Armilla^a), Sà^b); item Marchant^a), Martinus a S. Joseph^b), Castro, Antonius a Spiritu S.^c), Joannes Medina^a), apud Salmant.³ Et probabilem putat Lessius⁴. — Ratio, quia, licet in hoc adsit consuetudo, non tamen constat, ut dicunt Cajetanus, Ledesma^d), Palacio, etc., apud Sanchez⁵, eam fuisse introductam a religiosis cum animo graviter se obligandi.

Secunda sententia censet non peccare graviter religiosos et moniales, quae aliquoties tantum et non frequenter Officium omittunt.

Tertia vero sententia communis, quam sequimur, et tenent Lessius⁶, Sanchez⁷,

Radulph., de Canonum observant., propos. 22; apud de la Bigne, Biblioth. max., tom. 26, fol. 313. — ¹ Vetus et nov. eccl. discipl., part. 1, lib. 2, cap. 84 (al. part. 4, lib. 1, cap. 40). — ² Variar. resol. 30, n. 1, 6 et 12. — *Castro*, de Potest. legis poen., lib. 1, cap. 8, fol. 63 (edit. Salmant. 1561). — ³ Tr. 16, de Horis canon., cap. 2, n. 16 et 17. — ⁴ Auctar., v. *Horae canonicae*, cas. 14. — *Cajetan.*, Sum., v. *Horae canonicae*, 1°. — *Mich. de Palacio*, in 4, dist. 15, disp. 9, v. *Mihi autem videtur*. — ⁵ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 3, num. 4. — ⁶ Lib. 2, cap. 37, num. 49. — ⁷ Loc. cit., n. 6 et 12. — ⁸ Tr. 6, de Horis canon., dist. 1, n. 18. —

142. — ^a) Vide pro Armilla et Medina, notam *b*); et pro Marchant, notam *c* ad num. praecedentem.

^b) Sà, v. *Horae canonicae*, n. 1, in edit. genuin., dicit probabile esse, quamvis non usu receptum. — Martinus a S. Joseph, *Aviso de Confessores*, lib. 2, de *Oratione*, tr. 5, n. 2, negat tantum de iis quibus regula non imponit onus recitandi, nec constat de consuetudine, quae eos obliget ad recitandum extra chorum.

^c) Antonius a Spiritu Sancto, *Director regul.*, tr. 3, disp. 6, n. 343 et 1606, hanc opinionem probabilem vocat; sed ipse adhae-

Anacletus⁸, Salmant.⁹; et Pater Concina¹⁰ cum S. Antonino, Genetto, Palao, Tamburinio, Diana, Vasquez ac aliis; item Laymann¹¹, qui contrariam rejicit; et Reginaldus^e) apud Tamburinium¹² vocat temerariam; et Diana, prorsus improbandam. Refertque Continuator Tournely¹³, Patrem Mutium Vitelleschi, praepositum generalem Societatis Jesu, anno 1625 prohibuisse ne quis suorum opinionem illam doceret ut probabilem; et eandem reprobata fuisse ab universitatibus Hispalensi, Conimbricensi, etc., necnon jussu Pontificis ipsam erasam fuisse e libro Emmanuelis Sà. — Nostra autem sententia docet quod ipsi tenentur sub gravi Officium quotidie recitare ex consuetudine jam praescripta. — Nec valet dicere quod non constet ipsam introductam fuisse a religiosis animo se obligandi sub gravi: nam ex regula generali, pro eo stat possessio pro quo stat praesumptio. Cum autem consuetudo haec universe a religiosis et monialibus cum magno incommodo constanter observata fuerit, et praelati graviter semper reprehenderit eam non servantes; id sufficientem praebet praesumptionem, quod ipsi recitantes talem consuetudinem vere introduxerint animo se obligandi: si igitur praesumptio stat pro obligatione, pro ea stat quidem etiam pos-

⁹ Tr. 16, cap. 2, num. 19. — ¹⁰ De Horis canon., cap. 7, § 2, a num. 3. — *S. Anton.*, part. 3, tit. 13, cap. 4, § 1. — *Genetto*, tr. 1, de Benefic., cap. 10, qu. 30. — *Palao*, tr. 7, disp. 2, punct. 1, § 3, num. 1 et 3. — *Tambur.*, in Decal., lib. 2, cap. 5, § 1, num. 13. — *Diana*, Coord., tom. 3, tr. 6, resol. 15, 16 et 17. (Ipse Diana, part. 6, tr. 8, resol. 12; part. 7, tr. 11, resol. 4; part. 10, tr. 11, resol. 45.) — *Vasq.*, de Benefic., cap. 4, § 1, art. 1, dub. 11, n. 49. — ¹¹ Lib. 4, tr. 1, cap. 4, num. 1 et 2. — ¹² Loc. cit., num. 13. — *Diana*, part. 6, tr. 8, resol. 12. — ¹³ Part. 2, de Statu et Oblig. relig., cap. 3, art. 1, concl.

ret, ut probabiliori, eidem sententiae ac S. Alphonsus, illi scilicet quae eos sub mortali ad Officium obligat.

^d) Martinus de Ledesma, *2^a 4^{ae}, qu. 16, art. 4, dub. 6*, clare significat non constare de consuetudine, scribens: « Ex consuetudine declarata a praelatis, quod volunt omnes professos persolvere preces horarias sub praeposito, tenebuntur. Quando autem nihil disponit de hoc praelatus, nec consuetudo sic declarata, dicendum est quod professus, solum quia professus, non tenetur ad preces horarias ».

^e) Reginaldus, *lib. 18, n. 140*, temerarium esse ait de hac consuetudine dubitare.

sessio^f). — Vide dicta in simili casu de abstinentia a lacticiis, *Lib. III, n. 1009, v. Dubit. 3*.

Concedunt autem communiter DD. 1°. Quod praelati, etiam inferiores, possint ex causa, puta studiorum et simili, dispensare sicut in aliis observantiis cum suis subditis, ut non recitent Officium. Ita Salmant.¹ cum Lessio, Gavanto, Villalobos, Tamburinio. — Concedunt 2°. quod si in aliqua religione constaret non esse talem consuetudinem, talis obligatio in illa non esset. Salmant.² cum Bonacina, Cajetano³), Sanchez, etc.

De privilegiis autem religiosorum circa divinum Officium, vide dicta n. 63.

Dubitatur 1°. *An religiosi ejecti per sententiam teneantur ad Officium?*

Affirmant Cabassutius^h), Concina³); Anacletusⁱ) cum Azor et Navarro; quia ipsi retinent statum, et adhuc religiosi reputantur. — Sed non improbabilius negant, cum Busenbaum, Sanchez⁴, Lessius⁵ cum Soto; et Laymann⁶, qui hanc tutam

¹ Tr. 16, cap. 2, n. 20. — *Less.*, lib. 2, cap. 37, n. 51. — *Gavanto*, in Rubr. Breviar., sect. 1, cap. 5, tit. 1, num. 6, v. *Decimo*. — *Villal.*, part. 1, tr. 24, diff. 9, n. 12. — *Ascan. Tambur.*, de Jure abbatum, tom. 2, disp. 10, qu. 1, n. 6. — ² Loc. cit., n. 20. — *Bonac.*, de Offic. divino, disp. 1, qu. 2, punct. 2, n. 7 et n. 1. — *Sanchez*, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 3, n. 7. — ³ De Horis canon., cap. 7, § 2, n. 16. — *Azor*, part. 1,

Praelati ex causa possunt dispensare.

Ubi non est consuetudo, neque est obligatio.

Ejecti per sententiam adhuc tenentur, juxta alios.

Non improbabilius eximuntur.

vocat sententiam. Ratio, quia in eis jam exstincta est essentia status religiosi, cum non amplius teneantur ad vota, et supponit Sanchez^j) tamquam certum; nec sit in potestate eorum ad religionem redire.

Dubitatur 2°. *An religiosi profugi obligentur ad Officium?*

Negat Bonacina^k), et probabile putat Tamburinius^k); quia (ut dicunt) isti constituuntur in statu cui non convenit recitatio Horarum. — Sed melius Lessius⁷ et Concina⁸ docent teneri. Ratio, quia, sicut ipsi non amittunt statum religiosum, ita ab illius oneribus non eximuntur.

Dubitatur 3°. *An religiosi ad triremes damnati teneantur Horas recitare?*

Affirmat Laymann⁹ cum Navarro^l), Rodriguez^l), Suarez, Azor, saltem pro diebus quibus non remigant; quia hi manent religiosi. — Sed communis negat Cabassutius¹⁰; qui tamen ait teneri clericos constitutos in sacris. — Sed de utrisque negant Sporer^m), Lessius^m), Sotusⁿ), San-

lib. 10, cap. 6, qu. 6. — *Navar.*, de Horis canon., cap. 7, n. 20. — ⁴ De Matrim., lib. 8, disp. 8, n. 11. — ⁵ Lib. 2, cap. 37, n. 50. — *Sotus*, de Just. et Jure, lib. 10, qu. 5, art. 3. — ⁶ Lib. 4, tr. 1, cap. 4, n. 2, i. f. — ⁷ Lib. 2, cap. 37, n. 50. — ⁸ De Horis canon., cap. 7, § 2, n. 15. — ⁹ Lib. 4, tr. 1, cap. 4, n. 2, i. f. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 17, n. 9. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 6, qu. 6. — ¹⁰ Lib. 1, cap. 21, n. 18.

Profugi juxta alios, non tenentur.

Melius, tenentur.

Ad triremes damnati, juxta alios, tenentur.

Communius eximuntur, etiam sacris initiati.

^f) Quaesitum fuit an professi votorum simplicium, quae professioni votorum solemnium praemitti debent, teneantur ad Officium divinum. Cui quaesito S. C. super *Statu regularium*, mandante Pio IX, respondit die 6 Augusti 1858: « Eos non teneri ad privatam recitationem, debere tamen choro interesse ut solemniter professi ». Idemque pro monialibus votorum solemnium decrevit Leo XIII decreto S. C. Ep. et Reg. *Perpensis*, 3 Maji 1902.

^g) Cajetanus, *Sum.*, v. *Horae canonicae*, 1°, scribit in generali de religiosis: « Nisi consuetudo illos obliget (de qua nihil scio), non tenentur ex professione ».

^h) Cabassutius contra, *Theor. et prax.*, lib. 1, cap. 21, n. 18, negat ejectum teneri ad Officii recitationem: « At vero religiosi nullatenus sacri, inquit, ad triremes mandati, aut ex monasteriis ejecti, ab hoc onere liberantur ». Cui sententiae videtur ipse S. Alphonsus adhaerere.

ⁱ) Anacletus, *tr. 6, dist. 1, n. 23*, utramque sententiam exponit, nec tamen aperit quamnam ipse amplectatur.

^j) Sanchez, *cit. disp. 8, n. 11*, id asserit de professo quocum dispensatum est ad nuptias.

^k) Bonacina, *de Offic. divino, disp. 1, qu. 2, punct. 2, n. 6*, satis probabile esse asserit, fugitivum ad Horas non teneri; at subdit: « In praxi tamen oppositam sententiam consulerem contra fugitivum ». Unde favet eidem sententiae quam S. Alphonsus meliorem appellat. — Tamburinius vero, *Decal.*, lib. 2, cap. 5, § 1, n. 18, postquam probabile dixit ejectum non teneri, sic pergit: « Addit Bonac. etiam fugitivos, sed non approbat in praxi ».

^l) Navarrus, *de Horis canon.*, cap. 7, n. 20; Rodriguez, *Sum.*, part. 1, cap. 140, n. 14, concl. 13, loquuntur de ejecto (de quo ibid. tractat Laymann). — Rodriguez tamen, *Sum. hispan.*, tom. 3, cap. 194, n. 15, (Salmant. 1612), ait clericum in sacris, damnatum ad triremes Officium recitare teneri, si commode potest. Et hanc clausulam: *Si commode, etc.*, addunt etiam ceteri auctores hic citati, qui de damnatis ad triremes loquuntur.

^m) Sporer, *Sacram.*, part. 1, *Append. de Horis canon.*, cap. 1, n. 9; Lessius, *lib. 2, cap. 37, n. 45*, id asserunt de clericis constitutis in sacris.

ⁿ) Sotus, *de Just. et Jure*, lib. 10, qu. 5, art. 3, v. *Impediti*, omnia haec satis innuit,

Religiosi, juxta alios, non tenentur sub gravi quotidie recitare.

Juxta alios, omisio non frequens, non lethalis.

Tenentur quotidie sub gravi.

chez^{o)}, Concina¹⁾; et Salmant.²⁾ cum Pellizzario, Diana, etc. Ratio, tum quia talis recitatio videretur cedere in dedecus ordinis religiosi, si in illa damnatorum turba statum suum ostenderent; tum quia in eo tam miserabili statu non videntur ipsi hoc onere gravandi.

Religiosi autem ex licentia degentes extra claustra ad Officium tenentur, ut Concina³⁾ cum Suarez (contra Bonacina⁴⁾), etc. apud Busenbaum): — sicut etiam in carcere detenti; ut Sporer⁴⁾.

143. — Hic autem plura opus est adjicere quae pertinent ad recitationem religiosorum in choro.

Notandum I^o. Quod nullus religiosus aut monialis in particulari tenetur sub gravi Horas dicere in choro; ut communiter docent Concina⁵⁾, Anacletus⁶⁾, Viva⁷⁾; et Salmant.⁸⁾ cum Suarez, Palao, Bonacina, Pellizzario, Tamburinus⁹⁾, etc. Modo tamen chorus non tollitur, ut bene advertunt Viva et alii. — Paucitas autem religiosorum excusat totam communitatem a choro. Ideo nisi adsint ad minus quatuor expediti, non est obligatio chori, ut dicunt Wigandt⁹⁾, Tamburinus¹⁰⁾, Holzmann¹⁰⁾, Roncaglia¹¹⁾; et Salmant.¹²⁾ cum Pellizzario, Bordono¹²⁾, etc. Diximus: ex-

pediti; nam si sint infirmi vel legitime occupati, nec etiam si quatuor sint ad chorum obligantur. — Probabiliter autem putant Viva¹³⁾, Salmant.¹⁴⁾ cum Pellizzario et Antonio a Spiritu S., contra Wigandt⁹⁾, sufficere ad satisfaciendum choro, ut soli novitii intersint; quia ipsi in favorabilibus reputantur ut religiosi.

Hic obiter nota cum Concina¹⁵⁾ quod ex justa causa licet religiosus aliquando recitare Horas in sacristia.

Notandum II°. Quod graviter peccant praelati qui ex negligentia permittunt ut omittatur recitari pars notabilis in choro; ut communiter docent Suarez¹⁶⁾, Concina¹⁷⁾, Salmant.¹⁸⁾ cum Palao¹⁸⁾, Pellizzario, etc. (contra Bordonum et alios, quorum sententia non videtur mihi probabilis). Quia, si non dubitatur de praecepto dicendi Horas in choro, nec dubitari debet violari praeceptum si pars notabilis Officii omittatur. — Episcopi tenentur invigilare ut Officium a canonicis in choro persolvatur et rite.

Caeterum, per se loquendo, non tenentur episcopi choro interesse, ne festis quidem diebus; tum quia haec est consuetudo, tum quia ipsi gravioribus negotiis vacare debent. — Ita Viva¹⁹⁾ cum Valentia⁹⁾, Filiuccio¹⁰⁾ et Bonacina¹¹⁾; ex-

Satis est ut soli novitii intersint.

Occupati circa necessaria choro non tenentur supplere.

Praelati non curantes recitationem in choro, graviter peccant.

Episcopi per se non tenentur choro.

D. Thoma¹⁾, qui sic docet: *Praelati... non debent cantibus insistere ne per hoc a majoribus retrahantur.*

Notandum III°. Quod in choro non tenentur omnia supplere ii qui, dum alii cantant, parant aut transferunt libros, perquirunt psalmos, pulsant organa aut campanas, vel alia choro necessaria peragunt; tunc enim per socios suppletur, quod ipsi forte non satis percipiunt. Ita communiter (cum Busenbaum, infra n. 156, v. *Ex hoc*), Azor²⁾, Salmant.³⁾, Anacletus⁴⁾; Laymann⁵⁾ cum Soto, Silvestro et Henrico; ac Croix⁶⁾ cum Valentia⁹⁾, Reginaldo, Escobar et Gobat — contra Palaum⁷⁾; Bonacina⁸⁾ cum Navarro¹⁰⁾, Vasquez¹¹⁾, Sà¹²⁾, Filiuccio¹³⁾, etc., qui dicunt hos satisfacere quidem assistentiae chori quoad distributiones lucrandas, sed teneri ad supplendum, si non attenderint ad ea quae interim sunt

recitata; et idem sentit Holzmann⁹⁾, qui tamen excusat si modica sit materia, puta quae ad integrum psalmum non pertingat¹⁴⁾. — Sed satis probabilis est prima sententia, eo quod, dum aliquis occupatur in rebus ad Officii celebritatem pertinentibus, totus chorus pro eo supplet. Prout qui Missae inservit, censetur eam audire, dum in re necessaria paranda attendit; ut dicunt Toletus et Rodriguez¹⁵⁾, apud Laymann¹⁰⁾. — Qui notat idem docere Sotum¹⁶⁾, Navarrum, Aragon¹⁷⁾ et Rodriguez¹⁸⁾, de eo qui choro alternatim respondet organum pulsando, quin versiculum suae partis proferat. Sed huic non acquiesco; cum recte doceat Bonacina¹¹⁾ cum Molfesio, Officium tunc integre non recitari, quia organum verba non profert¹⁹⁾.

Probabiliter vero satisfacit qui dum alii recitant, tussit vel excreat, etiamsi

Satisfacit qui tussit vel excreat.

¹⁾ 2^a 2^a, qu. 91, art. 2, ad 3. — ²⁾ Part. 1, lib. 10, cap. 13, qu. 20. — ³⁾ Tr. 16, cap. 1, n. 19. — ⁴⁾ Tr. 6, dist. 1, n. 52. — ⁵⁾ Lib. 4, tr. 1, cap. 5, num. 7. — ⁶⁾ Sotus, de Just. et Jure, lib. 10, qu. 5, art. 3. — ⁷⁾ Silvest. v. *Horae canonicae*, n. 15, qu. 12, v. *Secundum*. — ⁸⁾ Henric. a Gandavo, Quodlib. 11, qu. 29, v. f. — ⁹⁾ Lib. 4, n. 1300. — ¹⁰⁾ Reginaldus, lib. 13, n. 188. — ¹¹⁾ Escob. tr. 5, exam. 6, cap. 13, n. 137, edit. Lugdun. s. d. (*al.*, edit. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, cap. 5, num. 70,

v. med.). — ¹²⁾ Gobat, Experim., tr. 5, num. 706. — ¹³⁾ Tr. 7, disp. 3, punct. 4, num. 7. — ¹⁴⁾ De Offic. divino, disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 1, num. 13. — ¹⁵⁾ De Praecept. particul., num. 471, resp. 3, ad 2. — ¹⁶⁾ Tolet., lib. 6, cap. 7, num. 2. — ¹⁷⁾ Lib. 4, tr. 1, cap. 5, num. 7, post med. — ¹⁸⁾ Navar., de Horis canon., cap. 21, n. 15. — ¹⁹⁾ De Offic. divino, disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 1, n. 13. — ²⁰⁾ Molfes., Sum., part. 1, tr. 5, cap. 2, n. 23.

¹⁾ De Horis can., cap. 7, § 2, n. 17. — ²⁾ Tr. 16, cap. 2, n. 4. — ³⁾ Pellis., tr. 5, cap. 8, n. 61. — ⁴⁾ Diana, part. 2, tr. 12, resol. 40. — ⁵⁾ Loc. cit., n. 13. — ⁶⁾ Suar., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 17, n. 8. — ⁷⁾ Append. de Horis canon., cap. 1, n. 9. — ⁸⁾ De Horis can., cap. 5, n. 4. — ⁹⁾ Tr. 6, de Horis can., dist. 1, n. 21. — ¹⁰⁾ De Praecept. decal., qu. 3, art. 1, n. 6. — ¹¹⁾ Tr. 16, cap. 1, n. 5. — ¹²⁾ Suar., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 10, n. 16 et 18. — ¹³⁾ Palaus, tr. 7, disp. 3, punct. 1, n. 12. — ¹⁴⁾ Bonac., disp. 2, de Offic. divino in Choro, qu. 1, punct. 1, n. 9 et 10. — ¹⁵⁾ Pellis., tr. 5, cap. 8, n. 7. — ¹⁶⁾ Viva, loc. cit., n. 6. — ¹⁷⁾ Tr. 10,

exam. 5, n. 84, v. *Resp.* 2. — ¹⁸⁾ De Praecept. particul., num. 471. — ¹⁹⁾ Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 1, qu. 1, resp. 2. — ²⁰⁾ Loc. cit., n. 6. — ²¹⁾ Pellis., tr. 5, cap. 8, n. 50. — ²²⁾ De Praecept. decal., qu. 3, art. 1, n. 6. — ²³⁾ Tr. 16, cap. 1, n. 6. — ²⁴⁾ Pellis., tr. 5, cap. 8, num. 49. — ²⁵⁾ Anton. a Spir. S., Director. regular., tr. 3, disp. 6, num. 1598. — ²⁶⁾ De Horis canon., cap. 5, n. 17. — ²⁷⁾ De Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 10, n. 8, cum cap. 13, n. 1 et 2. — ²⁸⁾ Loc. cit., n. 19. — ²⁹⁾ Loc. cit., n. 14. — ³⁰⁾ Pellis., loc. cit., n. 28 et 29. — ³¹⁾ Bordon., Variar. resol. 30, n. 7. — ³²⁾ De Restit., qu. 7, art. 9, n. 14, v. *Dico* 3.

dum dicit constitutos in sacris excusari a recitatione Officii, si sint inter infideles, ubi breviarium haberi nequit.

^{o)} Sanchez, de Matrim., loc. cit., n. 11, de ejecto loquitur, ut supra.

^{p)} Bonacina, *disp. 1, loc. cit., n. 4*, utique contradicit, si licentiam habeat in perpetuum manendi extra claustra; si vero ad tempus dumtaxat, affirmat cum aliis, teneri illum ad Officii recitationem.

143. — ^{a)} Ascanius Tamburinus, de *Jure abbatum*, tom. 2, *disp. 10, qu. 3, n. 3*, sic videtur tenere, eo quod sententiam hanc ultimo loco et fusius exponit.

^{b)} Thomas Tamburinus, in *Decal., lib. 2, cap. 5, § 1, n. 12*, religiosos a choro excusat, si sint solum « quatuor vel quinque ». Et ita

etiam « ut plurimum » Bordonus, *Variar. resol. 30, n. 8*.

^{c)} Wigandt, *tr. 10, exam. 5, n. 84, resp. 3*: « Soli novitii, inquit, non possunt constituere chorum, nisi ex justa et necessaria causa ».

^{d)} Palaus, loco citato a Salmant., id est *tr. 7, disp. 3, punct. 5, n. 1*, non est ad rem; sed *punct. 1, n. 6*, asserit praelatum graviter obligari ad sollicitudinem et curam habendam, « ne unquam omittatur » Officium in choro.

^{e)} Valentia, in *2am 2ae, disp. 10, qu. 6, punct. 2*, loquitur de praelatis religionum.

^{f)} Filiucci et Bonacina a Viva citantur ut refert S. Alphonsus; sed Filiucci, *tr. 23, cap. 4, n. 136*, negat episcopum ad chorum teneri, « per se loquendo, nisi forte certis diebus festis ex consuetudine et publica aedifi-

catione ». — Et Bonacina, de *Offic. divino, disp. 1, qu. 3, punct. 5, n. 9*, pariter negat eum teneri per se loquendo, ne festis quidem aut dominicis; quod tamen *n. 10*, his verbis explicat, dicens: « Episcopum debere et teneri aliquando choro assistere, quando scilicet id exigit ratio sui muneris adimplendi, aut vitandi scandali, aut exempli, aut alterius circumstantiae, quam episcopus prudentis suae mentis consilio pendere et examinare debet ».

^{g)} Valentia non citatur a Croix, sed Vasquez et male, ut infra patebit.

^{h)} Auctores isti non satis accurate a Bonacina allegantur. — Navarrus enim, de *Horis canon., cap. 11, n. 36*; negat eos ad supplendum teneri, si tamen antea non potuerunt praeparare. Et *cap. 21, n. 15*, negat se audere eos arguere peccati qui non suppleverint. — Vasquez, de *Benefic., cap. 4, n. 111*, excusat a supplementatione choro inservientem qui Officium memoriter recitare non potest; pulsantem vero organa excusat, si teneatur tantum ut religiosus; secus, si ratione Ordinis ad Officium teneatur. — Sà, v. *Horae canonicae, n. 8*, obligat utique ad supplendum; atvero dictum istud non est Emmanuelis Sà, sed ejus correctoris; reperitur enim tantum in editione emendata. — Filiucci denique, *tr. 23, n. 191, i. f., et n. 192*, a supplendo excusat, negans eum cen-

seri distractum. Quae vero addit, non videntur ad praesentem casum se referre.

ⁱ⁾ Holzmann ibi non excipit modicam materiam; sed eam excipit sub *4*, ubi loquitur de eo qui propter tussim, strepitum « aliudve impedimentum » aliqua non perciperet, quae ab aliis cantantur aut recitantur.

^{j)} Rodriguez male citatur a Laymann; nam, *Sum., part. 1, cap. 142, n. 2*, non loquitur de Missa.

^{k)} Sotus, de *Just. et Jure, lib. 10, qu. 5, art. 3*, dubitative loquitur: « Immo, inquit, nescio an ille qui organis choro respondet, teneatur postea Officium pendere ». — Aragon autem, in *2am 2ae, qu. 83, art. 12, v. f.*; et Rodriguez, *loc. cit.*, tractant de casuposito initio hujus notandi 3. Non igitur satis accurate a Laymann citantur.

^{l)} Hic inserendum est quoddam quaesitum quod in textu omnium editionum desideratur, sed in singulis, a 2^a usque ad 9^{am}, in indice alphabetico, v. *Musici*, ipse S. Alphonsus reposuit cum hac nota: « Id notatum est hic, quia omissum erat in corpore »; et est istud: « An autem devote audientes Horas, dum musici cantant, satisfaciunt? — Affirmant aliqui apud Pellizzarium, [tr. 5], cap. 8, n. 42. Sed omnino negandum cum Croix, lib. 4, n. 1299; et Mazzotta, [tr. 2, disp. 1, qu. 2, cap. 1, § 3, qu. 4] tom. 1, pag. 302 ».

integer psalmus interim dicatur; ut ait Croix¹ cum Sanchez et Gobat. — Item probabiliter² Sanchez, Escobar et Diana excusant eum qui in choro perlegit lectionem, ne erret, alioquin erraturus^{m)}; haec enim causa satis excusat ab illa levi omissione.

Sentiunt autem Salmant.³ cum Suarez, Pellizzario, etc., in omissione recitationis in choro minorem Officii partem sufficere ad peccandum graviter quam in recitatione privata. — Sed probabiliter id negant Bonacina⁴; et Holzmann⁵ cum Tamburino et Babenstuber: qui dicunt illam tantum esse omissionem gravem in choro, quae gravis est in Officio privato.

Notandum IV°. Quod ex bulla S. Pii V *Quod a Nobis*, omnes qui utuntur breviario Romano deobligantur recitare in choro Officium B. V. Mariae, defunctorum, et psalmos poenitentiales; praecipitur vero ibidemⁿ⁾ servari consuetudinem haec Officia recitandi in locis ubi viget. — Haec autem obligatio extra chorum non afficit singulos privatos, sed tantum communitatem; ut recte ajunt Concina⁶, et Holzmann⁷ cum aliis.

144. — « Resp. III°. Beneficiati, quotquot « habent jus in re et plenum dominium « beneficii, si fructus percipiant vel percipiunt, tenentur ad Horas. Lessius « et Laymann⁸, ex communi et concilio « Lateranensi sub Leone X. — Ratio, quia « beneficium datur propter Officium.

¹ Lib. 4, num. 1800. — *Sanct.*, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 15, n. 3. — *Gobat*, Experim., tr. 5, n. 706. — ² Apud *Croix*, loc. cit. — *Sanct.*, loc. cit., dub. 15, n. 1. — *Escob.*, tr. 5, exam. 6, cap. 13, n. 137, edit. Lugdun. s. d. (al. edit. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, cap. 5, num. 70, v. med.). — *Diana*, part. 2, tr. 12, resol. 13, i. f. — ³ Tr. 16, cap. 1, n. 17. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 13, num. 2. — *Pellia*, tr. 5, cap. 8, n. 28. — ⁴ Disput. 1, qu. 5, punct. 1, n. 3. — ⁵ De Praec. partic., n. 471, resp. 2. — *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, n. 12. — *Babenst.*, tr. 5, disp. 2, art. 3, num. 13. — *S. Pius V*, bulla *Quod a Nobis*, de die

m) Croix ipse addit verba: *Alioquin erraturus*; auctores autem citati clausulam hanc omittunt, etiam Sanchez et Escobar, qui pro eadem a Croix allegantur.

n) Bulla S. Pii V id praecipit de solo Officio parvo B. M. Virginis.

144. — a) Bonacina, de *Offic. div.*, disp. 1, qu. 6, punct. 3, n. 5, rem perspicue innuit, scribens: « Beneficiarium, qui alios redditus ex suo beneficio non percipit praeter distributiones, teneri ad Horas canonicas recitan-

« Unde resolves:

« 1°. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec si sine sua culpa fructus « nullos percipiant, nec percepturi sint « (Laymann⁹); quia non habent beneficium « secundum omnem effectum ». [Hoc certum est. Vide dicta *de Restit.*, *Lib. III*, n. 664]. — « Videntur tamen pro ratione « fructuum teneri ad aliquoties legendum. « Trullench¹⁰.

« 2°. Tenetur is qui etsi (sive sine sive « cum sua culpa) non recipiat omnes suos « fructus, recipit tamen tantam partem « quae sufficit ad sustentationem. — Bonacina^{a)}.

« 3°. Tenentur ii qui primo aut etiam « secundo anno non percipiunt fructus, eo « quod assignentur fabricae vel praedecessori mortuo: quia etiam ipsi mortui « fruuntur eodem privilegio, et sic pro tota « vita satisfaciunt fabricae. Bonacina¹¹, « Laymann¹², Suarez, Reginaldus, etc. — « Contraria tamen sententia non est im- « probabilis »; [Et probabilem vocant Salmant.¹³ cum Filiuccio, Bonacina^{b)}, Villalobos^{b)}] « et negat Lessius^{c)} cum Cajetano^{c)} se talem damnaturum: eo quod « vel resignare vel mori ante possit, et « sic non frui anno gratiae. Laymann¹⁴, « Palaus, Trullench¹⁵.

« 4°. Tenentur et ii qui habent beneficium tenue, octo v. gr. vel decem aureorum; quia jura omnibus indistincte

9 Julii 1568, § 9; habetur in Bullar. Rom. Mainardi. — ¹⁰ De Horis canon., cap. 5, n. 21. — ¹¹ De Praecept. partic., n. 474. — *Less.*, lib. 2, cap. 34, dub. 30 et 31. — ¹² Lib. 4, tr. 2, cap. 5, n. 1 et 3. — *Concil. Lateran. V*, bulla reform., § *Statuimus quoque*. — ¹³ Loc. cit., n. 8 et 4. — ¹⁴ Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 12, § 3, num. 15. — ¹⁵ De Offic. divino, disp. 1, qu. 2, punct. 4, n. 22 et 23. — ¹⁶ Loc. cit., n. 4. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 20, n. 9 et 10. — *Regin.*, lib. 30, n. 39. — ¹⁷ Tr. 16, cap. 2, n. 45. — *Fill.*, tr. 23, n. 171. — ¹⁸ Lib. 4, tr. 2, cap. 5, n. 4. — *Palaus*, tr. 7, disp. 2, punct. 1, § 2, n. 19. — ¹⁹ Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 12, § 3, n. 21.

das, quia vivit de altari, et habet beneficium cui annexa est obligatio divini Officii ».

b) Bonacina, *loc. cit.*, qu. 2, punct. 4, n. 23, insinuat esse probabile, in quantum contrarium vocat probabilius. — Villalobos pariter, *part. 1*, tr. 24, diff. 8, n. 12, affert sententiam Lessii negantis improbabile esse quod non veneatur; sed mihi, inquit Villalobos, melius videtur contrarium.

c) Lessius, *lib. 2*, cap. 34, dub. 31, n. 171, negat esse improbabile, ut supra notatum

« obligationem Horarum imponunt, sicut « iis qui sunt in majoribus Ordinibus. Ita « probabiliter Silvester, Azor, Suarez, Palaus, Bonacina¹ et communis: — contra « Sotum^{d)}, Lessium^{d)}, Rodriguez^{e)} et « Diana^{e)}, Malderum^{e)}; qui dicunt, si habet beneficium tam tenue, ut tertiam « partem mediocris sustentationis alicujus « clerici non adaequet, non teneri. Vide « Diana², Escobar³, quorum sententiam « non damno ». [Vide dicta *Lib. III*, n. 674]. — « Vide Trullench⁴, ubi notat eum qui « habet plura beneficia tenuia, ex quibus « competentiam habeat, teneri ad Horas.

« 5°. Non excusatur qui primis annis « parum recipit, eo quod fructus expendat « in substitutum; quia Horarum onus beneficium annexum est, et personale, cum « quo sponte acceptatur. — Bonacina⁵ ex « Azor, Vasquez^{f)}, Filiuccio, etc.

Silvest., v. *Horae canonicae*, num. 3, qu. 2. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 3, qu. 3. — *Suar.*, tr. 4, lib. 4, cap. 21, n. 3 et seqq., et n. 9. — *Palaus*, tr. 7, disp. 2, punct. 1, § 2, n. 9. — ¹ De Offic. div., disp. 1, qu. 2, punct. 4, n. 17. — ² Part. 2, tr. 12, resol. 9. — ³ Tr. 5, exam. 6, cap. 4, n. 37; et cap. 13, n. 100, edit. Lugdun. s. d. (al. edit. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, cap. 3, num. 56, v. f.). — ⁴ Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 12, § 3, n. 11 et seqq., et num. 16. — ⁵ Loc. cit., punct. 4, n. 19. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 4, qu. 8. — *Fill.*, tr. 23, num. 164 et seqq. — ⁶ Lib. 4, tr. 2, cap. 5,

« 6°. Si filius a patre coactus ad statum « ecclesiasticum, percipiat ipse fructus, « tenetur ad Horas. Secus, si percipiat « pater; hic vero ad restitutionem obligatur. — Laymann⁶ ex Lessio ».

Idem tenent Tournely⁷ et Concina⁸: modo metus sit gravis; quo cessante (ait Tournely) tenetur iste clericus quamprimum beneficium renuntiare.

Quaeritur autem hic: *an qui per metum injuste incussum Ordinem sacrum suscepit, teneatur Officium recitare?*

Affirmant Concina⁸ cum S. Antonino^{h)}, Silvestro^{h)}, Ledesma^{h)}, Comitolo^{h)} et aliis; quia metus non tollit voluntarium. — Sed probabilius negant [Contin.] Tournely⁹ cum Suarez^{h)} et Henrico a S. Ignatioⁱ⁾, Sanchez¹⁰; Palaus¹¹ cum Navarro et Sà; Salmant.¹² cum Bonacina, Azor^{h)}, Dicastillo, etc. Ratio, quia, licet metus

n. 2, i. f. — *Less.*, lib. 2, cap. 34, dub. 31, n. 174. — ⁷ Is est *Collet*, Institut., de Horis canon., art. 1, qu. 7. — *Collet*, loc. cit., art. 1, concl. 1, v. *Dixi* 2. — ⁸ De Horis canon., cap. 7, § 1, num. 4. — ⁹ De Relig., part. 2, cap. 2, art. 3, sect. 2, concl. 1, v. *Quaeres*; cfr. etiam Institut., loc. cit., qu. 7. — ¹⁰ De Matrim., lib. 7, disp. 29, n. 7. — ¹¹ Tr. 7, disp. 2, punct. 1, § 1, n. 1. — *Navar.*, Man., cap. 22, n. 51, v. *Nonum*. — *Sà*, v. *Ordo*, num. 24. — ¹² Tr. 8, de Ordine, cap. 6, n. 50. — *Bonac.*, de Matrim., qu. 3, punct. 9, n. 12. — *Dicast.*, tr. 6, de Sacram. Ord., dub. 29, n. 439.

est. — Cajetanus vero, v. Horarum canonicarum ommissio, in generali negat beneficiarium ad Officii recitationem teneri, si fructus beneficii non percipiat nec per ipsum stet quominus percipiat, nisi postea eosdem percipitur sit.

d) Auctores isti non recte citantur a Busenbaum; non enim loquuntur de tertia parte sustentationis. — Et quidem Sotus, *de Just. et Jure*, lib. 10, qu. 5, art. 3, negat beneficiarium ad Officium teneri, si beneficium, « his temporibus summam saltem octo ducatorum non attingeret; nam si ditius est, quamvis non sufficiat ad victum, si tamen pauperi clerico bona esse posset pars sustentationis, non omnino possidens excusatur ».

— Lessius, *cap. 34*, n. 169, negat (ut probabile) teneri, nisi fructus beneficii superent octo aureos; et subdit nec quotidie teneri, si beneficium sit adeo tenue, « ut non suppeditet bonam partem tenuis sustentationis, v. g. quindecim vel sexdecim aureos. — Rodriguez denique, *Sum.*, part. 1, cap. 140, n. 3, concl. 2, negat teneri, si beneficium vix mereatur beneficii nomen; at vero teneri, quamvis non sit sufficiens ad sustentationem congruam, « si adjuvat saltem ad eam multum ».

e) Diana, *part. 2*, tr. 12, resol. 9, refert tantum, quin eam approbet aut reprobet, Mal-

deri sententiam, qui, *tr. 10*, cap. 2, dub. 3, qu. 1, v. *Certum est 2°*, probabile esse ait beneficiarium non plene teneri ad Officii recitationem, si beneficium non suppeditet tertiam sustentationis partem.

f) Vasquez, *de Benefic.*, cap. 4, § 1, art. 1, dub. 6, n. 35 et 36, ita sane docet, nisi beneficiarius hoc faciat necessitate coactus.

g) Concina, *de Horis canon.*, cap. 7, § 3, n. 3, concordat quidem, sed non addit: Modo metus sit gravis.

h) Salmant. duas quaestiones connexas simul solvunt: continentiam scilicet et obligationem divini Officii, et auctores indiscriminatim adducunt. — At vero S. Antoninus, *part. 3*, tit. 14, cap. 16, § 18; Silvester, v. *Ordo IV*, qu. 1, v. *Et secundo*; Martinus de Ledesma, *2^a Aae*, qu. 55, art. 4, (de ordinato ante usum rationis loquens); Comitolo, *lib. 1*, qu. 55; Azor, *part. 1*, lib. 13, cap. 14, qu. 8, de sola continentiae servandae obligatione tractant. — Idemque dicendum de Suarez, *de Relig.*, tr. 7, lib. 9, cap. 17, n. 26 et seqq., qui proinde a Contin. Tournely non recte citatur.

i) Henricus a S. Ignatio male citatur a Collet; nam, *tom. 2*, lib. 9, cap. 16, n. 197, expressis verbis asserit eo modo ordinatum

Sacris ini-
tatum per
metum, te-
netur ad Of-
ficium, ju-
xta alios.
Probabili-
us non te-
netur.

non tollat voluntarium, Ecclesia tamen rationabiliter non censetur velle obligare ad onus Officii, nisi eos qui omnino sponte Ordinem suscipiunt. — Et ideo tales per metum gravem ordinati nec etiam ad castitatem tenentur, ut dicunt Salmant. ¹, cum auctoribus citatis (utque diximus de Voto, Lib. III, n. 197, v. Sed quaestio, et dicemus Lib. VI, n. 811).

« 7°. Probabile est eum qui non residet « ex legitima licentia vel dispensatione, « ideoque fructus non recipit, non teneri « ad Horas; quia obligatio haec est pro- « pter sustentationem datam. — Trullench² « ex Sanchez, etc.

« 8°. Non tenentur qui habent praestimo- « monia quae solent dari adolescentibus « in subsidium studiorum; eo quod non « sint proprie dicta beneficia. Ita Medina, « Garcia ¹) et Lessius ²); contra Navar- « rum, Sotum et Rodriguez ³). — Recte « tamen monet Laymann⁴ considerandam « rationem praestimatorum. Quod si enim « dentur in titulum perpetuum, et habeant « annexum aliquod obsequium spirituale « quod per laicum expediri nequit, esse « beneficia ecclesiastica, proindeque obli- « gare ad Horas. Secus, si consistant in « solo temporali obsequio.

« Similiter non tenentur pensionarii, « cum pensiones non sint proprie dicta be- « neficia (ut Dubio praeced. videri potest). « Quod limitat Escobar⁴ ex Palao si fruan- « tur pensione ob saecularia obsequia; se- « cus, si titulo clericali ». — [Vide n. 138]. « Denique neque tenentur coadjutor, si

« non administrat; quia obligatio tenet « proprietarium. Palaus^m), Escobar⁵. Vide « Laymann⁶ ». — [Est commune cum Sal- « manticensibus⁷].

« 9°. Etsi habens plura beneficia satis- « faciat unica recitatione Horarum, tene- « tur tamen tot facere commemorationes « quot sunt beneficia seu patroni benefi- « ciorum; quia par est omnium ratioⁿ). « Bonacina, Trullench⁸ ».

145. — Quaeritur 1°. An qui tenetur ad recitationem Officii titulo beneficii et titulo Ordinis sacri, omittendo illud committat duo peccata?

Tria hic ut certa supponenda: Certum est 1° quod iste peccat utique contra religionem, ratione Ordinis sacri, propter quem Ecclesia eum obligat ex motivo religionis ad Horas recitandas. — Certum est 2° quod beneficiarius omittens Officium semper peccat contra religionem, etiamsi non habeat Ordinem sacrum, et etiamsi velit fructus restituere, ut dicemus mox infra in Quaestione sequenti. — Certum est 3° quod talis beneficiarius, si omittit Officium et nolit restituere fructus, peccabit non solum contra religionem, sed etiam contra justitiam. Quia Officium negligendo, non potuit fructus acquirere, ut dicunt Salmant. ⁹, juxta sententiam quam tenent ut veram Sotus, Suarez, Azor, etc., ac Croix¹⁰ (quidquid dicant alii¹¹). Id enim patet ex concilio Lateranensi (relato dicto Lib. III, n. 663), ubi dicitur: *Si... divinum Officium non dixerit, legitimo impedimento cessante... fructus suos non faciat.*

Habens plura beneficia unico Officio satisfacit.

Omittens animo restituendi peccat contra justitiam juxta alios.

Probabilius, non nisi contra religionem.

Sacris initiatus omittens Officium peccat contra religionem.

Beneficiarius semper peccat contra religionem.

Si restituere nolit, etiam contra justitiam.

¹ Tr. 8, cap. 6, n. 46. — ² Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 12, § 3, n. 20. — Sanchez, Consil., lib. 2, cap. 2, dub. 72, n. 3. — Joan. Medina, tr. 6, de Oratione, qu. 7, v. Unde videtur. — Navar., de Horis canon., cap. 21, n. 9. — Sotus, de Just., lib. 10, qu. 5, art. 3, concl. 2. — ³ Lib. 4, tr. 2, cap. 5, n. 6. — ⁴ Tr. 5, exam. 6, num. 33, edit. Lugdun. s. d. (al. edit. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, cap. 3, n. 56, v. f.). — Palaus, tr. 7, disp. 2, punct. 1, § 2, n. 6. (non citatus ab Escobar). —

⁵ Loc. cit., n. 36. (al. cap. 3, n. 56). — ⁶ Loc. cit., n. 9. — ⁷ Tr. 16, cap. 2, n. 29. — Bonac., de Offic. divino, disp. 1, qu. 2, punct. 4, n. 27 et 28, v. Sed modo. — ⁸ Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 12, § 3, n. 27. — ⁹ Loc. cit., n. 32. — Sotus, loc. cit., art. 6, concl. 3. — Suar., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 29, n. 7 et seqq. — Azor, part. 1, lib. 10, cap. 14, qu. 7. — ¹⁰ Lib. 4, n. 1216. — ¹¹ Ap. Croix, loc. cit. — Concil. Lateran. V, sess. 9, bulla reform., § Statuimus quoque, apud Labbe, tom. 19, col. 883.

teneri ad Officii recitationem: « Non... verum est talem non obligari ad servandam castitatem Horasque recitandum... Tametsi enim taliter ordinatus non teneatur voto, equidem tenetur Ecclesiae lege a matrimonio abstinere, castitatem servare, Horas recitare ».

¹) Garcia a Busenbaum male citatur; dicit enim, de Benefic., part. 1, cap. 2, n. 117, praestimonia esse beneficia ecclesiastica et obligare ad Horas canonicas.

²) Lessius, lib. 2, cap. 34, dub. 30, n. 166, dicit: « Aliqua praestimonia ».

³) Rodriguez, Sum., part. 1, cap. 140, n. 6, male a Laymann allegatur; haec enim de praestimoniis non habet.

^m) Palaus, loc. cit., n. 7, absolute negat coadjutoriam ad Horas obligare, nullo facto verbo de administratione.

ⁿ) Si nempe id commode fieri possit, ut notant auctores citati.

Sed difficultas est: An beneficiarius volens fructus restituere, peccet contra justitiam, etiamsi Officium omittat animo restituendi fructus?

Prima sententia affirmat; et hanc tenent Laymann¹, Sanchez², Bonacina³ et Lessius⁴. — Ratio, quia, licet beneficium principaliter detur pro sustentatione beneficiarii, attamen datur cum pacto recitandi Officium; morale enim axioma est, beneficium propter Officium conferri. Unde beneficiarius omittendo Officium peccat contra justitiam, quia pactum non servat.

Secunda vero sententia probabilior, quam tenent Palaus⁴ cum Henriquez et Garcia, Anacletus⁵, Holzmann⁶; Diana⁷ cum Salas et Homobono; Salmant.⁸ cum Salas, Antonio a Spiritu S. et Trullench, tenet peccare quidem beneficium contra religionem, cum Ecclesia, imponendo illi onus Officii, imponat ex motivo religionis, non autem contra justitiam. — Nam ut posset dici beneficiarium peccare contra justitiam, probandum esset pactum inter beneficiatum et fundatorem vel Ecclesiam. Sed hoc pactum neque habetur respectu fundatorum, ut recte dicunt Filliucius⁹ et Holzmann¹⁰: alias, ut ait idem Holzmann^b) cum Lessio^b), non potuisset Ecclesia eximere beneficiarios non recitantes primo semestri ab obligatione restitutionis; neque habetur pactum respectu Ecclesiae, cum illud nullo jure aut ratione probetur. Donec igitur de hoc pacto non constet, nequit dici beneficium omittentem Officium cum intentione restituendi

fructus peccare contra justitiam. — Nec obstat beneficium dari propter Officium. Nam bene respondet Palaus quod beneficium non datur ab Ecclesia sub obligatione justitiae, sed religionis; cum obligatio Officii non oriatur ex beneficio, sed ex praecepto Ecclesiae ratione beneficii imposito ex motivo religionis.

Sed dices: Si nullum intercedit pactum cum beneficiario, qua ratione ipse peccabit contra justitiam, si fructus non restituet, uti supra tamquam certum suppositum est? — Respondetur: Peccabit contra justitiam, non ratione pacti initi, sed ratione conditionis non impletae. Bene enim potuit Ecclesia beneficiariis imponere pensum Officii ob motivum religionis, vel sub conditione non faciendi fructus suos si non recitaverint, vel sub poena negativa non acquirendi fructus si Officium omiserint; juxta dicta Lib. III, n. 665, et ut tenent Viva¹¹ et Lugo¹², Holzmann¹³: quod valde probabile putat Azor¹⁴. — Ideo enim (ait Holzmann) beneficiarii non recitantes ante omnem sententiam tenentur ad fructuum restitutionem, quia haec, licet sit poena, non est tamen poena positiva aut privativa, scilicet quae privet fructibus acquisitis, et ad quam sententia requiratur; sed est poena negativa, nempe quae negat posse acquiri fructus a non recitantibus: prout si Ecclesia dicat, non concedo tibi fructus nisi Officium recitaveris. (Hoc tamen intelligitur, si culpabiliter Officium omittatur; secus vero, si sine culpa gravi, ut docet Lugo¹⁵, utque diximus Lib. III,

¹ Lib. 4, tr. 1, cap. 4, n. 5. — ² De Matrim., lib. 9, disp. 15, n. 6. — ³ De Offic. divino, disp. 1, qu. 5, punct. 1, n. 4. — ⁴ Tr. 7, disp. 2, punct. 5, n. 3. — ⁵ Henric., lib. 5, cap. 5, n. 6, lit. q. — ⁶ Garcia, de Benefic., part. 3, cap. 1, n. 12 et seqq., et n. 125. — ⁷ Tr. 6, dist. 1, n. 30. — ⁸ De Praecept. partic., n. 457. — ⁹ Part. 2, tr. 12, resol. 22. — ¹⁰ Salas, in 1^{am} 2^{ae}, tr. 13, disp. 3, sect. 2, n. 17, i. f. — ¹¹ Homobono,

Exam. eccles., tr. 4, cap. 5, qu. 42. — ¹² Tr. 16, cap. 2, n. 32. — ¹³ Salas, loc. cit. — ¹⁴ Anton. a Spir. S., Director. regul., tr. 3, disp. 6, n. 1644. — ¹⁵ Trull., Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 23, n. 3. — ¹⁶ Tr. 23, n. 157. — ¹⁷ Loc. cit., n. 457. — ¹⁸ Palaus, loc. cit., n. 3. — ¹⁹ De Restitut., qu. 7, art. 9, n. 2. — ²⁰ Resp. mor., lib. 5, dub. 6, n. 6. — ²¹ De Praecept. partic., n. 462. — ²² Part. 1, lib. 10, cap. 14, qu. 7. — ²³ Holam., loc. cit. — ²⁴ Loc. cit., n. 6.

145. — ^a) Lessius, lib. 2, cap. 37, n. 52, v. Ex dictis, affert utique opinionem quae dicit beneficium omittentem Officium committere peccatum mortiferum injustitiae; sed postea affert opinionem quae negat omissionem Officii unius diei esse peccatum mortale injustitiae; quam profecto opinionem non reprobatur, immo ei videtur adhaerere.

^b) Holzmann, loc. cit., n. 462, v. Instabis, negat Ecclesiam eximere posse a restitutione

beneficiatos non recitantes primo semestri, si obligatio restituendi est a jure naturali « absolute et antecedenter ad dispositionem juris positivi ecclesiastici ». — Lessius pariter, cap. 34, n. 180, v. Secundo, exemptionem illam ait signum esse eos « jure naturae non obligari, nisi Ecclesia velit; si enim absolute tenentur ad restitutionem jure naturae, non minus obligantur primis sex mensibus quam postea ».

n. 665, cum Lessio, Sanchez, Concina et communiori).

Unde concluditur, respondendo ad quaesitum, quod si sacerdos beneficiarius omittit Officium nolens fructus restituere, peccat contra religionem et contra justitiam, cum retineat alienum, quod acquirere non poterat omittendo Officium. — Si vero omittit volens fructus restituere, tunc peccat tantum contra religionem, non vero contra justitiam, quia tunc alienum non retinet.

Quaeritur 2°. *An beneficiarius omittens Officium peccet graviter, si alias habeat animum restituendi fructus beneficii?*

Affirmandum utique cum Lugo¹. Ratio, quia datur duplex praeceptum: unum antiquum, quo obligantur beneficiati ad Officium (hic enim fuit finis primarius Ecclesiae in institutione beneficiorum, scilicet, servitium Ecclesiae praestandum); aliud novum, ut omittens Officium fructus restituat. Beneficiatus igitur, etsi fructus restituat, non liberatur ab obligatione recitationis.

Quare qui Officium omittit sex primis mensibus a receptione beneficii, non tenetur fructus restituere; sed utique graviter peccat, ut declaravit S. Pius V in bulla relata *Lib. III, n. 663*.

Intentio restituendi non excusat omittentes a lethali.

ARTICULUS II.

QUANTA SIT HAEC OBLIGATIO.

146. *Quae culpa sit omittere Officium vel partem ejus notabilem* — 147. *Quae sit parva materia in omissione Officii.* — 148. *An omissio Horarum sit unum vel plura peccata.* — 149. *Quot peccata committit qui Officium in mare proficiens redditur impotens ad recitandum.* — 150. *Utrum dubitans an aliquid omiserit, teneatur id recitare.* — 151. *Quando beneficiarii Officium omittentes teneantur restituere fructus.* — 152. *Quibus sit applicanda fructuum restitutio.* — 153. *Quando possit beneficiarius a restitutione excusari titulo pecuniae expensae.*

146. — « Resp. 1°. Est tanta, ut peccet mortaliter quisquis habens hoc onus, « Horas vel notabilem earum partem « omittit. Ita communiter omnes (contra « Angelum^{a)} et Richardum^{a)}, qui dicunt « non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi: quam sententiam « Lessius non audet dicere probabilem « quod sit contra torrentem doctorum). « — Ratio, quia violat praeceptum in re « gravi pertinente ad virtutem religionis ».

Et haec est omnino tenenda cum communi: vide Salmant.² — Verius autem est, hanc obligationem magis provenire

ex recepta consuetudine quam ex jure positivo. Ita Salmant.³ cum Lessio, Palao, Suarez, etc.

« Ex dictis resolvuntur hi casus:

« 1°. Non est mortale omittere unum « psalmum, lectionem vel quid simile, ut « habet communis contra Navarrum^{b)}; « nec tertiam partem parvae Horae, con- « tra Azor et Malderum; quia non cen- « setur pars notabilis. — Talem autem « dicit Palao⁴, esse in Matutino^{c)} quod « est aequale uni parvae Horae. Sanchez⁵ « dicit tres lectiones cum responsorii in « feriali Officio esse materiam parvam. In

Quantitas levis vel notabilis.

Less., lib. 2, cap. 34, num. 181, v. Quinto, et n. 183. — Sanchez., Consil., lib. 2, cap. 2, dub. 86. — Concina, de Horis canon., cap. 8, num. 5. — ¹ Resp. moral., lib. 5, dub. 6, n. 2. — Less., lib. 2, cap. 37, n. 52. — ² Tr. 16, cap. 2, num. 3. — ³ Loc. cit. — Less., loc. cit., num. 45. — Palao,

tr. 7, disp. 2, punct. 1, § 1, n. 1. — Suar., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 16, n. 2. — Azor, part. 1, lib. 10, cap. 7, qu. 3. — Malder., tract. 10, cap. 2, dub. 3, v. Ex his probabile. — ⁴ Tr. 7, disp. 2, punct. 5, n. 1. — ⁵ Decal., lib. 1, cap. 19, num. 7.

146. — ^{a)} Angelus, v. Hora canonica, n. 10, dicit esse humaniorem sententiam, eum non peccare mortaliter, nisi consuetudinem habeat omittendi; contrariam tamen esse tutiorem. Et addit ex Richardo, duos actus consuetudinem inducere. Quae tamen apud Richardum, Quodlib. 1, art. 6, qu. 1, non reperit.

^{b)} Navarrus, de Horis canon., cap. 10, n. 44, mortalem esse asserit omissionem eorum quae recitantur in principio Horarum, usque ad primum psalmum fere finitum, cum haec sint tertia circiter pars Horae.

^{c)} Palao hoc dicit in generali, et non solum in Matutino.

« parvis Horis, dicunt Fernandez, Filiucius et Laymann^{a)}, dimidium esse notabilem quantitatem. — Vide Escobar¹, « ubi docet unam parvam Horam non esse « partem notabilem respectu totius Officii, quod per modum unius est praecipuum^{e)}. Verum hoc merito rejicitur ab « aliis.

« 2°. Est mortale, si omittas, vel unam « integram ex Horis (quae sunt septem: « Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vesperae et Completorium); — vel dimidiam ex brevioribus, « ut docent Fernandez, Reginaldus, Filiucci, Suarez, Laymann, contra Bonacina et Lessium^{f)}; — vel ex Matutino, « novem lectiones cum responsoriis, ut « Sanchez²; — aut partem aequivalentem « Horae uni minimae, ut Suarez³ et Gavantus; — vel, ut alii, unum nocturnum. « Vide Bonacina⁴, Diana⁵ ».

147. — Quaeritur: *quatenam sit parva materia in omissione Officii?*

Azor, Navarrus, Villalobos, etc., apud Concina⁶, tenent peccare mortaliter qui omittit dimidiam vel, ut alii dicunt^{a)}, tertiam partem Horae etiam parvae; quia talis pars, respectu illius Horae, jam est

Fernandes de Moure, Exam. theol. mor., part. 3, cap. 12, § 7, qu. 3. — Fill., tr. 23, n. 319, i. f., et n. 246. — ¹ Tr. 5, exam. 6, n. 107, i. f. — Fernandez, loc. cit. — Reginaldus, lib. 18, n. 145. — Fill., loc. cit. — Suar., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 25, n. 15 et 16. — Laym., lib. 4, tr. 1, cap. 4, n. 5, i. f. — Bonac., de Offic. divino, disp. 1, qu. 5, punct. 1, n. 2. — ² Decal., lib. 1, cap. 19, n. 7. — ³ Loc. cit., n. 16, i. f. — Gavant., in Rubr. Breviar., sect. 1, cap. 5, tit. 1, n. 4. — ⁴ Loc. cit., n. 1 et 2. — ⁵ Part. 2, tr. 12, resol. 26 et 41. — Azor, part. 1, lib. 10, cap. 7, qu. 3. — Navar., de Horis canon., cap. 10, num. 44. — Villal., part. 1, tr. 24, diff. 10, n. 1. — ⁶ De Horis canon., cap. 9, § 6, n. 4. — ⁷ Cap. 37, num. 52. — ⁸ Loc. cit., num. 2. — ⁹ Collet, Institut., de Horis canon., cap. 3, art. 4, v. Dico 2; et tract. de Relig., part. 2, cap. 2, art. 8, sect. 6, v. Dico 2. — Suar., loc. cit.,

notabilis materia. — Sed probabilius id negant^{b)} Lessius⁷, Bonacina⁸; Contin. Tournely⁹ cum Suarez, Pontas, Vanroy; item Palao, Gavantus, Trullench, Pellizzarius, Ledesma, etc., apud Concina¹⁰. Ratio, quia, licet illa pars sit notabilis respectu Horae parvae, est tamen levis in se et respectu totius Officii; unde circa gravitatem materiae, totius Officii quantitas respicienda est, non autem cujuslibet Horae. Verius enim est, praeceptum Officii non esse septuplex ex septem Horis dicendis, sed unum praecipiens unicum Officium constans septem partibus; ut patet ex cap. Dolentes 9, de celebr. miss., ubi praecipitur sub uno praecepto Officium recitari, his verbis: *Praecipientes in virtute obedientiae, ut divinum Officium, nocturnum pariter et diurnum, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent pariter et devote.* — Propter quod Palao¹¹, Bonacina¹², Roncaglia¹³, Sporer¹⁴, Tamburinus¹⁵, Elbel¹⁶, Holzmann¹⁷; Salmant.¹⁸ cum Trullench, Pellizzario, Leandro, etc.; Croix¹⁹ cum Laymann^{c)} et Filiuccio^{c)}, probabiliter dicunt esse levem materiam omittere minus quam integram Horam parvam.

Probabilius negatur.

Norma assignandae notabilis quantitatis.

Omissio minor quam integra Hora parva, levis.

cap. 25, num. 15 et 16. — Pontas, v. Officium breviarii, cas. 5. — Vanroy, tract. de Relig., cap. 2, qu. 7, v. Petes 1. — Palao, tr. 7, disp. 2, punct. 5, n. 1. — Gavant., loc. cit. — Trull., Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 23, num. 2. — Pellis., tr. 5, cap. 8, num. 98. — Petr. de Ledesma, Sum., part. 2, tr. 9, cap. 4, post concl. 14, dub. 2. — ¹⁰ Loc. cit., n. 4. — ¹¹ Tr. 7, disp. 2, punct. 5, num. 1. — ¹² De Offic. divino, disp. 1, qu. 5, punct. 1, num. 2, v. Ego. — ¹³ Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 5, qu. 5, resp. 2. — ¹⁴ Sacram., part. 1, Append. de Horis canon., cap. 2, n. 94. — ¹⁵ Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, n. 10 et 11. — ¹⁶ Part. 5, confer. 12, de Horis canon., n. 897. — ¹⁷ De Praecept. partic., n. 455. — ¹⁸ Tr. 16, cap. 3, n. 23. — Trull., Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 23, n. 2. — Pellis., tr. 5, cap. 8, n. 98. — Leand., de Sacram., tr. 6, disp. 13, qu. 31. — ¹⁹ Lib. 4, n. 1220.

^{a)} Laymann, lib. 4, tr. 1, cap. 4, n. 5, i. f., dicit « fortasse ».

^{b)} Escobar profecto, in editione Lugdunensi s. d., loc. cit., scribit: « Non possum non ingenue profiteri subscripsisse Marchino, asserenti integram Horam parvam non esse partem notabilem comparatione ad totum Officium, quod per modum unius praecipuum est ». Atvero in aliis editionibus, ut sunt v. g. Lugdunensis 1644 et Veneta 1660, loc. cit., cap. 3, n. 59, oppositum habetur. « Partem notabilem assigna? inquit. Quaelibet Hora respectu totius Officii ».

^{f)} Lessius, lib. 2, cap. 37, n. 52, negat

tertiam partem Horae parvae, materiam esse gravem.

147. — ^{a)} Et hi sunt Azor, Navarrus, Villalobos.

^{b)} Scilicet Lessius, Suarez, Vanroy, Ledesma negant tertiam partem esse quantitatem notabilem; Bonacina, Collet, Pontas Trullench idem negant de dimidia parte; Palao autem et Gavantus idem negant de quacumque omissione, quae non pertingat ad quantitatem unius Horae parvae.

^{c)} Laymann et Filiucci a Croix citantur pro casu quo quis careret breviario; hunc dicit Croix teneri ad recitationem si memo-

Item, omissio Vesperarum sabbati sancti.

Parva Hora integra, materia gravis.

Item, integrum nocturnum.

Universe quantitas non adaequans integram Horam, levis.

Sic etiam Elbel¹; et Croix² cum Marchant, Pellizzario, Tamburino et aliis, ratione parvitas materiae, probabiliter dicunt non peccare graviter qui omitteret totas Vesperas sabbati sancti.

Caeterum, ut recte ajunt Busenbaum, ut supra, et Mazzotta (contra Sotum^a), Escobar^d), Philibertum, etc., apud Salmant.⁹) improbableis est opinio quod una parva Hora, prout Tertia, Sexta, etc., sit levis materia.

Ita etiam tenendum peccare graviter, qui omittit unum nocturnum integrum; ut bene censent Wigand⁴, Holzmann⁵, Elbel⁶, Croix^e), et Concina⁷ cum communi; contra Leandrum^f), Verricelli^f), etc., apud Concina. — Qui putat etiam esse gravem materiam omittere tres lectiones cum responsoriis. Sed probabiliter huic contradicunt Sanchez⁸ et Diana⁹: intellige, si lectiones cum responsoriis sint tales, ut parvam Horam non adaequent.

Unde bene concludunt Sanchez⁸), Palaus¹⁰, Lessius^h), Bonacina¹¹; et Salm.¹² cum Trullench, Pellizzario, etc., illam universe censeri parvam materiam, quae non pertingit ad quantitatem unius integrae Horae. — Immo Salmant.¹³ admittit in Officio longiori, puta dominicae, adhuc majorem materiam posse esse levem. Sed

¹ Confer. 12, n. 397. — ² Lib. 4, n. 1204. — *Jacob. Marchant*, Resol. pastor., part. 2, tr. 7, cap. 2, qu. 1, i. f. — *Pellia*, tr. 5, cap. 8, n. 93. — *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, num. 11. — *Mazzotta*, tr. 2, disp. 1, qu. 2, cap. 1, § 3, quaer. 9. — *Philibert. Marchin.*, de Sac. Ord., tr. 2, part. 6, cap. 12, diff. 3. — ³ Tr. 16, cap. 3, n. 23. — ⁴ Tr. 10, exam. 5, n. 68, resp. 3. — ⁵ De Praec. part., n. 455. — ⁶ Loc. cit., n. 397. — ⁷ De Horis canon., cap. 9, § 6, n. 5. — *Concina*, loc. cit., n. 6 et 7. — ⁸ Decal., lib. 1, cap. 19, n. 7. — ⁹ Part. 2,

riter sciat integram parvam Horam: quod quidem habent Laymann, loc. cit., cap. 6, n. 2; et Filliuccius, cap. 9, n. 287; secus vero, si memoriter non teneat integram Horam, quod Filliuccius pariter docet.

^a) Sotus, de Just., lib. 10, qu. 5, art. 6, concl. 4, dubitative loquitur: « Si matutinale Officium, inquit, aut aliam Horam, seu ex culpabili oblivione, seu dedita opera praetermissis, forte semper est mortale ». — De Escobar, vide notam e, ad num. praecedentem.

^e) Croix, loc. cit., n. 1202: « Quodsi ex Matutino, inquit, omittas quantum est parva Hora, Ills... damnat te mortalis ».

^f) Leander et Verricelli a Concina allegantur pro omissione trium lectionum cum responsoriis, et re quidem vera, uterque: Lean-

der scilicet, in Decal., tr. 8, disp. 4, qu. 55; Verricelli, Quaest. mor., tr. 5, qu. 6, n. 109, eam omissionem negant esse mortalem, nisi (limitat Leander) in Officio Resurrectionis aut Pentecostes.

^g) Quin potius Sanchez, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 11, num. 3, affirmat mortale esse omittere partem notabilem unius Horae parvae.

^h) Lessius, lib. 2, cap. 37, n. 52, scribit: « Etsi omittere Sextam vel Nonam integram, sit peccatum mortiferum... non tamen sequitur mortiferum esse, si tertia pars Sextae vel Nonae omittatur ».

ⁱ) Suarez, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 25, n. 18; Filliuccius, tr. 23, n. 248; Filliuccius, tr. 23, n. 248. — ¹² Tr. 16, cap. 3, n. 22.

tr. 12, resol. 41. — ¹⁰ Tr. 7, disp. 2, punct. 5, n. 1. — ¹¹ De Offic. div., disp. 1, qu. 5, punct. 1, n. 2. — ¹² Tr. 16, cap. 3, num. 23. — *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 23, num. 2. — *Pellia*, tr. 5, cap. 8, n. 93. — ¹³ Loc. cit., n. 23. — *Holmann*, de Praecept. partic., num. 455. — *Croix*, lib. 4, n. 1202. — *Bonacina*, de Offic. div., disp. 1, qu. 5, punct. 1, n. 8. — *Less.*, lib. 2, cap. 37, n. 53. — ¹⁴ Loc. cit., n. 9. — *Less.*, loc. cit., n. 53. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 25, n. 18. — *Fill.*, tr. 23, n. 248. — ¹⁵ Tr. 16, cap. 3, n. 22.

der scilicet, in Decal., tr. 8, disp. 4, qu. 55; Verricelli, Quaest. mor., tr. 5, qu. 6, n. 109, eam omissionem negant esse mortalem, nisi (limitat Leander) in Officio Resurrectionis aut Pentecostes.

^g) Quin potius Sanchez, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 11, num. 3, affirmat mortale esse omittere partem notabilem unius Horae parvae.

^h) Lessius, lib. 2, cap. 37, n. 52, scribit: « Etsi omittere Sextam vel Nonam integram, sit peccatum mortiferum... non tamen sequitur mortiferum esse, si tertia pars Sextae vel Nonae omittatur ».

ⁱ) Suarez, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 25, n. 18; Filliuccius, tr. 23, n. 248, dicunt unum tantum esse peccatum.

Limitatio.

Omissio Officii, quomodo contenda.

Nisi intentio moraliter interrumpatur.

Omissio voluta in causa, non est peccatum in se, juxta alios.

Omissio totius Officii, septem peccata, juxta alios.

Verius, unum dumtaxat.

tere. Ita communiter Lessius^b), Sanchez¹, Palaus², Bonacina³, Roncaglia⁴, Tourneley⁵, Concina⁶, Elbel⁷. Idemque expresse docet S. Antoninus⁸, ubi de hoc veram rationem assignat, dicens: *Si quis dimittat omnes Horas unius diei... non propterea committit septem peccata mortalia, sed unum, et tanto gravius quanto plus de ipso dimittit; quia totum Officium unius diei cadit sub uno praecepto.* — Bene tamen advertit Elbel⁹ quod si quis committeret plures Horas ex intentionibus moraliter interruptis, tunc plura committeret peccata.

149. — Quaeritur 2°. *Quot committat peccata qui Officium in mare projiciens redditur impotens ad recitandum?*

Haec quidem Quaestio pendet ab alia: *An omissio voluta in causa sit in sese peccatum?*

In ea quaestione, prima sententia negat^a); eamque tenent Laymann¹⁰, Azor¹¹, Bonacina¹²; item apud Salmant.¹³, S. Bonaventura, Paludanus, Vasquez, Filliuccius, Covarruvias^a), Sayrus, Granada, etc. — Ratio, quia talis omissio dum accidit non est voluntaria in se, sed in causa; ideo tantum in causa erit peccatum. Unde juxta hanc sententiam talis committit

¹ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 12, n. 2. — ² Tr. 7, disp. 2, punct. 5, n. 1. — ³ Disp. 1, qu. 5, punct. 1, n. 8. — ⁴ Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 5, qu. 5, resp. 3. — ⁵ Id est *Collet*, Institut., cap. 3, de Horis canon., art. 4, post v. *Dico* 2. — ⁶ De Horis canon., cap. 9, § 6, n. 18. — ⁷ Part. 5, confer. 12, de Horis canon., n. 398. — ⁸ Part. 3, tit. 13, cap. 4, § 5. — ⁹ Loc. cit. — ¹⁰ Lib. 1, tr. 2, cap. 3, num. 5. — ¹¹ Part. 1, lib. 4, cap. 3, qu. 4. — ¹² Disp. 2, de Peccat., qu. 4, punct. 4, num. 6. — ¹³ Tr. 20, de Princip. moral., cap. 10, num. 25.

^b) Lessius, lib. 2, cap. 37, n. 53, probat plura in hoc admitti peccata, juxta Horarum numerum.

149. — ^a) Quando scilicet non est amplius in potestate ejus qui causam posuit, effectum impedire, cum re producitur, ut notant auctores citati; Covarruvias excepto, qui, in *clem.* Si furiosus, part. 2, § 4, n. 10, sententiam hanc non habet.

^b) Navarrus, *Man.*, cap. 16, n. 8, disputans de pollutione voluta in causa, dicit eam esse peccatum, vel saltem executionem ejus, « eo modo quo percussio facta sagitta est peccatum, seu executio peccati quod perpetrat is qui eam ad percipiendum emittit ».

^c) Sanchez pariter de pollutione in causa voluta tractans, de *Matrim.*, lib. 9, disp. 45, n. 27, scribit: « Est vere peccatum, et ita ap-

unum peccatum tantum, nempe cum projicit breviarium.

Secunda tamen verior sententia affirmat; et hanc tenet S. Thomas¹⁴, ubi ait: *Si autem actus praecedens fuit culpabilis, sic non totaliter aliquis excusatur a peccato sequenti, quod scilicet redditur voluntarium ex voluntate praecedentis actus, in quantum scilicet aliquis dans operam rei illicitae incidit in sequens peccatum.* Et eum sequuntur Cajetanus¹⁵, Navarrus^b), Sanchez^c), Palaus^d); et Salmant.¹⁶ cum Abulensi^d), Soto, Medina, Lopez^e), Villalobos^e) et aliis. — Ratio, quia, licet ad omissionem peccaminosam requiratur ut adsit voluntarium, sufficit tamen voluntarium in causa; ut patet ex Glossa in cap. *Mulieres*, de sent. excomm., ubi dicitur quod si quis voluntarie se inebriat^e) praevidens occisurum clericum, incurrit excommunicationem secuta occisione. Ergo occisio illa est vere peccatum; alias sine peccato externo non posset occisio excommunicationem contrahere.

Propterea quoad casum nostrum, respondetur projicientem Officium tot peccata committere, quot sunt omissiones quas praevideat, nisi poeniteat primi peccati; nam alioquin perseverat voluntarium

S. Bonavent., in 2, dist. 22, art. 2, qu. 3, ad 7. — *Paludan.*, in 4, dist. 9, qu. 3, art. 1, conel. 1 (n. 10). — *Vasq.*, in 1° 2^{ae}, disp. 94, cap. 2, a n. 4. — *Fill.*, tr. 21, n. 272. — *Sayr.*, Clav., lib. 2, cap. 6, num. 15. — *Jacob. de Granada*, in 1° 2^{ae}, controuv. 6, tr. 4, disp. 3, num. 5 et 7. — ¹⁴ 2^{ae} 2^{ae}, qu. 150, art. 4. Cfr. etiam 1° 2^{ae}, qu. 76, art. 3, ad 3, et qu. 77, art. 7. — ¹⁵ In 2^{ae} 2^{ae}, qu. 150, art. 4. — ¹⁶ Tr. 20, cap. 10, num. 26. — *Sotus*, in 4, dist. 12, qu. 1, art. 7. — *Barthol. Medina*, in 1° 2^{ae}, qu. 77, art. 7, dub.

pellanda est; sed non est peccatum interius, ratione sui imputabile, sed exterius et imputabile ratione causae, in qua est praevisa et voluta. Et ideo non addit novam malitiam, denuo imputabilem malitiae volitionis causae. — Et ita etiam tenent Ludov. Lopez, *Instruct. nov.*, part. 2, cap. 105, de *Horis canon.*, v. *Praeterea, quia de his qui excusantur*; et cap. 76, de *Euchar.*, v. *Quaeritur* 6; et Villalobos, part. 1, tr. 3, diff. 6, num. 3.

^d) Palaus, tr. 2, disp. 1, punct. 3, n. 6, dicit peccatum esse « non in se, sed in causa, hoc est denominatione extrinseca a causa ». — Et ita etiam Abulensis, in *Matth.*, cap. 5, qu. 246, vers. fin.

^e) Glossa non loquitur de ebrio, sed textus dicit: « Personae quae sui juris non sunt ».

Verius est peccatum in se.

Corollarium pro projiciente breviarium in mare.

positum in causa. — Ita Sanchez¹, [Continuator] Tournely², et Elbel³ cum communissima. Vide dicenda *Lib. V, ex n. 49*.

150. — Quaeritur 3°. *Utrum, si quis dubitat an aliquid omiserit de Officio, teneatur id recitare?*

Resp. Scrupulosi non sunt obligandi ad repetendum; quia in his ut plurimum dubia non sunt vera dubia, sed inanes apprehensiones.

Quoad alios vero, distinguendum: Si dubium est mere negativum, utique tenentur; quia in dubio possessio stat pro praeepto. Ita Palaus⁴, Salmant.⁵ et alii communiter. — Si vero dubium est positivum, ita ut probabiliter iudices dixisse, non teneris repetere⁶; prout docent communissime Palaus⁶, Sanchez⁷, [Contin.] Tournely⁸; et Salmant.⁹ cum Pellizzario, Trullench, Diana. Item Laymann^{b)}, Lugo^{c)}, Roncaglia et Viva (quos adduximus *Lib. I, n. 76*). Item dicit Croix¹⁰, cum Sanchez¹¹, Laymann^{b)} et Illsung^{d)}, male facere qui, habens conjecturam quod ali-

quam partem dixerit, eam repetit; quia viam scrupulis aperit. Et idem docet Navarrus (apud Concina¹²), sic dicens: *Non solum non tenetur repetere id quod probabiliter credit se dixisse qui talia patitur^{e)}; verum etiam male ageret id faciendo, eo quod habitum et consuetudinem concipiendi scrupulos superfluos sibi quaereret.*

Unde docent Sanchez¹³ cum Navarro, Majore et Angles; Croix¹⁴ cum Azor, Suarez, Filliuccio, Bonacina, Tamburino; ac Salmant.¹⁵ cum Angles, Trullench et Pellizzario, quod bene excusaris a repetendo, si non memineris dixisse aliquid, et habeas justam conjecturam credendi quod dixeris^{f)}, puta, ut ajunt Sanchez cum aliis citatis, et Salmant.¹⁶ cum Navarro, Suarez, Bardi, etc., si recordaris te incepisse psalmum, lectionem, vel Horam^{g)} et postea, non data opera distractus, vel non interruptus, te invenias in fine Horae, legendo vel memoriter recitando ea in quibus ordinarie non soles errare. — Et

Habens praesumptionem de recitatione non tenetur repetere.

Beneficiarius omissus, quando et quantum restituere debeat.

hoc locum habere dicunt Gobat^{h)} et Tamburinius, apud Croixⁱ⁾, etiamsi habeas rationem probabilem omissionis; quia praesumptio quod soleas perficere quod incepisti, efficit ut nihil tenearis repetere: nisi sis moraliter certus quod non dixeris.

Si vero dubites an totam Horam dixeris vel non, censent Salmant.² quod si saepius tali dubio labores non teneris repetere; quia tunc facile praesumitur tale dubium oriri a scrupulis. Secus, si raro. — Caeterum, bene ait Croix³ cum Navarro^{j)}, Suarez^{k)}, Azor^{l)}, Bonacina^{m)}, etc., quod si ordinarie non soleas dicere Horam posteriorem nisi post priorem, prudenter potes credere nihil omisisse.

151. — « Resp. II°. Tanta est obligatio, « ut inducat ei onus restitutionis fructuum, « pro rata omissionis Officii, qui titulo beneficii ad Horas tenetur, si elapsis sex « mensibus post adeptam possessionem (iis « enim, etsi graviter peccet omitendo, « non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter Officium non recitaverit. — Patet ex concilio Lateranensi sub Leone X.

« Sed quia dubium fuit utrum hoc concilium esset receptum, Pius V bullam « edidit quae est apud Navarrumⁿ⁾, qua « hoc decretum confirmat; ac declarat sic, « ut qui uno die totum Officium omiserit, « teneatur restituere omnes fructus illi « diei respondententes: v. gr., qui accipit « annue 365 florenos, teneatur pro uno die « restituere unum florenum; qui autem « omiserit Matutinum tantum, mediam « partem fructuum unius diei; qui reliquas « Horas, etiam mediam partem; qui vero « unam ex illis, sextam partem: eaque restitutum faciendum est vel fabricae, vel

Tambur., Decal., lib. 2, cap. 5, § 3, n. 9. — ¹ Lib. 4, n. 1236. — ² Tr. 20, cap. 7, n. 7. — ³ Loc. cit., n. 1236. — ⁴ Man., cap. 25, n. 122: habetur etiam in Bullar. Rom. Mainardi, et incipit *Ex proximo*, data 20 Sept. 1571. — Laym., lib. 4, tr. 2, cap. 5, num. 1. — Fill., tr. 23, cap. 10, num. 305. — ⁵ Disp. 1, de Offic. divino, qu. 5, punct. 2 et 4. — *De la Cruz*, Direct. consc., part. 1, praec. 3, art. 3, num. 19. — Ludov. Lopez, Instruct. consc., part. 2, cap. 95, qu. 2,

dicunt; Navarrus autem et Suarez, de quibuscumque.

^{h)} Gobat, *Experim.*, tr. 5, n. 621, hoc innuere videtur, scribens: « Certe Tamburinius requirit certitudinem moralem ad obligationem iterationis ».

ⁱ⁾ Croix cum hoc exemplo multa alia simul

« pauperibus. Laymann, Filliuccio, Bonacina⁵, etc. — contra De la Cruz et « Lopez, apud Diana⁶, qui dicunt, si beneficiatus intra annum per octo vel decem « dies tantum omittere, non teneri ad restitutionem, eo quod sit servus liberissimi Domini, qui multo minus quam « domini temporales, ad pauca attendat ». — [Vide dicta *Lib. III, n. 663*].

« Unde resolves:

« 1°. Clerici majorum Ordinum, qui solo « titulo Ordinis, et quotquot alio titulo « quam beneficii, ad Horas tenentur, non « obligantur ad dictam restitutionem; quia « nullos percipiunt fructus propter onus « recitandi Officium. — Bonacina⁷.

« 2°. Nec ii obligantur qui ex naturali « oblivione, justo impedimento, bona fide, « invincibili ignorantia aut aliter absque « culpa omiserunt. Ratio, quia in conscientia non debetur poena ubi non est culpa. « Lessius, Suarez, Bonacina⁸ ». — [Ita etiam Viva cum Sanchez. Vide *Lib. III, n. 665*].

« 3°. Valde probabile est quod qui alia « onera habent quam precum; v. gr. pastores, episcopi, etc., omissentes Horas, « possint retinere majorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum; sufficiatque dare tertiam partem « vel quartam fructuum: eo quod tantum « obligentur ad restitutionem fructuum « respondentium oneri divini Officii. Navarrus⁹, Filliuccio, Bonacina⁹, Diana¹⁰, « citans alios multos ». — [Ita etiam probabiliter tenet Croix¹¹ cum Sanchez et Gobat. Vide dicta *Lib. III, n. 673*, v. *Qu. 10*].

« 4°. Si talis pastor habeat tenues reditus ad sustentationem, videtur ad nihil

v. *Secundo juxta*. — ⁶ Part. 2, tr. 12, resol. 34. — ⁷ Loc. cit., punct. 2, n. 3. — Less., lib. 2, cap. 34, n. 183. — Suarez., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 30, n. 16. — ⁸ Loc. cit., n. 4. — Viva, de Restitut., qu. 7, art. 9, n. 2. — Sanchez., Consil., lib. 2, cap. 2, dub. 86. — Fill., tr. 23, n. 314. — ⁹ Disp. 1, de Offic. divino, qu. 5, punct. 3, n. 2. — ¹⁰ Part. 2, tr. 12, resol. 8. — ¹¹ Lib. 4, n. 1214. — Sanchez., Consil., lib. 2, cap. 2, dub. 83, num. 3. — Gobat, tr. 5, n. 585 et 586.

proponit, et auctores indiscriminatim allegat: atvero nec Navarrus, nec Suarez, nec Azor, nec Bonacina, locis cit., adducunt illud exemplum.

¶ — ^{a)} Navarrus, *de Horis canon.*, cap. 7, n. 32, hoc non habet, quod apud eum reperire potuerim.

Omissus sine culpa non tenetur restituere.

Habens aliud onus, quantum restituere debeat.

Quid de habente tenues reditus.

¹ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 51, num. 2. — ² De Offic. div., sect. 7, v. *Quaerunt*. — ³ Part. 5, confer. 13, de Modo, etc. recitandi Horas canon., num. 442. — ⁴ Tr. 7, disp. 2, punct. 6, n. 1. — ⁵ Tr. 16, de Horis canon., cap. 3, n. 12. — ⁶ Loc. cit., num. 1. — ⁷ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 34, num. 2 et 3. — ⁸ De Offic. div., sect. 6, v. *Sed quid*, post *Dico 2*. — ⁹ Loc. cit., n. 12. — *Pelliz.*, tr. 5, cap. 8, n. 99. — *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 29, num. 5. — *Diana*, part. 4, tr. 3, resol. 68. — *Roncaglia*, tr. 8, qu. 2, de Voto, cap. 2, qu. 4, resp. 2. — *Viva*, de Sacr. Poenit., qu. 2, art. 2, n. 4. — ¹⁰ Lib. 4, n. 1235. — ¹¹ Loc. cit., n. 4. — *Navar.*, de Horis canon., cap. 13, n. 32. — ¹² De Horis canon., cap. 9,

§ 3, n. 12. — ¹³ Loc. cit., n. 3. — *Navar.*, loc. cit., n. 30. — *Majore*, in 4, dist. 12, qu. 7, concl. 5. — *Angles*, Flor., de Oratione, qu. 5, diff. 4, concl. 3. — ¹⁴ Lib. 4, num. 1236. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 12, qu. 12. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 26, n. 20. — *Fill.*, tr. 23, n. 255. — *Bonac.*, de Offic. divino, disp. 1, qu. 6, punct. 3, n. 12. — *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 3, n. 9. — ¹⁵ Tr. 16, cap. 3, n. 12. — *Angles*, loc. cit., concl. 3. — *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 29, n. 5. — *Pelliz.*, tr. 5, cap. 8, n. 99. — *Sanch.*, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 34, n. 3. — ¹⁶ Tr. 20, cap. 7, n. 7. — *Navar.*, de Horis canon., cap. 13, n. 30. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 26, n. 20. — *Bardi*, de Consc., discept. 7, cap. 6, § 4, n. 3.

150. — ^{a)} Opinionem hanc, quae ex prioribus editionibus et ex mera oblivione hic remansit, S. Doctor postea expresse reformavit, in *Elencho II quaest. reform.*, editioni sextae (1767) praemisso, scribens, qu. 1: « Si quis probabiliter iudicet implevisse votum, Horas canonicas, sive poenitentiam, an teneatur eam satisfacere, si adhuc probabile sit vel dubium non implevisse? — Negant plures auctores, lib. 1, n. 29. Sed oppositum est tenendum, quia possidet obligatio jam contracta, donec certe non fuerit impleta ». Cfr. etiam *Hom. apost.* (edit. 3 et seqq.) tr. 1, n. 17; *Istrus. e Pratica*, (edit. 6, Neapoli 1765) cap. 1, n. 17; et *Theol. mor.*, lib. 1, n. 29, ubi ad liberationem requiritur ut « probabilitas esset talis quod praesumere faceret quadam certitudine morali voto [vel Officio] jam fuisse satisfactum ». — Dixi antiquam opinionem ex mera oblivione hic remansisse: dictum ex eo liquet quod S. Alphonsus lectorem remittit ad *lib. I, n. 76*, ubi praesens quaestio non nisi in prio-

ribus editionibus tractabatur, minime vero in posterioribus inde a 6^a editione.

^{b)} Laymann potius adhaeret opinioni reformatae S. Alphonsi, dum, *lib. 1, tr. 1, cap. 5, n. 31*, scribit: « Si quis probabiliter esse arbitretur, adeoque opinetur se... canonicas orationis pensum absolvisse, arbitrator eum obligatione immunem esse... Neque in talibus conscientias nimis gravare oportet ».

^{c)} Lugo, *de Poenit.*, disp. 16, n. 60, ita tenet de probabili voti adimplentione.

^{d)} Illsung, tr. 5, n. 40, ita loquitur: « Praesertim scrupulosis etiam suadendum est ut nihil repetant, sed dubium propter hanc ipsam rationem in consuetudine [scilicet quod non soleat aliquam partem omittere] sufficienter fundatam, deponant ».

^{e)} Scilicet: Qui timet ne in recitando erraverit.

^{f)} Aut tibi non constet te aliquid omisisse, ut dicunt Suarez et Filliuccio.

^{g)} Salmant. et Bardi haec de scrupulosis

« obligandus; cum ob alia onera illi de-
« beatur sustentatio. Laymann¹. — Immo
« Diana^{b)} et Malderus² dicunt eum qui
« habet beneficium valde tenue, v. gr.
« cujus reditus tertiam partem mediocris
« sustentationis non adaequant, non teneri
« ob Horas aliquoties neglectas ad resti-
« tutionem ». [Et est probabile cum Les-
« sio^{c)}, Sanchez^{c)}, Pellizzario, Ledesma^{c)},
« Rodriguez^{c)}. Vide dicta *Lib. III, n. 674*].

152. — « 5°. Restitutio haec fieri potest
« vel pauperibus amicis, vel aliis, vel ipsi
« etiam beneficiato, si pauper est. Item
« impendi potest in fabricam domus vel
« meliorandos agros beneficii; quia haec
« nomine fabricae etiam intelliguntur apud
« Suarez et Bonacina ». [Vide dicta *Lib. III,*
« *n. 672*]. — « Denique aliquando compen-
« sari potest, offerendo suffragia pro defun-
« ctis aliisque precibus; ut vide Bona-
« cina² ». [Idem dicunt Salmant.⁴ Sed vide
« dicta *Lib. III, n. 667 et 672*, ubi huic
« non acquievimus]. « Et sic etiam per alium,
« seu per Officium aut preces ab alio ad
« tuam intentionem recitatas, et a te de-
« functis applicatas, satisfieri posse docet
« Quintanadvenas⁵. — Nec continuo dam-
« nandum, qui ordinarie recitare solitus,
« semel v. gr. vel bis in anno omisit, etsi
« nihil restituat, docent Sotus, Medina^{a)},
« Filliuccius⁶ ». [Sed hoc non videtur posse
« sustineri, ut merito dicunt Salmant.⁷ cum
« S. Pius sua bulla dicat: *Ut qui omnes Ho-
« ras uno vel pluribus diebus intermiserit*].

« 6°. Qui pecuniam, quam ob neglectas
« Horas tenetur restituere sive erogare

« in usus pios, impendit in alios quam vel
« in pauperes vel fabricam beneficii, non
« satisfecit (secundum jus commune, ubi
« concilium Lateranense vel bulla Pii V
« est recepta) obligationi suae: nisi aliud
« ferat consuetudo vel statutum alicubi
« receptum; quia diserte praecipitur re-
« stitui pauperibus vel fabricae beneficii.
« Vide Bonacina⁸ ». — [Vide dicta *Lib. III,*
« *n. 672*].

153. — « 7°. Posse aliquando beneficia-
« tum excusari a restitutione ob Horas
« neglectas, titulo pecuniae expensae: in-
« tellige, post omissionem Horarum »;
« [Nam si ante omissionem, non excusatur;
« cum damnata sit propositio. 33 ab Alexan-
« dro VII, dicens: *Restitutio fructuum ob*
« *omissionem Horarum suppleri potest per*
« *quascumque eleemosynas, quas antea be-*
« *neficiarius de fructibus sui beneficii fe-*
« *cerit*.] « etsi non isto intuitu, in pauperes
« vel alios usus pios, censet Diana⁹ ex
« Laymann¹⁰ esse probabile: tum quod
« quidam auctores ita sentiant; tum quod
« videatur esse virtualis intentio omnium
« dantium eleemosynas, satisfacere per
« illas omnibus obligationibus quas suis
« peccatis contraxerunt; tum quod leges
« ecclesiasticae benigne debeant expli-
« cari ». — [Et probabile est juxta senti-
« entiam quam tenent Sanchez¹¹, Lugo¹²,
« Laymann¹³; Salmant.¹⁴ cum Pellizzario;
« et Croix¹⁵ cum Suarez, Gobat et aliis. Vide
« dicta *Lib. III, n. 700, v. Limitant*].

« Addit Joannes de Salas¹⁶, Vasquez^{a)}:
« Si canonicus grossam, seu corpus sui

et 4. — ⁹ Part. 3, tr. 6, resol. 57. — ¹⁰ Lib. 3, tr. 2, cap. 12,
n. 9. — ¹¹ Consil., lib. 2, cap. 3, dub. 121. — ¹² De Just. et
Jure, disp. 4, num. 46. — ¹³ Loc. cit., num. 9. — ¹⁴ Tr. 16,
cap. 2, num. 63. — ¹⁵ Pelliz., tract. 5, cap. 8, num. 229. —
¹⁶ Lib. 4, n. 1215. — ¹⁷ Suar., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 30,
num. 21. — ¹⁸ Gobat, tr. 5, n. 592. — ¹⁹ De Legib., disp. 15,
sect. 2, n. 27.

152. — ^{a)} Barthol. Medina, *Sum., lib. 1,*
cap. 14, § 11, concedit octo vel decem dies,
quibus non teneatur ad Officii recitationem.

153. — ^{a)} Vasquez male a Busenbaum alle-
gatur; nam, in *1^a 2^aae, disp. 163, cap. 4, n. 35*,
contrariam sententiam tenet, dicens: « Etiam si
beneficiarius ut canonicus, certis diebus anni
jus adquisiverit ad grossam quam vocant fruc-
tum, et illam jam acceperit et jure possideat,
postea tamen aliquo die anni non recitet, debet
restituere partem quae illi diei responderet,

Pecunia
expensa
quandoque
excusatur a
restitutio-
ne.

Infirmi-
tas gravis
excusatur a
recitatione.

« canonicatus vere et absolute lucretur,
« prius quam omittat Officium, non teneri
« ad restitutionem propter omissionem
« sequentem; eo quod poena non sit ut
« fructus jam suos factos restituat, sed
« ut fructus non faciat suos. — Sic ille,

« apud Diana¹. Vide infra, *Art. 4, § 6*,
« in fine.

« 8°. Ubi bulla Pii V non est recepta,
« potest videri probabile, beneficium ad
« dictam restitutionem non obligari; ut
« habet Silvester^{b)} ».

ARTICULUS III.

QUAE EXCUSANT A RECITATIONE HORARUM.

154. *Quomodo excuset infirmitas.* — *Not. 1°. An excuset gravis molestia.* — *Not. 2°. An excuset convalescentia.* — *Not. 3°. Quid in dubio an infirmitas sufficiat ad excusandum.* — *Not. 4°. Quid, si dubites an possis recitare partem.* — 155. *An excusentur laborantes febris tertiana vel quartana.* — 156. *Quomodo excuset justum impedimentum. Et an ideo excusentur concionatores, confessarii, peragentes necessaria in choro.* (Vide de hoc dicta, n. 143, v. *Not. III.º*). — 157. *Quomodo excuset caecitas et carentia breviarii.* — 158. *An impotens recitare totum Officium teneatur ad partem. Quid, si non habeas Officium proprium. An tenearis recitare cum socio, si nequis solus. An beneficiarius teneatur conducere socium, si non possit solus recitare.* — 159. *Quomodo excuset dispensatio.*

154. — « Resp. Haec sequentia:

« 1°. INFIRMITAS gravis, v. gr. dolor no-
« tabilis capitis, ita ut sine incommodo vel
« incremento morbi legi non possint. —
« Dixi: *gravis*; quia levis, v. gr. dolor
« stomachi aut pectoris, vel etiam ali-
« quando febris tertiana aut quartana, non
« excusatur; cum toto die non affligat ». [Vel
« majore diei parte; ut Sanchez^{a)},
« Trullench, Tamburinius^{a)}, Pellizzarius^{a)},
« cum Salmant.²⁾]. « Ita Navarrus, Filliuc-
« cius, Laymann, Bonacina³.

« Porro taliter excusatus non tenetur,
« ut quidam volunt, audire alium legen-
« tem nec alium substituere »; [Nec alias
« preces: est commune apud Salmant.⁴]
« ut habet Filliuccius, et Sa^{b)}. — Si tamen
« commode potest et solet legere cum

« socio, tenetur; ut habet Lessius et Bo-
« nacina^{c)}. Vide Diana⁵ ». [Ita verius te-
« nendum cum Sanchez, Roncaglia, Sporer,
« Croix, etc., contra alios. Vide infra, n. 158,
« v. Item].

Plura hic sunt notanda scitu neces-
saria.

Notandum 1°. Ratione infirmitatis excu-
sari ab Officio, non solum qui gravi labo-
rant morbo, sed etiam qui non possunt
recitare nisi cum gravi incommodo aut
probabilis incommodi periculo. — Unde
satis excusantur qui prudenter credunt vel
timent, ob Officii recitationem eis fore pro-
venturam notabilem gravedinem capitis,
vel crudelitatem stomachi aut virium lassitudinem;
vel si credant febrem tardius
esse remittendam. Ita Sanchez⁶, Holz-

Item, gra-
ve incom-
modum vel
ejus pericu-
lum.

¹ Part. 2, tr. 12, resol. 8. — *Trull.*, lib. 1, cap. 7, dub. 27,
n. 2. — ² Tr. 16, cap. 3, num. 35. — *Navar.*, Man., cap. 25,
n. 100; et de Horis canon., cap. 11, n. 1 et seqq. — *Fill.*,
tr. 23, n. 292 et seqq. — *Laym.*, lib. 4, tr. 1, cap. 6, n. 1.
— ³ De Offic. div., disp. 1, qu. 6, punct. 1, num. 1 et 2. —
— ⁴ Tr. 16, cap. 3, n. 83. — *Fill.*, loc. cit., n. 288 et seqq. —

Less., lib. 2, cap. 37, dub. 9, num. 54. — ⁵ Part. 2, tr. 12,
resol. 43. — *Sanch.*, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 48, n. 2. —
Roncaglia, tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 6, qu. 4. —
Sporer, Sacram., part. 1, Append. de Horis canon., cap. 3,
n. 180 et seqq. — *Croix*, lib. 4, n. 1231. — ⁶ Consil., lib. 7,
cap. 2, dub. 45, n. 3.

ac si grossa per singulos dies divideretur et
adquireretur. Spoliatur igitur fructibus quos
jam pacifice possidebat ». Unde Diana, quid-
quid dicat Busenbaum, recte citavit: « Joan.
de Salas... *contra* Vasquez ».

^{b)} Silvester scilicet absolute negat clericum
Horas omittentem, ad restitutionem teneri,
v. Clericus IV, n. 16, qu. 23; nec loquitur
nec poterat loqui de bulla S. Pii V, cum ipse
jam ante electionem hujus Pontificis obierit.

^{b)} Cfr. notam e ad n. 144 supra.

^{c)} Lessius, *lib. 2, cap. 34, n. 169*, negat
eum qui valde tenues fructus habet, teneri
semper Horas recitare; Sanchez vero, *Consil.*,
lib. 2, cap. 2, dub. 66 et 67; Petrus de Le-
desma, *Sum., part. 2, tr. 9, cap. 4, post*
concl. 6, dub. 4; Rodriguez, *Sum., part. 1,*
cap. 140, n. 3, omnino excusant ab Officii re-
citatione eum qui beneficium adeo tenue obti-
nerit, ut ei bonam partem sustentationis non
suppeditet.

mann¹, Anacletus², Concina³; et Salmant.⁴ cum Trullench et Pellizzario, ex can. *Clericus 3, dist. 91*, ubi dicitur quod excusat^{d)} ab Officio *inaequalitas corporis*; quod non significat morbum gravem, ut bene advertit Croix⁵. — Et hoc probabiliter admittitur, etiamsi infirmus per magnam diem partem^{e)} aliquem legeret librum ad animum solandum; ut dicunt Sanchez⁶, Holzmann⁷, Sporer⁸, Elbel⁹; et Salmant.¹⁰ cum Trullench, Pellizzario, Diana, etc. Ratio, quia, licet iste posset legere librum recreationis, non tamen sequitur quod possit et teneatur Officium recitare: ad quod alia quidem major attentio requiritur, quae majorem affert difficultatem.

Notandum 2°. Non solum actu aegrotantes, sed etiam convalescentes ex gravi morbo, excusari ab Officio per aliquot dies ad arbitrium prudentis, donec vires reficiantur. Ita communiter [Contin.] Tournely¹¹, Concina¹², Elbel¹³ et alii auctores supra citati. — Et hoc admittendum, etiamsi isti Missam celebrarent; ut Salmant.¹⁴ cum aliis.

Notandum 3°. Quod in dubio an infirmus sufficiat vel ne ad excusandum, potest se committere iudicio medici^{f)}, ex cap. *Fraternitatis, de frig. et malef.*, aut iudicio superioris acquiescere, qui in tali dubio etiam dispensare potest; vel deni-

que potest se remittere iudicio probabili viri prudentis. Ita Sotus, Silvester, Sanchez, Tamburinius, etc., cum Salmant.¹⁵ — Et etiam stare potest iudicio proprio, si tale iudicium ipsemet prudenter ferre possit; ut probabiliter ait Gobat, apud Croix¹⁶.

Sed quid, si his praemissis, adhuc dubium perseveret?

Respondetur: Si dubium sit quod recitatio graviter laederet, tunc certe non tenetur, immo nequit recitare: quia praefendum est jus naturale servandae valetudinis, acepto Ecclesiae; ut dicunt Viva¹⁷, et Salmant.¹⁸ cum aliis. Nisi id faceret amore virtutis, secluso periculo mortis; juxta dicta *Lib. III, n. 371*, cum Lugo, Salmant., Villalobos, etc. — Si vero dubium tantum sit an indispositio pertingat ad excusandum, ut supra; tunc, cum lex recitationis possideat, et dubium sit de exemptione, utique lex est implenda. — Hoc tamen currit quando sit purum dubium; secus, si sit probabile iudicium. Ita Contin. Tournely¹⁹, Roncaglia²⁰, Elbel²¹, Anacletus²², Holzmann²³, Viva²⁴; et Salmant.²⁵ cum Sanchez²⁶, Pellizzario, Trullench²⁷ et Diana²⁸.

Notandum 4°. Quod si quis ob suam infirmitatem certus est non posse totum Officium recitare, et dubitat an possit partem, probabiliter ad nihil tenetur; ut do-

Quid, si dubium perseveret.

Dubitans an partem recitare possit, ad nihil tenetur.

¹ De Praecept. partic., n. 477, v. *Excus.* 2. — ² Tr. 6, dist. 1, n. 77 et 78. — ³ De Horis canon., cap. 10, § 2, n. 6; et § 3, n. 23. — ⁴ Tr. 16, cap. 3, n. 35. — *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 27, n. 2. — *Pellis.*, tr. 5, cap. 8, n. 114. — ⁵ Lib. 4, n. 1224. — ⁶ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 45, n. 4. — ⁷ Loc. cit. — ⁸ Append. de Horis canon., cap. 3, n. 158. — ⁹ Part. 5, confer. 13, de Modo, etc. recitandi Horas canon., n. 462. — ¹⁰ Loc. cit., n. 35. — *Trull.*, loc. cit., n. 2. — *Pellis.*, loc. cit., n. 116. — *Diana*, part. 2, tr. 12, resol. 43. — ¹¹ De Offic. div., sect. 7, qu. 1. — ¹² Loc. cit., § 2, n. 5. — ¹³ Loc.

cit., n. 461. — ¹⁴ Loc. cit., n. 35. — *Sotus*, de Just. et Jure, lib. 10, qu. 5, art. 3. — *Silvest.*, v. *Hora*, qu. 4. — *Sanch.*, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 45, n. 2. — *Ascan. Tambur.*, de Jure abbatum, tom. 2, disp. 10, qu. 12, n. 2 et 3. — ¹⁵ Loc. cit., n. 36. — *Gobat*, Experim., tr. 5, n. 715, cum n. 474. — ¹⁶ Lib. 4, n. 1225. — ¹⁷ De Praecept. decal., qu. 3, art. 6, num. 3. — ¹⁸ Loc. cit., num. 36. — *Lugo*, de Just. et Jure, disp. 10, n. 32. — *Salmant.*, tr. 13, cap. 2, n. 30. — *Villal.*, part. 2, tr. 12, diff. 8. — ¹⁹ De Horis canon., cap. 6, qu. 2. — ²⁰ Tr. 16, ap. 3, n. 36. — *Pellis.*, tr. 5, cap. 8, n. 115.

gaglia, loquentes absolute, et dicentes ad id teneri si commode fieri possit.

d) Perspicue id significat jus, dum excommunicari et stipendio privari jubet illum, « qui absque corpusculi sui inaequalitate vigiliis deest ».

e) Ampliationem istam: *Per magnam diem partem*, silentio praetereunt Holzmann, Trullench et Diana.

f) Cap. *Fraternitatis 6, de frigid. et maleficiat.*, refert casum in quo inductae fuerant matronae ad inspiciendum corpus mulieris, in dubio de consummatione matrimonii; et ibi Glossa, ad v. *Matronas*, expresse dicit

« Talibus credendum est, si honestae sint et peritae in arte illa ».

g) Contin. Tournely, *de Offic. div., sect. 7, qu. 1*; Holzmann, *de Praecept. partic., n. 480*; Diana, *part. 2, tr. 12, resol. 28*, negant in dubio de gravitate nocenti, obligationem esse Horas recitandi.

h) Elbel, *part. 5, confer. 13, de Modo, etc. recitandi Horas canon., n. 443*; Anacletus, *tr. 6, dist. 1, n. 77*; Sanchez, *Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 45, n. 2*, asserunt in eodem dubio, standum esse iudicio viri prudentis.

i) Viva, *de Praecept. decal., qu. 3, art. 6, n. 3*; Trullench (quamvis a Salmant. citetur,

cent Laymann¹, Sanchez²⁾ cum Navarro³⁾, Viva⁴, Roncaglia⁵; item Suarez, Sanchez, Cardenas et alii, apud Croix⁶. — Nam rationabiliter iste a toto Officio excusatur, ne valde scrupulis angatur, nesciens quousque possit et teneatur recitare. Haec enim anxietas magnum illi incommodum afferret; maxime si ex recitatione verisimiliter crederet contrahere capitis gravedinem, virium lassitudinem aut tardiolem febris remissionem.

155. — Quaeritur hic: *an excusentur ab Officio laborantes febris tertiana vel quarantana?*

Absolute excusat Leander. — Sed verius dicunt Sporer⁷; et Concina⁸ cum Navarro, Azor, Bonacina et Trullench, in hoc spectandas esse circumstantias; quando enim infirmus posset recitare sine gravi incommodo diebus quibus est immunis ab infirmitate, non apparet causa cur excusetur^{a)}.

An autem talis infirmus teneatur Horas anticipare vel postponere?

Negant Canus⁹; atque Henriquez et alii, apud Salmant.¹⁰; et probabile id putant Sanchez¹¹, Lessius¹² et Viva¹³. Ratio: tum quia quaelibet Hora suo correspondet tempori, extra quod non currit obligatio; tum quia anticipatio vel postpositio est privilegium favoris, quo nemo tenetur uti. — Sed melius affirmant Concina¹⁴, [Contin.] Tournely¹⁵, Lessius¹⁶, Croix¹⁷,

Laborans febris tertiana non semper excusatur.

Juxta alios non tenetur anticipare nec postponere.

Melius affirmatur tenetur.

¹ Lib. 4, tr. 1, cap. 6, n. 2. — ² In propos. 54 Innoc. XI, n. 16. — ³ De Horis canon., cap. 6, qu. 2. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 28, n. 27. — *Sanch.*, Decal., lib. 1, cap. 19, n. 8. — *Carden.*, Cris., dissert. 33, n. 19 et seqq. — ⁴ Lib. 4, n. 1223. — *Leand.*, Decal., tract. 8, disp. 5, qu. 23 et 24. — ⁵ Append. de Horis canon., cap. 3, num. 155 et seqq. — ⁶ De Horis canon., cap. 10, § 2, n. 2 et 4. — *Navar.*, Man., cap. 25, n. 100; et de Horis canon., cap. 11, n. 3. — *Azor*, Man., lib. 10, cap. 13, qu. 1. — *Bonac.*, de Offic. div., disp. 1, qu. 6, punct. 1, num. 2. — *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 27, n. 2. — ⁷ Relect. de Poenit., part. 6, v. f., v. *Sed quid.* — *Henriq.*, lib. 4, cap. 4, n. 7. — ⁸ Tr. 16, cap. 3, n. 49. —

Roncaglia¹⁴; et Salmant.¹⁵ cum Trullench, Sanchez, Azor¹⁶, Villalobos et Pellizzario. Ratio, quia Officium praecipitur recitari intra latitudinem totius diei; unde cum praecceptum jam urgeat, tenetur infirmus illud implere tempore quo potest: sicut si in die festo non potes circa meridiem Missam audire, teneris anticipare, ut ait Concina. Recte enim regulam assignat Busenbaum (*Lib. I, n. 157, ad 6*), quod, cum quis manente vi praeccepti est impediendus, tenetur praevenire. Hinc merito Salmant.¹⁶ contrariam opinionem laxam vocant.

Verumtamen valde probabile est cum Holzmann¹⁷, Sporer¹⁸ et Elbel¹⁹, quod ille qui non potest recitare Matutinum die sequenti non tenetur in praecedenti anticipare. — Tunc enim est obligatio anticipandi Officium, quando obligatio praeccepti jam est incepta; quod autem Matutinum possit dici praecedenti die, non est ex praeccepto, sed ex privilegio a consuetudine introducta, quo nemo tenetur uti.

156. — « II°. *Justum IMPEDIMENTUM*, v. gr. « metus proditionis inter haereticos. Item, « gravis vel repentina occupatio; vel opera « caritatis majoris momenti quam Horae, « quae sine scandalo vel gravi incommodo « tuo vel alterius omitti non possint. Quo « modo, etsi concionatores vel confessarii « aliquando excusari possint, idque ex be- « nigna Ecclesiae intentione (ut docent

Non tamen Matutinum die antecedenti.

Justum impedimentum excusatur.

⁹ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 43, n. 7. — ¹⁰ De Praecept. decal., qu. 3, art. 6, num. 4. — ¹¹ De Horis canon., cap. 10, § 3, num. 11. — ¹² Lib. 2, cap. 37, n. 43, i. f. — ¹³ Lib. 4, num. 1226. — ¹⁴ Tract. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 6, qu. 3. — ¹⁵ Tr. 16, cap. 3, n. 50. — *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 27, num. 5. — *Sanch.*, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 43, n. 4. — *Villal.*, part. 1, tr. 24, diff. 16, n. 1 et 7. — *Pellis.*, tr. 5, cap. 8, n. 119. — *Concina*, loc. cit., n. 11. — ¹⁶ Loc. cit., num. 50. — ¹⁷ De Praecept. partic., num. 478, v. *Confirmatur.* — ¹⁸ Append. de Horis canon., cap. 3, num. 172. — ¹⁹ Part. 5, confer. 13, de Modo, etc. recitandi Horas, n. 444.

sicut Sanchez et Diana), *lib. 1, cap. 7, dub. 27, n. 2*, hoc non habent.

i) Sanchez, *Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 47, n. 4 et 5*; Navarrus, *de Horis canon., cap. 11, n. 15*, v. *Septimo et Octavo*, excusant ab Officio recitatione eum qui ob impotentiam majorem partem recitare nequit.

155. — a) Quamvis non omnes auctores citati adeo expresse loquantur; omnes tamen perspicue saltem innuunt hanc sententiam.

b) « Modo, si impedimentum (ita limitat

Lessius, *lib. 2, cap. 37, n. 43, i. f.*) cesset ante duodecimam noctis, praetermissa recitet ».

c) Contin. Tournely, licet de anticipatione eodem die haec non asserat, attamen certo certius ejus dicta nostro casui applicanda sunt; dicit enim *de Offic. div., sect. 7, qu. 2*, longe tutius esse tunc *pridie* Matutinum et Laudes recitare: « qui enim, (ita pergit) ad munus aliquod stricte obligatur, eo fungi debet cum potest ».

d) Azor, *part. 1, lib. 10, cap. 13, qu. 1,*

« Silvester, Suarez et Laymann, etc.); tenentur tamen anticipare si possint: v. gr. « si mane praevideas te tota die confessionibus occupandum quae differri non possint. — Ita ex Suarez et Azor, Bonacina¹, etc. communiter ».

Excusantur ab Horis qui occupantur tota die^{a)} in officiis religionis aut caritatis, quae sine scandalo aut magno detrimento proprio vel alieno omitti non possunt. — Ita communissime Salmant.², Roncaglia³, Elbel⁴, Wigandt⁵, Holzmann⁶; et Sporer⁷ cum Silvestro, Navarro, Tolet, etc.

Hinc excusantur concionatores, si nequeunt omittere concionem sine scandalo, aut nota^{b)}, ut dicunt Laymann⁸, Salmantenses⁹, Viva¹⁰ et Wigandt¹¹. — Item excusantur confessarii qui per totum diem confessiones excipiunt, quas differre non possint; ut Concina¹², Laymann¹³, Wigandt¹⁴ et Salmant.¹⁵. — Item, qui occupantur in sedandis jurgiis aut assistendis infirmis. Sanchez¹⁶ et Roncaglia¹⁷. — Item, qui ex officio attendere debent publicis thesibus. Sanchez, Salmant. et Roncaglia. — Item, habentes publicam lectionem ad cathedram aut lauream acquirendam, si occupatio esset totius diei, nec possit differri sine damno proprio aut aliorum. Wigandt^{c)}, Concina¹⁸ cum Suarez. — Item scholares qui debeant in aliquo die actum defendere. Sanchez¹⁹. — Super autem hac ma-

¹ *Silvest.*, v. *Hora*, num. 18. — *Suar.*, de *Relig.*, tr. 4, lib. 4, cap. 28, n. 38 et 34. — *Laym.*, lib. 4, tr. 1, cap. 6, n. 1. — *Suar.*, loc. cit., num. 36. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 13, qu. 15. — ² De Off. div., disp. 1, qu. 6, punct. 2, n. 1 et 2. — ³ Tr. 16, cap. 3, n. 37. — ⁴ Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 6, qu. 3. — ⁵ Confer. 13, num. 444. — ⁶ Tr. 10, exam. 5, n. 96. — ⁷ De Praec. partic., n. 477. — ⁸ Append. de Horis canon., cap. 3, n. 161. — *Silvest.*, v. *Hora*, n. 18. — *Navar.*, Man., cap. 25, n. 101; et de Horis canon., cap. 11, n. 34 et 35. — *Tolet.*, lib. 2, cap. 14, n. 2. — ⁹ Lib. 4, tr. 1, cap. 6, n. 1. — ¹⁰ Tr. 16, cap. 3, n. 37. — ¹¹ De Praecept. decal., qu. 3, art. 6, n. 6. — ¹² Tr. 10, exam. 5, n. 96. — ¹³ De Horis canon., cap. 10, § 3, num. 5. — ¹⁴ Loc. cit. — ¹⁵ Loc. cit. — ¹⁶ Loc. cit., n. 37. — ¹⁷ Consil., lib. 7, cap. 2,

concordat, « si... potest commode totum Officium persolvere...; secus, non item ».

¹⁵⁶ — ^{a)} Vel, ut plures ex auctoribus citatis dicunt, si Officium impossibile est cum occupatione qua quis detinetur.

^{b)} De scandalo aut nota non loquuntur Laymann nec Salmant.

^{c)} Wigandt, *loc. cit.*, n. 96, loquitur de publica lectione, quae differri non possit sine gravi incommodo.

teria advertenda est propos. 21 damnata ab Alexandro VII, quae dicebat: *Habens capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suae obligationi, si Officium per alium recitet.*

Bene autem advertunt Laymann²⁰, Roncaglia²¹ et Wigandt^{d)}, quod si omnes isti sine magna difficultate possint recitationem anticipare vel postponere, ad id utique tenentur. Unde bene concludit Pater Wigandt quod rarissime accidit casus, quod tales Officium sine culpa omittere poterunt.

« Ex hoc capite dicunt etiam aliqui non « teneri te repetere quod neglexisti (nec « recitando nec audiendo), dum thurificando ad *Magnificat* vel *Benedictus*, vel « libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam praeviendo, « vel alia in choro necessaria peragendo « occupatus fuisti. Quia chorus totus pro « eo qui in re ad Officii celebritatem pertinet occupatur, videtur supplere; et « non tantum suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine recitare aut canere. Ita « Laymann²²; Henricus, Silvester, Azor, « Sotus, Molfesius, Naldus^{e)}, Aragon, Reginaldus, citati a Diana²³. — Idem de eo « qui choro, organis musicis, alternis verbis sibus respondet, dicunt Navarrus, Sanchez, Aragon^{f)} et Rodriguez^{f)}, apud

dub. 52, n. 1 et 2. — ²¹ Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 6, qu. 3. — *Sanch.*, loc. cit., n. 4. — *Salmant.*, loc. cit. — *Roncaglia*, loc. cit. — ²² Loc. cit., § 3, num. 2. — *Suar.*, de *Relig.*, tr. 4, lib. 4, cap. 28, num. 35 et 36. — ²³ Loc. cit., n. 4. — ²⁴ Lib. 4, tr. 1, cap. 6, n. 1. — ²⁵ Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 6, qu. 3. — *Wigandt*, loc. cit. — ²⁶ Lib. 4, tr. 1, cap. 5, num. 7. — *Henric.* a *Gandavo*, Quodlib. 11, qu. 29, v. f. — *Silvest.*, v. *Hora*, n. 15, qu. 12, v. *Secundum*. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 13, qu. 20. — *Sotus*, de *Just. et Jure*, lib. 10, qu. 5, art. 3. — *Molfes.*, *Sum.*, part. 1, tr. 5, cap. 2, n. 21. — *Aragon*, in *2^{ae} 2^{ae}*, qu. 83, art. 12, v. f. — *Regin.*, lib. 18, n. 188. — ²⁷ Part. 2, tr. 12, resol. 13. — *Navar.*, de Horis canon., cap. 21, n. 15. — *Sanch.*, *Consil.*, lib. 7, cap. 2, dub. 16, n. 2.

^{d)} Wigandt, *loc. cit.*, breviter scribit: « Sed rarissimus est talis casus [occupationis], ut Horae non possint anticipari vel dici post negotium ».

^{e)} Naldus, *Sum.*, v. *Officium divinum*, n. 7, has utique causas excusationis habet ex Aragon, sed subdit: « Attamen tutius videtur esse repetendum ».

^{f)} De Aragon et Rodriguez, vide notam h ad n. 143.

Caecitas excusatur.

Quid de carentia breviarii.

« Laymann¹, scilicet eum non esse obligatum ut etiam voce proferat. Sed negat « Escobar². Vide Trullench³. — [Vide dicta de his, n. 143, v. *Notandum III°*].

157. — ¹ III°. CAECITAS. — Bonacina⁴, etc. « communiter.

« IV°. CARENTIA BREVIARII *inculcata*. « Quod si tamen memoriter possis dicere, « vel totum Officium vel unam Horam, « teneris.

« Si vero tantum scias psalmos, vel « lectiones, vel capitula, dicit Filliucius⁵, « citans Navarrum⁶ et Suarez; item Escobar⁷, probabile esse non teneri: quia « psalmi, ut sic, non sunt Hora canonica « ad quam tenetur clericus. Idem dicunt « Garcia⁸, Malderus⁹ et Joannes Sanchez¹⁰, citati a Diana; eo quod lectiones « et capitula sint pars (licet minor) maxime principalis, ita ut absque illis non « sit Officium canonicum. Idem concedit « Sanchez¹¹ in Matutino festi duplicis vel « semiduplicis. Vide Bonacina¹², Diana¹³. « Verum haec probare non ausim; sed « potius quod docet Bonacina¹⁴: impeditum ex aliqua dictarum causarum, si

¹ Lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 7. — ² Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 16, n. 7. — ³ De Offic. div., disp. 1, qu. 6, punct. 2, n. 5. — ⁴ Tr. 23, cap. 9, n. 287. — *Suar.*, de *Relig.*, tr. 4, lib. 4, cap. 28, n. 10, i. f. — ⁵ Tr. 5, exam. 6, n. 149, edit. Lugdun. s. d. (al. edit. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, cap. 5, n. 70). — ⁶ De Benefic., part. 3, cap. 1, n. 221. — ⁷ Select. disp. 15, n. 2. — *Diana*, part. 2, tr. 12, resol. 30 et 43. — ⁸ Decal., lib. 1, cap. 19, n. 7. — ⁹ Loc. cit., n. 6. — ¹⁰ Loc. cit. — ¹¹ Loc. cit., n. 7. — *Crousers*, in cap. 3 Reg. S. Francisci, lect. paraenet. 1, ante med., v. *Non inficior*. — *Escobar a Corro*, de Horis canon., qu. 3, § 1, num. 3. — ¹² Part. 9, tr. 9, resol. 25. — ¹³ Append. de Horis canon., cap. 3,

¹⁴ Lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 7. — ¹⁵ Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 16, n. 7. — ¹⁶ De Offic. div., disp. 1, qu. 6, punct. 2, n. 5. — ¹⁷ Tr. 23, cap. 9, n. 287. — *Suar.*, de *Relig.*, tr. 4, lib. 4, cap. 28, n. 10, i. f. — ¹⁸ Tr. 5, exam. 6, n. 149, edit. Lugdun. s. d. (al. edit. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, cap. 5, n. 70). — ¹⁹ De Benefic., part. 3, cap. 1, n. 221. — ²⁰ Select. disp. 15, n. 2. — *Diana*, part. 2, tr. 12, resol. 30 et 43. — ²¹ Decal., lib. 1, cap. 19, n. 7. — ²² Loc. cit., n. 6. — ²³ Loc. cit. — ²⁴ Loc. cit., n. 7. — *Crousers*, in cap. 3 Reg. S. Francisci, lect. paraenet. 1, ante med., v. *Non inficior*. — *Escobar a Corro*, de Horis canon., qu. 3, § 1, num. 3. — ²⁵ Part. 9, tr. 9, resol. 25. — ²⁶ Append. de Horis canon., cap. 3,

earum majorem, si eam dicere potest, esto non posset totas, non tamen obligabit ad dicendas particulas aliquas earum, quas dicere potest si alias totas non possit ».

^{b)} Malderus, *de Just.*, etc., tr. 10, cap. 2, dub. 5, v. *Quinto*, ita asserit de illo qui scit tantum aliquot psalmos.

158. — ^{a)} Palaus, *tr. 7, disp. 2, punct. 6, n. 9*; et Navarrus, *loc. cit.*, cap. 11, n. 15, negant ad Officii recitationem obligari eum, qui majorem ejus partem recitare nequit. Sed n. 11, Palaus dicit recitandum esse « majorem Officii partem, v. g. Laudes cum reliquis Horis, si eas memoria fideliter teneas ». — Sanchez, *Consil.*, lib. 7, cap. 2, dub. 46, n. 5, obligat caecum ad Officium, si memoriter illud teneat, et n. 6, subdit: « Etiam si totam Horam non sciat memoriter, si tamen scit magnam partem, tenetur ad illam ».

« possit dicere partem notabilem, ad id « teneri; alias, ad nihil.

« Denique si quis careret breviario quo « uti solet, v. gr. Romano, tenetur legere « aliud quod habere potest; quia per utrum « visimpletur substantia praecepti. — Crousers, Escobar, Diana¹² ».

158. — Hic primo advertenda est propos. 54 damnata ab Innocentio XI, quae dicebat: *Qui non potest recitare Matutinum et Laudes, potest autem reliquas Horas, ad nihil tenetur; quia major pars trahit ad se minorem.* Hinc certum est quod is qui caret breviario, et nihil aliud scit memoriter quam Laudes aut Completorium, illud sub gravi tenetur recitare, ut contra aliquos docent communiter Sporer¹³; Palaus¹⁴ cum Navarro¹⁵, Suarez, Valentia, etc., Wigandt¹⁶; et Croix¹⁷ cum Sanchez¹⁸, Bonacina et Cardenas. — Unde caecus tenetur recitare partem quam scit memoriter; non vero tenetur memoriae mandare quod nescit. Concina¹⁹.

Dicunt autem Palaus¹⁷ cum Torre et Sanctio; ac Filliucius, Garcia, Tamburinius, etc., apud Sporer¹⁸, quod si haberes

n. 175. — *Suar.*, loc. cit., cap. 28, n. 10 et 27. — *Valent.*, in *2^{ae} 2^{ae}*, disp. 6, qu. 2, punct. 10, § 7, *Tertia causa*. — ¹⁴ Tr. 10, exam. 5, n. 89, ad 2; et n. 90, ad 4. — ¹⁵ Lib. 4, n. 1219 et 1230. — *Bonac.*, loc. cit., punct. 2, n. 7. — *Carden.*, *Cris.*, dissert. 33, num. 38 et seqq. — ¹⁶ De Horis canon., cap. 10, § 1, n. 6 et 7. — ¹⁷ Tr. 7, disp. 2, punct. 6, n. 7. — *Raphael de Torre*, tract. de Horis canon., contr. 7, num. 8. — *Joan. Sanct.*, Select. disp. 15, num. 2. — *Fill.*, tr. 23, cap. 9, num. 287; cfr. etiam num. 294. — *Garcia*, de Benefic., part. 3, cap. 1, num. 221. — *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 8, num. 10. — ¹⁸ Append. de Horis canon., cap. 3, n. 177.

Sciens memoriter Laudes et Completorium tenetur ad ea sub gravi.

psalmos, sed non lectiones Matutini, nihil teneris dicere; quia tunc deficit forma praescripta a S. Pio V. — At merito Busenbaum (ut supra) id non approbat; et Sporer¹ ait omnino in praxi amplectendam sententiam contrariam, quam tenent Croix²; et Bonacina, Gobat ac Leander^{b)}, apud ipsum Sporer. Ratio, quia, cum possis notabilem partem Officii recitare, non est cur ab ea excuseris. — Unde Busenbaum^{c)} cum Bonacina; Holzmann^{d)} cum Illsung; et Croix^{e)} cum Laymann^{e)} ac Filliuccio^{e)} recte hanc regulam assignant, quod si potes recitare quantum est parva Hora, teneris sub gravi eam dicere, si vero minus, ne sub veniali quidem aliquid recitare obligaris; quia talis modica pars seorsim sumpta non censetur aestimabilis ad finem a lege intentum.

Praeterea, si haberes Officium commune et non proprium illius diei, teneris ex communi Horas recitare; ut verius sentit Croix⁴ cum Sporer^{f)} et Gobat^{f)}, contra aliquos. Idem tenent Concina⁵ et Wigandt⁶, si careres breviario Romano, et haberes aliud, puta benedictinum aut simile, teneris ex illo recitare. Ratio, quia

duplex est praeceptum Officii: unum, universale de Horis persolvendis; aliud, de servanda formula cujuscumque diei: unde si non potes servare unum, teneris ad aliud. — Huic vero contradicunt Salmanticens.⁷, dicentes non teneri; quia, ut ajunt, praeceptum Officii est indivisibile, id est illud recitandi et recitandi sub una formula. Idque inferunt ex verbis bullae S. Pii V, ubi dicitur: *nisi in hac sola forma satisfacere posse*. — Hoc tamen non obstante, prima opinio ut magis pia et rationabilis mihi sequenda videtur.

Certum est autem quod religiosus factus episcopus bene potest⁸⁾ uti breviario suae dioecesis. — Concina⁸.

Item, qui non potest solus recitare, tenetur adhibere socium gratuitum^{h)} si potest sine magno incommodo; ut verius censent cum Busenbaumⁱ⁾, ut supra, *num. 154*, Sanchez⁹, Roncaglia¹⁰, Holzmann¹¹, Sporer¹²; Croix¹³ cum Bonacina et Suarez; Salmant.¹⁴; Concina¹⁵ cum Navarro, Azor, Lessioⁱ⁾, Palao, Laymann^{j)}, Valentia^{k)}, etc. (contra Leandrum, Joannem Sanctium, Diana, etc., apud eundem Concina). Ratio, quia quodcumque prae-

Alii contradicunt.

Prima opinio magis pia et rationabilis.

Quid de religioso facto episcopo.

Si non potes solus adhibendus socius si commode et gratuito.

Beneficiarius probabiliter tenetur conducere socium ex fructibus beneficii.

Probabiliter non tenetur.

Corollarium pro praxi.

¹ Cap. 3, n. 177. — ² Lib. 4, n. 1220. — *Bonac.*, de Offic. div., disp. 1, qu. 6, punct. 2, n. 7. — *Gobat*, tr. 5, n. 622. — *Sporer*, loc. cit., — *Bonac.*, loc. cit. n. 7, cum qu. 5, punct. 1, num. 2; et disp. 2 de Peccatis, qu. 8, punct. 1, n. 4 et 7. — *Ills.*, tr. 5, n. 41, v. *Hinc placet*. — ³ Loc. cit., n. 1220. — ⁴ Loc. cit., n. 1221. — ⁵ De Horis canon., cap. 6, n. 3. — ⁶ Tr. 10, exam. 5, n. 88. — ⁷ Tr. 16, cap. 1, n. 28. — ⁸ De Horis canon., cap. 6, n. 9. — ⁹ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 48, n. 2. — ¹⁰ De Horis canon., cap. 6, qu. 4. — ¹¹ De Praecept. partic., n. 478. — ¹² Append. de Horis

canon., cap. 3, n. 181 et 182. — ¹³ Lib. 4, n. 1231. — *Bonac.*, de Offic. div., disp. 1, qu. 6, punct. 2, n. 8. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 28, num. 13. — ¹⁴ Tr. 16, cap. 3, num. 44. — ¹⁵ Loc. cit., cap. 10, § 1, num. 5. — *Navar.*, de Horis canon., cap. 11, num. 13. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 13, qu. 8 et 6. — *Palao*, tr. 7, disp. 2, punct. 6, n. 13 et 14. — *Leand.*, Decal., tract. 8, disp. 5, qu. 8. — *Joan. Sanct.*, Select. disp. 15, num. 2. — *Diana*, part. 2, tr. 12, resol. 43; part. 4, tr. 4, resol. 11, i. f. — *Concina*, loc. cit., num. 4.

^{b)} Leander, tr. 8, disp. 5, qu. 60, distinguit, et asserit tunc obligationem adesse recitandi si sit Matutini feriae vel festi simplicis; secus vero, si sit festi duplicis aut semiduplicis, quia tunc psalmi sunt minor pars Matutini.

^{c)} De Busenbaum, vide ejus verba supra, n. 157.

^{d)} Holzmann, de Praecept. partic., n. 479, ad minorem Officii partem obligat, «quotiescumque ex divino Officio recitare potes quantum sufficit ad omissionem mortalem... Ita quando potes recitare omnes psalmos alicujus Horae, non vero capitulum, responsoria et collectas, ad illos recitandos obligaris. Ratio est, quia... sunt tamen pars notabilis totius Officii divisibiliter praecepti».

^{e)} De Laymann et Filliuccio, vide notam c, ad n. 147 supra.

^{f)} Sporer, loc. cit., cap. 2, n. 121; Gobat,

loc. cit., n. 911 et seqq., licitum esse ajunt, quamvis a Croix citentur ut refert S. Alphonsus.

^{g)} Quin etiam tenetur, ut ipse Concina dicit, et declaravit S. R. C. die 11 Jun. 1605. Cfr. Decreta authent. S. R. C., n. 181, ad 1 et 2.

^{h)} Roncaglia et Azor non loquuntur de gratuito socio, in reliquis vero concordant.

ⁱ⁾ De Busenbaum et Lessio, vide supra n. 154.

^{j)} Laymann, lib. 4, tr. 1, cap. 6, n. 2, ita sane docet; sed opinionem istam limitat hoc modo, ut qui antea cum socio recitare non consueverat, non teneatur socium stipendio conducere, «nisi facile id fieri queat». Et haec dicit de quocumque, sive beneficiatus sit sive non.

^{k)} Valentia rem clare innuit, dum in 2am 2ae, disp. 6, qu. 2, punct. 10, § 7, dicit infirmitatem ab Horis recitandis excusare, si

ceptum impleri debet, quod mediis ordinariis impleri potest. — Diximus: *gratuitum*; quia non tenetur socium adhibere stipendio soluto: ut dicunt Salmant.¹; et Bonacina² cum Suarez, Navarro, Filliuccio, etc.

An autem beneficiarius teneatur socium conducere ex fructibus beneficii?

Affirmant Bonacina³ cum Suarez, Laymann⁴⁾, Molfesio, etc.; Contin. Tournely⁴, Holzmann⁵, Palao⁶; et consentit Sporer⁷, si beneficius sit pingue. Ratio, quia fructus beneficii dantur propter Officium; unde beneficiarius debet illos erogare ut Officium persolvat. — Sed contradicunt Gobat, Tamburinius¹⁾, Diana¹⁾, etc., apud eundem Sporer, qui merito id probabile putat. Ratio, quia (ut diximus Lib. III, n. 665, cum^{m)} Lessio, Innocentio, Panormitano, Silvestro, Paludano, etc.) obligatio Horarum probabilius non est de jure naturali seu ex justitia, sed de jure positivo Ecclesiae illam praecipiente ex motivo religionis (ut diximus supra, num. 145, v. *Quaer. 1*); fructusque beneficii non dantur pro mercede recitationis, sed pro sustentatione beneficiarii. Quapropter ipse non tenetur Officium persolvere medio extraordinario, quale esset conductio socii; tanto magis quia concilium Lateranense (ut videre potes dicto n. 665) absolute excusat ab onere Officii legitime impeditos.

Utraque sententia est probabilis. — Hinc dico quod si talis beneficiarius omisit Officium, eo quod non adhibuit socium, et in bona fide fructus perceperit, potest eos retinere; quia melior est conditio pos-

sidentis. Secus, si ille non adhuc perceperit, sed innixus probabilitati hujus secundae sententiae velit percipere; quia non potest inchoari possessio cujuscumque rei, nisi cum certitudine juris, ut pluries diximus. (Vide Lib. III, n. 669 et n. 761, Qu. 2). Propterea dico quod si hic velit percipere fructus tenetur socium adhibere.

159. — « 5°. DISPENSATIO: quam sine causa solus Papa dat valide; cum causa, « episcopi. — Et sic subdiaconum, qui ex dispensatione pontificia ducit uxorem, « hoc ipso liberari ab onere Horarum (contra Bonacina et Azor), docet Sanchez⁸, « Diana⁹ ».

Papa potest dispensare in Officio, etiam cum beneficiario; ut recte ait Croix¹⁰, asserens esse commune. — Probabilius enim (ut diximus mox supra cum Silvestro^{a)}, Lessio^{a)}, Panormitano) onus Officii non est de jure naturali, sed de praepcepto Ecclesiae; et ideo potest Papa adhuc sine causa valide dispensare.

Episcopus autem non potest dispensare nisi cum causa, et cum aliquo particulari, necnon ad breve tempus; ut dicunt Wigandt¹¹, Holzmann^{b)}, Concina¹², et Croix¹³, qui cum Tamburinio^{c)}, inquit sic esse usu receptum. Causa autem justa dispensandi est, si dubitatur de morali impotentia clerici; ut Croix¹⁴ ex D. Thoma¹⁵. — Dicit autem Gobat apud Croix idem posse vicarium generalem; sed hoc intelligendum si habeat speciale mandatum ab episcopo, juxta dicta Lib. III, n. 1032, ad 2, v. *Vicarii*.

¹ Tr. 16, cap. 3, n. 42. — ² De Offic. div., disp. 1, qu. 6, punct. 2, n. 8. — *Suar.*, lib. 4, cap. 28, n. 15. — *Navar.*, de Horis canon., cap. 11, n. 14; et cap. 21, n. 14. — *Fill.*, tr. 23, cap. 9, n. 289. — ³ Loc. cit., n. 8, v. *Addo*. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 28, n. 14 et 15. — *Molfes.*, Sum., part. 1, tr. 5, cap. 4, num. 28. — ⁴ De Offic. div., art. 8, sect. 7, v. *Hic quaedam*... 4. — ⁵ De Praecept. partic., n. 478. — ⁶ Tr. 7, disp. 2, punct. 6, n. 14. — ⁷ De Horis canon., cap. 3,

n. 183. — *Gobat*, tract. 5, n. 713. — *Sporer*, loc. cit., n. 183. — *Bonac.*, de Offic. div., disp. 1, qu. 2, punct. 3, n. 5. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 5, qu. 5. — ⁸ De Matrim., lib. 8, disp. 8, num. 11. — ⁹ Part. 8, tr. 3, resol. 34. — ¹⁰ Lib. 4, num. 1233. — ¹¹ Tr. 10, exam. 5, num. 94. — ¹² De Horis canon., cap. 7, § 1, num. 6. — ¹³ Loc. cit. — ¹⁴ Loc. cit. — ¹⁵ 2^a 2^{ae}, qu. 147, art. 4, corp. — *Gobat*, tr. 5, n. 714. — *Croix*, loc. cit.

nullo modo recitare patiatur, « videlicet nec cum socio, nec totum simul aliqua hora diei ».

¹⁾ Tamburinius, *Decal.*, lib. 2, cap. 5, § 8, n. 12, generaliter asserit beneficiatum teneri ad socium adhibendum, « si facile et non cum gravi suo incommodo » possit. — Diana vero, *part. 2, tr. 12, resol. 43*, ulterius progreditur, et negat quemcumque (nullo facto verbo de stipendio) teneri ad socium adhibendum.

^{m)} De Lessio, Innocentio et Paludano vide citat. n. 665, et ibi, notas a et b.

159. — ^{a)} De his auctoribus, vide lib. III, n. 665, et ibi, notas a et b.

^{b)} Holzmann, de Praecept. partic., n. 477, v. *Porro*, concordat; sed addit idem posse fieri « etiam in perpetuum... quando laborant impedimento perpetuo vel diuturno adeundi Romam ». Sed hoc hodie non habet locum.

^{c)} Tamburinius sententiam hanc, *Decal.*, lib. 2, cap. 5, § 8, n. 24, utique tenet; non tamen dicit eam usu receptam esse, quidquid asserat Croix.

Dispensatio excusat.

Papa dispensat etiam sine causa et cum beneficiario.

Episcopus, ex causa, cum particulari et ad breve tempus.

Item, vicarius generalis ex speciali mandato.

Habens solos psalmos Matutini tenetur recitare.

Regula generalis.

Habens Officium commune tantum, tenetur.

Habens aliud breviarium quam Romanum, tenetur juxta alios.

ARTICULUS IV.

QUOMODO RECITANDAE SINT HORAE.

160. *Requiritur I^o. Ut recitentur juxta praescriptum breviarii Romani.* — 161. *Qu. 1. An sit obligatio recitandi litanias.* *Qu. 2. An Officium defunctorum.* *Qu. 3. An liceat Officium in brevius permutare.* *Qu. 4. An possis te conformare cum clerico privilegiato.* *Qu. 5. An errans in Officio teneatur repetere.* — 162. *Requiritur II°. Pronuntiatio vocalis.* — 163. *Qu. 1. An satisfaciatur legens, si se non audiat. An autem satisfaciatur submisso recitans in choro.* (Remissive ad Lib. III, n. 675, v. Dub. 4). *Qu. 2. An si recites Officium in choro vel cum socio, tenearis repetere quae non percipis.* *Qu. 3. An satisfaciatur surdus vel surdaster, recitans in choro.* — 164. *Requiritur III°. Pronuntiatio integra.* — 165. *Quomodo peccet mutilans verba. Quid, si recites cum socio mutilante.* — 166. *Requiritur IV°. Pronuntiatio continuata.* — 167. *An Matutinum possit separari a Laudibus. Et an tunc sit obligatio terminare Horas et Matutinum cum Pater et oratione Officii currentis. Et an nocturni possint invicem separari.* — 168. *An sit repetenda Hora, si magna intercedat interruptio. Quae sint causae justae interruptendi.* — 169. *Requiritur V^o. Ne invertatur ordo.* — 170. *Causae invertendi ordinem.* — 171. *An in choro sit gravis obligatio recitandi Horas ordine debito et statis horis.* — 172. *Requiritur VI°. Ut dicantur Horae tempore suo.* — 173. *Quae sint causae justae anticipandi vel postponendi. Quo tempore dicendae sint Horae.* — 174. *Qu. 1. Quando possit dici Matutinum.* *Qu. 2. An Matutinum defunctorum possit pridie recitari.* *Qu. 3. An in vespera diei antecedentis possint recitari litaniae.* — 175. *Requiritur VII°. Ut Horae recitentur attente et devote.* — 176. *Quaenam intentio requiratur. Et quaenam attentio. Et 1° de attentione externa. 2° de attentione interna.* — 177. *An attentio interna sit necessaria ad satisfaciendum. Et an beneficiarius recitans sine attentione interna teneatur ad restitutionem.* (Remissive ad Lib. III, n. 669). *Regula ad scrupulos abjiciendos.* — 178. *An et quomodo peccet recitans Officium existens in peccato mortali.* — 179. *An liceat Officium dicere in loco indecenti. An extra chorum situs recitandi sit de praecepto.*

160. — « Resp. In recitatione Horarum sequentes circumstantiae sunt servandae: « I^o. Ut recitentur juxta praescriptum « BREVIARII ROMANI, jussu Pii V editi, saltem publice. — Excipe religiosos qui « habent peculiare breviarium ordinis; et « ecclesias quae 200 annis ante institutionem breviarii per Pium V, peculiare « habuerunt: eae enim sine consensu episcopi illud mutare non possunt. — Privatim tamen omnibus etiam regularibus, « probabile est licere ex consuetudine uti « Romano; ut docet Lessius¹, Rodriguez, « et Sá², Bonacina³.

¹ Lib. 2, cap. 37, dub. 12, n. 74. — *Rodrig.*, Quaest. regul., tom. 1, qu. 42, art. 18. — ² V. *Horae canonicae*, n. 6. — ³ De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 1, n. 5. —

160. — ^a) Bonacina, *de Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 1, n. 12*, negat obligationem esse recitandi Officium B. M. V. extra chorum, « exceptis ecclesiis, in quibus ex consuetudine recitatur ». Et citat bullam S. Pii V et Clementis VIII; sed Clemens VIII in suo brevi, quod breviario Romano praemisum est, de hac obligatione omnino silet.

^b) Vasquez a Diana utique citatur ut refert Busenbaum; sed ipse, *de Benefic., cap. 4, § 1, art. 2, dub. 1, n. 58*, absolute et absque restrictio-

« Adde quod qui eo utitur, ne in choro « quidem obligetur ad psalmos poenitentiales, graduales, Officium defunctorum, « excepto die animarum. — Officium tamen B. Virginis in choro recitari debet « ubi est consuetudo. Ita Filliucius et Bonacina^a), ex bulla Pii V et Clementis VIII. — Item tenetur ad litanias diebus Rogationum: tum quia sunt pars « Officii eo die, tum quia peculiaris de ea « re est constitutio. Ita Bonacina⁴ ex Filliucio, etsi contrarium probabile esse « dicat Diana⁵ ex Vasquez^b); item Escobar^b).

Fill., tr. 23, cap. 6, n. 213. — ⁴ De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 1, n. 13. — *Fill.*, loc. cit., cap. 7, n. 243. — ⁵ Part. 2, tr. 12, resol. 42.

ctione de litiis tractans, de quibus locutus est Pius V, negat ullum ad eas extra chorum teneri. — Et hanc Vasquezii sententiam affert Escobar, *tr. 5, exam. 6, n. 112* (edit. Lugdun. s. d.), eique assentiri videtur, eo quod eam solam affert neque eam reprobatur. Attamen in aliis editionibus, ut sunt apud me Lugdunensis 1644 et Veneta 1660, Escobar, *loc. cit., cap. 5, n. 70, v. f.*, contrarium tenet scribens: « Circa litanias privatim recitandas ab eo qui processione in diebus Rogationum non in-

Quid de mutatione Officii.

« Quod si autem ex inadvertentia vel « necessitate, v. gr. quia lectiones de festo « nullas habes, Officium mutes, ita ut dicas « de feria quando erat dicendum de sancto, vel contra; nullum erit peccatum, « nec obligatio repetendi: licet consultum « sit repetere ea quae ad proprium Officium pertinent. Si vero studio idem mutes, aliud sentiendum videtur, cum ratio « non sit eadem. — Quamquam quod eo « casu venialiter tantum pecces, nec tenearis repetere vel restituere quidquam, « eo quod substantia praecepti sit impleta, « probabile^c) esse censent Escobar¹, Diana²; item Cajetanus^d), Silvester, Binsfeld, Azor, Valentia, Lessius, Filliucius, etc., citati a Bonacina³ et Diana⁴ « (contra alios multos, quos citat et sequitur Barbosa). Laymann⁵ vero cum Suarez limitat: nisi, per fraudem quasi, « multo longius in multo brevius, v. gr. paschale, mutetur (licet Caramuel apud « Diana⁶ contra communem sentiat etiam « sic praeceptum impleri, et venialiter « tantum peccari); aut idem pro libitu toto « anno dicatur: quia est gravis inordinatio. Vide Trullench⁷. — Ubi docet, « eum qui per errorem legit hodie de sancto qui cras v. gr. colitur, posse cras « legere de sancto qui hodie celebratur, « ne is hoc anno omittatur; immo ita faciendum esse vult Quintanadvenas^e). « Verum contrarium rectius tenet Villa-

¹ Tr. 5, exam. 6, n. 115, edit. Lugdun. s. d. (al. edit. Lugdun. 1644 et Veneta 1660, loc. cit., cap. 3, num. 57). — ² Part. 2, tr. 12, resol. 3. — *Silvest.*, v. *Horae*, n. 15, qu. 12. — *Binsfeld*, Enchirid. theol. pastor., part. 4, cap. 9, concl. 7. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 10, qu. 2. — *Valent.*, in 2^{ae} 2^{ae}, disp. 6, qu. 2, punct. 10, § 3. — *Less.*, lib. 2, cap. 37, dub. 12, n. 77. — *Fill.*, tr. 23, cap. 7, n. 227. — ³ De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 1, n. 17. — ⁴ Loc. cit., resol. 3. — *Barbosa*, in cap. *Presbyter*, de celebrat. missar., n. 9. — ⁵ Lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 5. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 23, n. 12 et 14. — *Caram.*, in Regul. S. Benedicti, disp. 109, n. 1387. — ⁶ Part. 7, tr. 11, resol. 7. — ⁷ Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 14, n. 11. — *Villal.*, part. 1, tr. 24, diff. 13, n. 3. — ⁸ Resp.

terfuit dixisti teneri ex Suariorum. Scio tamen Vasquez contrarium asserere. Attamen rursus assero me ab ejus sententia recedere, dum legam rubricam praescribentem, nec judicem hac in praescriptione adesse materiae parvitatem.

^c) Quin etiam simpliciter sic tenent ex auctoribus citatis, Escobar, Binsfeld, Silvester, Azor, Lessius.

^d) Cajetanus, *Sum.*, v. *Horae canonicae*,

« lobos: eo quod praestet semel quam « bis errare; idque multis bene confirmat « card. Lugo⁸.

« Similiter eum qui per errorem vel « oblivionem in festo duplici vel semiduplici non recitavit de proprio, posse de « eo legere primo die non impedito novem lectionum Officio, docet idem Quintanadvenas⁹ esse probabile. Verum et « hoc merito rejicit card. Lugo¹⁰; et ipse « Quintanadvenas contrariam sententiam « agnoscit probabiliorem. — Denique qui « in aliquibus Horis erravit (legendo v. gr. « de feria quando erat de festo, vel contra), « agnoscens errorem non debet eum continuare; sed reliquas Horas legere juxta « Officium eo die currens, ut in iis saltem « conformet se toti Ecclesiae vel communitati cujus est pars, et observet legem « quantum potest. Card. Lugo¹¹ ».

161. — Quaeitur hic I^o. *An sit obligatio sub gravi recitandi litanias in diebus S. Marci et Rogationum?*

*Prima sententia communior affirmat; eamque tenent Glossa¹², Palaus¹³, Bonacina¹⁴, [Contin.] Tournely¹⁵, Concina¹⁶, Viva¹⁷, Sporer¹⁸, Croix¹⁹, Mazzotta^a), Holzmann²⁰; et Salmant.²¹ cum Suarez, Bonacina, Trullench, Leandro, etc. — Ratio, quia in rubrica²² sic dicitur: *Qui non intersunt processioni Rogationum privatim post Laudes dicant litanias cum suis precibus et orationibus.* Verbum autem*

moral., lib. 5, dub. 8. — ⁹ Tr. 8, singul. 9. — ¹⁰ Resp. moral., lib. 5, dub. 8, n. 5. — *Quintanadvenas*, loc. cit. — ¹¹ Loc. cit., n. 21. — ¹² In can. 3 de consecr., dist. 3. — ¹³ Tr. 7, disp. 2, punct. 2, n. 13. — ¹⁴ De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 1, num. 13. — ¹⁵ De Offic. div., sect. 3, qu. 6. — ¹⁶ De Horis canon., cap. 5, num. 23. — ¹⁷ De Praecept. decal., qu. 3, art. 2, n. 2. — ¹⁸ Append. de Horis canon., cap. 2, n. 96. — ¹⁹ Lib. 4, num. 1290. — ²⁰ De Praecept. partic., n. 475. — ²¹ Tr. 16, cap. 1, num. 23. — *Suar.*, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 25, n. 8, i. f. — *Bonac.*, loc. cit., qu. 3, punct. 1, n. 13. — *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 14, num. 9. — *Leand.*, Decal., tr. 8, disp. 3, qu. 35; et de Sacram., tr. 6, disp. 13, qu. 32. — ²² Breviar. post fer. 2 domin. 5 post Pascha.

cap. 2, negat esse mortale; sed requirit causam rationabilem.

^e) Quintanadvenas, *de Septem. Eccl. Sacram., tr. 3, singul. 10*, ita sane loquitur juxta sententiam, quam probabilem appellat; ipse tamen, *n. 1*, sibi arridere ait sententiam contrariam Villalobos, utpote regulis breviarii magis consentaneam.

161. — ^a) Mazzotta, *tr. 2, disp. 1, qu. 2, cap. 1, § 3, qu. 3, v. Quarto*, probabiliter, inquit, lita-

Litaniae diebus praescriptis, recitandae sub gravi juxta alios.

dicant importat grave praeceptum quando materia est gravis (qualis sine dubio est materia litaniarum); ut docet Sanchez¹. Idque confirmatur ex declaratione S. Congregationis apud Gavantum^{b)}, qua dictum fuit, eos qui interfuerunt processioni, at non cecinerunt, teneri litanias repetere vel dicere privatim.

Secunda vero sententia negat: quam tenent Diana² cum Vasquez^{c)}, Graffio^{c)} et Homobono; item Machado^{c)}, Pellizzarius, Molfesius, Antonius a Spiritu Sancto, Philibertus Marchinus et Tancredi, apud Salmant.³ (qui probabilem putant, sicut censet etiam Mazzotta⁴). Ratio istorum, quia nullibi adest hoc praeceptum praeceptum obligans sub gravi. — Nec obstare dicunt rubricam allatam. Nam verbum *dicant*, inquit non continere praeceptum; ut tenet Cajetanus⁵, ubi dicit: *De modo vero loquendi, puta, quia lex utitur imperativo modo, clare liquet quod non inducit vinculum praecepti; modus enim huiusmodi imperium grammaticae denotat, non iuridice*. Vel censent saltem non inducere praeceptum grave, ut docet Navarrus⁶, dicens: *Leges etiam canonicae quae non habent verba praeceptiva vel prohibitiva, sed solum ordinativa vel constitutiva, etiamsi sint imperativi modi,*

qualia sunt illa... faciant, dicant, quae juxta communem intelligentiam non significant praeceptum. Et hoc videtur esse juxta doctrinam D. Thomae, qui⁷ dicit: *Nec in lege Ecclesiae omnes ordinationes... obligant ad mortale*. Et idem dicunt Sa⁸ et Sayrus⁹.

Ideo hanc secundam sententiam improbabilem dicere non audeo. — Sed prima mihi magis arridet; quia, ut asserunt [Continuator] Tournely¹⁰ et Anacleus¹¹, ubique viget consuetudo recitandi litanias, quae est optima legum interpret.

Quaeritur 2°. *An sit obligatio gravis recitandi Officium defunctorum?*

Negant aliqui, quorum opinionem putant probabilem Mazzotta¹²; et Gobat ac Tamburinius, apud Croix¹³. — Sed verius affirmandum cum sententia communi, quam tenent [Contin.] Tournely¹⁴, Concina¹⁵, Palaus¹⁶, Bonacina¹⁷, Viva¹⁸, Sporer¹⁹, Holzmann²⁰ cum Anacleto, Stoz, etc.; Salmant.²¹ cum Antonio a Spiritu S. et Pellizzario, qui ait oppositam opinionem non esse practice probabilem; ac Croix²² cum Suarez^{d)} et Diana^{d)}, dicit non esse satis tutam. Ratio, quia haec obligatio jam introducta est ex consuetudine: quae, cum universe et constanter cum gravi incommodo observetur, non est ab ea receden-

S. Alphon-
sus adhae-
ret primae
opinionis.

Officium
defuncto-
rum verius
sub gravi
recitandum.

Inadvert-
enter mu-
tans Offi-
cium non te-
netur repe-
tere.

Quando te-
neatur sup-
plere.

¹ Decal., lib. 6, cap. 4, n. 24 et 39. — ² Part. 4, tr. 4, post resol. 242, Quaest. ult., v. *Tertio probatur*. — *Homobon.*, Consultat. et responsa, tom. 2, part. 5, resp. 244. — *Pellis.*, tr. 5, cap. 8, num. 47 et 48. — *Molfes.*, Sum., part. 1, tr. 5, cap. 2, n. 56. — *Anton. a Spir. S.*, Director. regul., tr. 3, disp. 6, n. 1605. — *Philib. Marchin.*, de Sac. Ordin., tr. 2, part. 6, cap. 12, diff. 12. — *Tancred.*, de Relig., tr. 3, lib. 4, disp. 12, num. 18. — ³ Tr. 16, cap. 1, num. 23. — ⁴ Tr. 2, disp. 1, qu. 2, cap. 1, § 3, qu. 3, i. f. — ⁵ In 2^a 2^a, qu. 186, art. 9, v. *In resp. ad 2.* — ⁶ Man., cap. 23, n. 49, v. *Tertio*. — ⁷ 2^a 2^a, qu. 186, art. 9, ad 2. — ⁸ V. *Lex*, n. 6, (in edit. corr., n. 5). — ⁹ Clav., lib. 3, cap. 7, n. 26. — ¹⁰ De

Offic. div., sect. 3, qu. 6. — ¹¹ Tr. 6, dist. 1, num. 36. — ¹² Tr. 2, disp. 1, qu. 2, cap. 1, § 3, qu. 3, v. *Quarto*. — *Gobat*, tr. 5, n. 614. — *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, n. 14. — ¹³ Lib. 4, num. 1289. — ¹⁴ Loc. cit. — ¹⁵ De Horis canon., cap. 5, n. 21. — ¹⁶ Tr. 7, disp. 2, punct. 2, n. 13. — ¹⁷ De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 1, num. 12. — ¹⁸ De Praec. decal., qu. 3, art. 2, n. 2. — ¹⁹ Append. de Horis canon., cap. 2, n. 95. — ²⁰ De Praecept. partic., n. 475. — *Anacleus. Reiffenst.*, tr. 6, dist. 1, num. 36. — *Stoz*, Tribun. poenit., lib. 1, part. 3, n. 416. — ²¹ Tr. 16, cap. 1, n. 22. — *Anton. a Spir. S.*, Director. regul., tr. 3, disp. 6, n. 1603. — *Pellis.*, tr. 5, cap. 8, num. 48. — ²² Lib. 4, num. 1289.

nae non sunt sub gravi recitandae, « quamvis probabilius reputet oppositum Croix ».

^{b)} Gavantum, *sect. 6, cap. 16, n. 4*, hanc esse ait communem opinionem; pro qua tamen nullam allegat S. C. declarationem. Nihilominus duo sunt S. R. C. decreta, quae injungunt sub praecepto litaniarum recitationem in festo S. Marci et in Rogationibus; et quae habentur in Collect. authentica decretorum S. Rit. C., n. 2740, ad 8, et n. 3428.

^{c)} De Vasquez, vide notam c ad n. 160. — Et pariter Jacobus de Graffis, *Decis. aur.*, part. 1, lib. 2, cap. 53, n. 24, absolute negat litanias esse extra chorum recitandas. — Ma-

chado autem, *Perfeto confessor, lib. 2, part. 3, tr. 2, docum. 1, n. 5*, dubium esse ait inter doctores utrum sit obligatio litanias recitandi, iis qui processioni non interfuerint. Ex quo satis perspicue insinuat obligationem revera non adesse.

^{d)} Scilicet ipse Croix negat sententiam contrariam esse satis tutam; at citat auctores pro sententia quae docet obligationem gravem esse Officium defunctorum recitandi. Et ita docet Suarez, *de Relig.*, tr. 4, lib. 4, cap. 25, num. 8 et 9. — Diana vero melius et rectius quam a Croix a S. Alphonso hic inferius citatur.

dum, juxta dicta *Lib. III, n. 1009*, v. *Dubit. 3*. — Et ob hanc rationem Diana¹, licet oppositam sententiam conatus sit patrocinari, tandem dixit non audere a communi sententia recedere.

Quaeritur 3°. *An sit peccatum mortale, Officium diei in aliud brevius permutare?*

Ante omnia notanda est prop. 34 damnata ab Alexandro VII, quae dicebat: *In die Palmarum recitans Officium paschale satisfacit praecepto*. Et sic pariter excluditur Officium Pentecostes; ut bene ajunt Salmant.² et alii communiter. — E converso, qui ex inadvertentia dicit unum Officium pro alio, nihil tenetur repetere; ut communiter docent Busenbaum (ut supra, n. 160, v. *Quod si*), Lessius^{e)}, Anacleus³, Viva⁴, Contin. Tournely⁵, Concina⁶; Laymann^{e)} cum Silvestro, Cajetano^{e)}, Azor et Lessio^{e)}, Abelly⁷, Croix⁸; et Salmanticensis⁹ cum Villalobos, Trullench, etc. Ratio, quia non praesumitur Ecclesia velle aliquem uno die bis ad tantum onus obligari. — Dicit autem Laymann¹⁰, consilium esse (non vero obligationem) subjungere propria Officii omissi. Immo rationabiliter advertit [Continuator] Tournely¹¹ cum eodem Laymann, Bonacina, etc., quod si dictum fuerit Officium notabiliter brevius, puta Officium sancti loco dominicae, debet fieri compensatio, recitando novem psalmos ex primo nocturno.

¹ Part. 4, tr. 4, qu. ult. — ² Tr. 16, cap. 8, n. 19. — ³ Tr. 6, dist. 1, num. 62. — ⁴ De Praecept. decal., qu. 3, art. 2, num. 6. — ⁵ De Offic. div., sect. 3, qu. 4, v. *Si quis vero*. — ⁶ De Horis canon., cap. 9, § 6, n. 13. — *Silvest.*, v. *Hora*, qu. 12. — *Azor*, part. 1, lib. 10, cap. 10, qu. 2. — ⁷ Medulla, Append. de Statu cleric., art. 4, qu. 2, n. 2. — ⁸ Lib. 4, num. 1251. — ⁹ Tr. 16, cap. 3, num. 21. — *Villal.*, part. 1, tract. 24, diff. 13, num. 2. — *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 14, num. 11. — ¹⁰ Lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 5. — ¹¹ Loc. cit. — *Laym.*, loc. cit. — *Bonac.*, de Offic. div., disp. 1,

Circa vero quaesitum quatuor sunt sententiae:

Prima absolute negat esse peccatum mortale: hancque tenent Lessius^{e)}, Cajetanus¹², Silvester¹³, Azor¹⁴; item Villalobos, Diana, Antonius a Spiritu S., etc., apud Salmant.¹⁵ Ratio, quia ad implendum praeceptum Officii sufficit ut in substantia impleatur, idque fit cum septem Horae dicuntur. Et hanc sententiam probabilem putant Salmant.¹⁶; et Cardenas ac Gobat, apud Croix¹⁷. — Et hisce olim adhaesi. Sed nunc verius censeo cum Roncaglia¹⁸, eam sustineri non posse; quia, cum recitatur Officium notabiliter brevius, tum illud non impletur neque in ejus forma neque in substantia aequivalenti: juxta secundam sententiam, quam mox afferemus.

Secunda igitur sententia, quam tuentur Bonacina¹⁹ cum Suarez^{f)} et Filiuccio^{f)}, Laymann^{f)}, quem male citant Salmant. pro prima sententia, Anacleus²⁰; et probabilem putant Palaus²¹ ac Holzmann²¹, tenet non peccare graviter qui mutat Officium in aequale vel fere aequale. — Ratio, quia, ut dicitur in *l. fin. ff. Mandati*: Forma reipsa servatur, si per aequivalens id fiat. Hinc dicunt auctores citati quod Pontifex in assignanda forma specifica pro recitatione breviarii potius respexit ad quantitatem tamquam formam substantialem, quam ad qualitatem Officii, quae est forma accidentalis, sive modus reci-

qu. 3, punct. 1, num. 18. — ¹² V. *Horae canonicae*, cap. 2. — ¹³ V. *Hora*, n. 15, qu. 12. — ¹⁴ Part. 1, lib. 10, cap. 10, qu. 2. — *Villal.*, loc. cit., n. 2. — *Diana*, part. 2, tr. 12, resol. 3; part. 7, tract. 11, resol. 10. — *Anton. a Spir. S.*, Director. regul., tr. 3, disp. 6, num. 1612. — ¹⁵ Loc. cit., n. 18. — ¹⁶ Loc. cit., num. 20. — *Cardenas*, Cris., disp. 33, num. 42. — *Gobat*, tr. 5, num. 868. — ¹⁷ Lib. 4, num. 1250. — ¹⁸ Tr. 5, qu. 2, cap. 5, qu. 6. — ¹⁹ Loc. cit., n. 18. — ²⁰ Tr. 6, dist. 1, num. 61. — ²¹ De Praec. partic., num. 466, v. *Sed petes*.

^{e)} Lessius, *cap. 37, n. 77*, ita docet de quacumque Officii mutatione; nec distinguit brevius ab aequivalenti. — Laymann autem, *lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 5*, distinguit, id concedens si duo Officia sint aequivalentia; sin autem jam recitatum Officium est multo brevius, « obligatus esse videris, inquit, ad compensationem faciendam ». — De Cajetano, vide notam e ad n. 160 supra.

^{f)} Suarez, *tr. 4, lib. 4, cap. 23, n. 15*; Filiuccio, *tr. 23, n. 228*, concordant, modo

« mutatio non fiat [sunt verba Suarez] ex contemptu, neque animo eam saepe faciendi pro libito, sed ex aliqua occasione levi minusque rationabili ». — Et fere item Laymann, *loc. cit.*, n. 5. Cfr. etiam notam e hic supra.

^{g)} Palaus, *tr. 7, disp. 2, punct. 2, n. 17*, de Officii commutatione (sive in breve sive in aequale sit non explicat) dicit non deesse auctores, qui affirmant in hac admitti veniale tantum; at n. 18: « Mihi, inquit, verius et probabilius est te non satisfacere praecepto ».

Mutatio
Officii in aliud bre-
vius, non
lethalis, ju-
xta alios.

Opinio reji-
citur a S.
Doctore.

Juxta a-
lios, muta-
tio in ae-
quale, non
lethalis.

Venialis, si fiat sine causa.

tandi. — Dicitur: *non peccare graviter*; nam mutans Officium adhuc in aequale sine causa nequit excusari a veniali. Causa autem excusans potest esse, v. gr. necessitas studendi, concionandi, docendi, itinerandi; ut dicunt Viva¹; et Sanchez, Navarrus ac Tamburinius, apud Croix².

Juxta alios, mutatio in aequale, etsi semel, lethalis.

Tertia sententia, quam tenent Palaus³, Concina^{h)}, [Contin.] Tournely⁴, Holzmann⁵; et Salmant.⁶ cum Reginaldoⁱ⁾, Suarez^{j)}, Bellarmino^{j)}, Garcia, Trullench^{j)}, Rodriguez^{j)}, Filiuccio^{j)}, Ledesma^{j)}, Machado^{j)}, etc., docet esse mortale Officium mutare etiam in aequale, etsi semel. — Ratio, quia S. Pius V in sua bulla *Quod a Nobis* praecepit Officium recitandum in specie et in individuo sub forma unicuique diei assignata, dum dixit: *Statuentes... quoscumque qui Horas canonicas... dicere vel psallere debent... ad dicendum et psallendum posthac in perpetuum Horas ipsas diurnas et nocturnas ex hujus Romani breviarii praescripto et ratione omnino teneri, neminemque ex iis, quibus hoc dicendi psallendique munus necessario impositum est, nisi hac sola formula satisfacere posse.* Unde dicunt auctores hujus sententiae praeceptum Officii non esse de recitando in genere, sed secundum formam praescriptam, nimirum tali die, de tali sancto, de tali dominica, etc.: quod ad substantiam pertinet.

¹ De Praec. decal., qu. 3, art. 2, num. 4. — Sanchez, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 25, num. 2. — Navar., de Horis canon., cap. 19, n. 217. — Tambur., Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, n. 20 et 21. — ² Lib. 4, num. 1255. — ³ Tr. 7, disp. 2, punct. 2, n. 18. — ⁴ De Offic. div., sect. 3, qu. 4, v. Resp. 2. — ⁵ De Praec. partic., n. 466. — ⁶ Tr. 16, cap. 3, n. 20 et 21. — Garcia, de Benefic., part. 3, cap. 1, n. 150. — S. Pius V, bulla *Quod a Nobis*, § 7. — ⁷ Append. de Horis canon.,

^{h)} Concina, cap. 9, § 6, n. 11, loquitur de mutatione Officii longioris in aliud brevius; sed ratio quam affert, et quae desumitur ex praeepto per bullam S. Pii V injuncto, valet etiam pro mutatione in aequivalens.

ⁱ⁾ Reginaldus, lib. 18, n. 172; Suarez, lib. 4, cap. 23, n. 12 et seqq.; Trullench, lib. 1, cap. 7, dub. 14, n. 13; Rodriguez, Quaest. regul., tom. 1, qu. 42, art. 8, v. f.; Filiuccio, tr. 23, n. 186, 226 et 228; Petrus de Ledesma, Sum., part. 2, tract. 9, cap. 4, post concl. 16, dub. 1, v. Dico 2 et 3, ita suam sententiam coarctant, ut omnino vel saltem fere reincidant in quartam, quae S. Alphonso aequior videtur.

^{j)} Bellarminus non videtur ad rem citari

Quarta demum sententia, quam tenent Sporer⁷, Roncaglia⁸, Viva⁹, Elbel¹⁰, Tamburinius¹¹ (et probabilem putat Laymann¹², cum aliis apud Salmant.¹³) docet peccare graviter, qui frequenter Officium mutat; venialiter vero, qui mutat raro, puta ter vel quater in anno: modo mutatio non fiat in Officium notabiliter brevius atque sine causa. Nam ex aliqua rationabili causa, nempe studii, itineris, infirmae valetudinis, magnae defatigationis vel specialis devotionis erga aliquem sanctum, nec etiam erit veniale; ut dicunt Viva¹⁴; et Navarrus, Cardenas^{k)} ac Tamburinius, apud Croix¹⁵. — Rationem autem cur frequens mutatio Officii sit mortale, alii dicunt esse quia talis mutatio videtur virtualis contemptus ritus Officii. Sed haec ratio non convincit; nam verius negatur cum D. Thoma¹⁶ (quem sequuntur Sanchez¹⁷ et alii), quod frequentia transgressionum involvat contemptum legis. Sic enim ait S. Doctor: *Dicendum quod tunc committit aliquis vel transgreditur ex contemptu, quando voluntas ejus renuit subjici ordinationi legis vel regulae, et ex hoc procedit ad faciendum contra legem vel regulam. Quando autem e converso, propter aliquam particularem causam, puta concupiscentiam vel iram, inducitur ad aliquid faciendum contra statuta legis vel regulae, non peccat ex contemptu...*

cap. 2, n. 119. — ⁸ Tr. 5, qu. 2, cap. 5, qu. 6, v. Fateri. — ⁹ Loc. cit., num. 4. — ¹⁰ Part. 5, confer. 13, de Modo, etc. recitandi Horas, n. 488 et 435. — ¹¹ Loc. cit., num. 20. — ¹² Lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 5. — ¹³ Tr. 16, cap. 3, n. 21. — ¹⁴ De Praec. decal., qu. 3, art. 2, num. 4. — Navar., de Horis canon., cap. 19, n. 217. — Tambur., Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, n. 20 et 21. — ¹⁵ Lib. 4, n. 1252 et 1255. — ¹⁶ 2^a 2^a, qu. 186, art. 9, ad 3. — ¹⁷ Decal., lib. 1, cap. 5, n. 8.

a Salmant.; etenim, *Controv. de bonis operibus, lib. 1, cap. 18*, loquitur de iis « qui Romanum breviarium eligunt, propriae ecclesiae vel ordinis breviario praetermisso ». Et refert opinionem quae negat esse mortale; « tamen (subdit) non est id usque adeo certum vel tutum ». — Machado pariter minus accurate citatur a Salmant.; tractans enim de mutatione Officii in aliud, *Perfeto confessor, tom. 1, lib. 2, part. 3, tr. 2, docum. 6, n. 4*, dicit duas esse de hoc oppositas sententias, ita ut videatur esse communis contra communem; aliis asserentibus, aliis vero negantibus esse mortale.

^{k)} Cardenas, disp. 33, n. 42 et 73, non citatur a Croix pro his causis.

Juxta alios, mutatio frequens, lethalis; rara, venialis.

Explicatio et limitatio.

Secunda et tertia opinio, probabiles; quarta, aequior.

Qui alio pergit licite mutat Officium.

etiamsi frequenter... peccatum ieret. Ratio aptior est, quia ipsa frequens Officii mutatio (ut ait Laymann) evaderet gravis perversio ordinis; nam licet quaelibet variatio seorsim sumpta sit venialis ratione parvitatatis materiae, omnes tamen intra annum coalescunt, et graviter perturbant ordinem breviarii praecepti pro totius anni Officii, quae simul sumptae unum complexum faciunt.

Ex his sententiis (ut meum proferam iudicium) prima, pace tantorum doctorum qui eam tuentur, vix (ut dixi) sustineri potest; secunda et tertia satis probabiles videntur; sed *quartam aequiorem puto.*

Juxta autem omnes praefatas sententias, probabiliter excusant a mutatione Officii sequentes causae, videlicet:

1°. Si alio pergis, potes recitare Officium illius loci^{l)}; ut dicunt Laymann¹; Holzmann² cum Stoz; et Bonacina ac Tamburinius, apud Croix³. Excipit vero Holzmann⁴ cum Palao, Tamburinio, Cherubino, etc., religiosos; quia isti tenentur ad breviarium sui ordinis ex vi professionis, cujus vinculo obligantur quocumque

Laym., lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 5. — ¹ Loc. cit., n. 3. — ² De Praec. partic., num. 466, v. *Diximus praeterea*. — Stoz, Tribun. poenit., lib. 1, part. 3, n. 386. — Bonac., de Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 1, n. 7. — Tambur., Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, n. 25. — ³ Lib. 4, n. 1253. — ⁴ De Praec. partic., num. 466, v. *Diximus praeterea*. — Palaus, tr. 7, disp. 2, punct. 2, num. 6, i. f. — Tambur., loc. cit., num. 38. — Cherub. Mayr, Trismegist. doct. christ. continuat., de Oratione, dist. 2, cap. 1, § 1, num. 100. —

^{l)} S. R. C. casum hunc de Officio recitando ab eo qui versatur quacumque ex causa extra patriam vel dioecesim, in una *Marsorum*, die 12 Novemb. 1831, sic solvit: « Beneficarii tenentur semper ad Officium propriae ecclesiae; simplices vero sacerdotes conformari possunt cum Officio loci ubi morantur ». Vide Collect. authent. decretor. S. R. C., n. 2682, ad 46. — Religiosus vero qui vi suae regulae ad chorum tenetur, « in itinere sequatur divini Officii calendarium coenobii ex quo discessit », uti declaravit eadem S. R. C. die 31 Aug. 1839. Quodsi vero praedicationis vel ex alia rationabili causa religiosi a suo conventu per aliquot dies absint, declaravit Sac. Congr. die 27 Julii 1896: « Si in choro [Officium recitent], standum calendario coenobii apud quod religiosi hospitantur; si privatim, servandum calendarium coenobii a quo discesserunt ». Cfr. Collect. authent., num. 2801, ad 1 et 2; et n. 3919, ad 13.

^{m)} « Dummodo non fias subditus loci hu-

ierint. — Probabiliter autem dicit Croix⁵ cum Suarez, Quintanadvenas et Gobat, quod si sis alicubi tamquam advena, potes recitare Officia tuae patriae. Additque⁶ Gobat quod si mutes domicilium, potes compensare Officia ommissa in priori loco^{m)}.

2°. Capellanus episcopi potestⁿ⁾ illi se conformare in Officio. Holzmann⁷ cum communi, ex decreto S. C. Rituum an. 1605. Idque magis firmatur ex clem. *Dignum, de cel. miss.*, ubi commensalibus et domesticis cardinalium et episcoporum indulgetur uti Officio et breviario quo hi utuntur. — Idem dicitur de capellano monialium, qui, cum possit legere Missam de sancto ordinis, ita etiam potest de eo dicere Officium^{o)}; rubrica enim monet Officium cum Missa concordandum. Holzmann⁸; et Croix⁹ cum Gobat, Stoz, Tamburinio et Quintanadvenas. — Idem probabiliter dicit Laymann^{p)}, et Gobat apud Croix¹⁰, de eo qui obit exercitia apud religiosos.

3°. Beneficiatus potest recitare sub ritu primae classis cum octava Officium sui tituli; ut Lugo¹¹, et Holzmann^{q)} cum Tamburinio^{r)}, Gobat^{r)}, Clericato^{r)}, etc. —

⁵ Lib. 4, num. 1244. — Suar., tr. 4, lib. 4, cap. 23, num. 7. — Quintanadven., tr. 7, singul. 24, n. 1. — Gobat, Experim., tr. 5, n. 635. — ⁶ Apud Croix, loc. cit. — Gobat, loc. cit., n. 649. — ⁷ De Praec. partic., n. 466, v. *Diximus praeterea*, sub 2. — ⁸ Loc. cit., sub 3. — ⁹ Loc. cit., n. 1254. — Gobat, loc. cit., n. 625. — Stoz, Tribun. poenit., lib. 1, part. 3, n. 386, ad rv. — Tambur., Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, n. 32. — Quintanadven., tr. 8, singul. 7, n. 3. — Gobat, loc. cit., n. 637. — ¹⁰ Loc. cit., n. 1253. — ¹¹ Respons. mor., lib. 5, dub. 8, n. 20.

jus », limitat Gobat, id est loci ad quem deveneris.

ⁿ⁾ Quin etiam tenetur, ut dicit Holzmann vi decreti S. R. C. de die 11 Junii 1605, quod habetur in Collect. authent. decretorum S. R. C. n. 181, ad 3.

^{o)} Atvero S. R. C. in contrariam abiit sententiam die 21 Mart. 1795, declarans capellanos, qui in ecclesia monialium quotidie Missam celebrant, non posse Officium monialium recitare. Vide Collect. authent. decretorum S. R. C., n. 2550, ad 3.

^{p)} Laymann, lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 3, praetermittit eos qui exercitia apud religiosos obeunt.

^{q)} Holzmann, loc. cit., v. *Diximus praeterea*... 3; Tamburinius, loc. cit., n. 32, asserunt beneficiarium posse (immo debere ex aliorum sententia, uti subdit Tambur.) Officium ecclesiae cui adscriptus est recitare, in quocumque ipse tandem loco resideat. Et idem insinuat Gobat, loc. cit., n. 626. — Clericatus, *Erotemat*,

Item, capellanus episcopi.

Beneficiatus, ad quale Officium tenetur.

Beneficiarius autem qui habet duo beneficia, debet recitare Officium loci ubi residet ¹⁾. Concina ¹.

Recitans cum socio licite mutat Officium in aequale.

⁴ Si recites cum socio: cujus ritui potes te conformare ex causa, ut dicunt alii; sed etiam sine causa ²⁾, ut sentiunt Viva ³ cum Quintanadvenas et Henriquez; Roncaglia ⁴ cum Portellio, ac Diana ⁴. — Et hoc satis probabile mihi videtur: modo Officium permutetur in aequale, vel quasi. Juxta enim secundam sententiam circa permutationem Officii, quam supra probabilem diximus, quaelibet rationabilis causa sufficit ad mutandum Officium in aequivalens; satis autem rationabilis causa hic ipsa societas videtur, dum Clemens Romanus ⁵ (apud Bonacina ⁶) admonet fideles ⁵⁾ ut *saltem duo vel tres orent*, juxta illud Matth. xviii [20]: *Ubi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum* ⁷⁾.

¹ De Horis canon., cap. 6, num. 10. — ² De Praecept. decal., qu. 3, art. 2, n. 8. — *Quintanadu*, tr. 8, singul. 8, n. 9 et 10. — *Henriq.*, lib. 7, cap. 30, num. 4. — ³ Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 5, qu. 8. — *Portel.*, Dubia regular., v. *Horae canonicae*, num. 8. — ⁴ Part. 2, tr. 12, resol. 35. — ⁵ Constitut. apost., lib. 8, cap. 34, v. f. — ⁶ De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 1, num. 7. — ⁷ De Horis canon., cap. 6, num. 12. — ⁸ Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 5, qu. 8. — *Stos*, Tribun. poenit., lib. 1,

Quaeritur ⁴. *An possis te conformare cum clerico privilegiato in Officio breviori?*

Absolute negat Pater Concina ⁷. — Affirmant vero, adhuc nulla accedente causa, Roncaglia ⁸; Stoz apud Holzmann ⁹; Diana ¹⁰ cum Portellio; Tamburinius ¹¹ cum Henriquez et aliis; item Trullench, Rodriguez ¹² et Leander, apud Concina ¹². Ratio istorum, quia in correlativis eadem est habenda ratio; unde privilegium unius extenditur ad alium, ex *leg. fin. [ff.] de acceptilat.* Praeterea, cum quisque licite possit in Officio socium adhibere; si non posset Officium illud brevius cum socio recitare, videretur privilegium aliquo modo juri suo derogare. — Alii autem dicunt, ut Croix ¹³, Holzmann ¹⁴, Sporer ¹⁵ et Gobat ¹⁶, tunc posse socium conformari cum privilegiato saltem semel vel iterum ¹⁷⁾, quando iste ob aliquam rationabilem causam, puta infirmitatem, debilitatem visus

Juxta alios, sese conformare privilegiato in Officio breviori, semper licitum.

Juxta alios, licitum semel et iterum ob infirmitatem.

part. 3, num. 386, ad vi. — ⁹ De Praecept. part., num. 466, v. *Diximus praeterea*... 4. — ¹⁰ Part. 2, tract. 12, resol. 35. — *Portel.*, Dub. regular., v. *Horae canon.*, n. 8. — ¹¹ Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, n. 27. — *Henriq.*, lib. 7, cap. 30, n. 4. — *Trull.*, Decal., lib. 1, cap. 7, dub. 14, num. 7. — *Leand.*, Decal., tr. 8, disp. 3, qu. 16. — ¹² Loc. cit., n. 12. — ¹³ Lib. 4, n. 1256. — ¹⁴ De Praecept. part., n. 466, v. *Diximus praeterea*... 4. — ¹⁵ Append. de Horis canon., cap. 2, n. 123. — ¹⁶ Tr. 5, n. 911, ad 10.

cap. 17, n. 39, loquitur de advena qui, si sit clericus saecularis, potest « recitare Officium vel juxta ritum patriae suae, vel ecclesiae in qua habet beneficium, vel loci in quo moram trahit ». — Concina denique affirmat profecto beneficium qui duo beneficia habet debere recitare Officium loci in quo residet; sed hanc limitationem addit: Si ambae ecclesiae sint aequalis dignitatis.

⁷⁾ Henriquez, Roncaglia, Portellius et Diana causam non requirunt. — Sed S. R. C., die 27 Januarii 1899, ad dubium: « An satisfacit obligationi suae clericus in Ordinibus sacris constitutus, qui sponte vel invitatus se adjungit clero, Officium ab Officio ipsius clerici diversum canenti vel recitanti? respondit: « Generaliter negative ». Collect. authent. decretor. S. R. C., n. 4011, ad 3.

⁸⁾ Si fideles congregari non possunt, « psallat sibi unusquisque (sunt verba S. Clementis), canat, oret, saltem duo simul aut tres ».

¹⁾ Tres declarationes S. R. C. hic addendae videntur; et 1^a quidem de die 7 Decembr. 1844, quae respicit sacerdotes saeculares, qui non sunt stricte et revera, sed censentur adscripti alicui ecclesiae, quia Missas ibidem celebrant, confessiones excipiunt aut aliud quodcumque sacrum ministerium exercent; hi nimirum

nequeunt Officia propria ejus ecclesiae recitare; sed tenentur sequi directorium suae dioecesis. Vide Collect. authent. S. R. C., n. 2872, ad *dub. I.* — Altera, de die 7 Septembr. 1850, juxta quam alumni seminariorum et magistri in ipso seminario degentes, quamvis plerumque in aliis ecclesiis Missam celebrent, confessiones audiant, etc., tenentur sequi calendarium ecclesiae ipsi seminario adjectae. Collect. authent., n. 2980, ad 1 et 2. — Tertia denique, de die 22 Julii 1848, vi cujus religiosi utriusque sexus, proprium calendarium non habentes, uti debent calendarium dioecesanum, additis Officiis peculiariter concessis regularibus in illa dioecesi commorantibus. Vide Collect. authent., n. 2964, ad 1.

²⁾ Concina allegat Rodriguez *Sum.*, tom. 4, cap. 68, ubi hic auctor n. 9 tractat de regularibus ad episcopatum assumptis, qui Officium ecclesiae suae non autem ordinis recitare debent; et dicit eorum socios posse se eis in hoc conformare. Atvero Rodriguez, *Quaest. regul.*, tom. 1, qu. 42, art. 9, loquens de praesenti casu, hoc non concedit, nisi ex causa quam sciret ille qui privilegium concessit, et qua posita privilegium inutile redderetur, nisi privilegiatus socium adhibere posset.

³⁾ Clausulam istam: *Saltem semel vel*

et similem, difficulter posset suo privilegio uti nisi juvetur a socio.

Verumtamen harum opinionum neutra mihi satisfacit. — Ratio enim correlativorum (ut supra) non convincit: cum ipsa quidem valeat pro correlativis necessariis, ut sunt viri et uxores; non vero pro voluntariis, nimirum pro sociis, qui pro eorum libito socii evadunt. — Ratio autem sola infirmitatis, seu difficultatis privilegiati in recitando, non videtur sufficiens ut possit excusare socium ad Officium permutandum in aliud notabiliter brevius.

Quaeritur ⁵. *An qui hodie ex errore recitavit de Sancto, omissis proprio illius diei, possit alia die de Officio praetermisso recitare?*

Dicunt Pellizzarius ¹⁸⁾, Quintanadvenas ¹ et Salmant. ² melius facere se conformando cum communi ritu Ecclesiae; sed probabiliter posse etiam recitare de Officio omissis. — Attamen Lugo ³ et Villalobos ⁴, cum Busenbaum (ut supra) tenent, omnino recitandum Officium diei currentis. Ratio, quia Ecclesia tum solum praescribit Officium transferri, cum est impeditum a dominica vel Officio majori.

Haec quidem sententia est probabilior ¹⁹⁾. — Sed prima non videtur improbabilis, cum Felice Potestà ⁵ et Tamburinio ⁶. Ratio, quia, sicut rite transfertur Officium de Sancto ob impedimentum diei

¹ Tr. 8, singul. 9, n. 2. — ² Tr. 16, cap. 3, n. 21. — ³ Respons. moral., lib. 5, dub. 8, n. 2. — ⁴ Part. 1, tr. 24, diff. 13, n. 3. — ⁵ Tom. 1, n. 448. — ⁶ Decal., lib. 2, cap. 5, § 2, n. 29. — ⁷ Tr. 5, qu. 2, de Horis canon., cap. 5, qu. 6. — ⁸ Tr. 16, cap. 3, n. 21. — *Quintanadu*, tr. 8, singul. 10,

iterum, Croix, Holzmann et Gobat silentio praetereunt, in reliquis concordantes.

¹⁸⁾ Pellizzarius, *tr. 5, cap. 8, n. 74*, id non habet.

¹⁹⁾ S. R. C. de hoc argumento interrogata: « Utrum, si in choro vel privatim omissum est per oblivionem aut inadvertentiam fieri Officium duplex vel semiduplex alicujus Sancti eodem die quo debebat secundum rubricas, debeat illud fieri in aliquo alio die, vel ejusdem mensis, vel alterius sequentis, non impedito Officio novem lectionum », respondit die 17 Junii 1673: « Negative ». Collect. authent. decretor. S. R. C., n. 1474.

²⁰⁾ Lessius, *lib. 2, cap. 37, n. 77*, negat teneri repetere eum, qui per inadvertentiam aliove modo aliud Officium recitavit. — Idem-

ad alium diem non impeditum; ita videtur rationabiliter posse Officium transferri ob impedimentum morale, quale censetur error vel ignorantia, ne Sanctus in illo anno suo honore privetur.

Si autem advertas errasse, postquam multum processeris in Officio indebito, puta si dixeris Matutinum; tunc potes vel prosequi, vel reliquum recitare de Officio debito: ut dicunt Lessius ²⁰⁾, Roncaglia ⁷; et Salmant. ⁸ cum Villalobos ²¹⁾, Quintanadvenas, Trullench ²²⁾, etc. — Sed puto cum Croix ⁹ et Tamburinio ²³⁾, melius esse recitare de proprio, ne errorem prosequaris.

Si vero oblitus es aliquam partem Horae, sufficit illam recitare quin aliud repetas; ut recte dicit Croix ¹⁰ cum Navarro, Vasquez, Sanchez, Bonacina, Filiuccio, Abelly ²⁴⁾, etc. — Secus tamen probabilius censent Armilla ²⁵⁾ et alii ¹¹, contra Vasquez ²⁶⁾, totam Horam esse repetendam, si omiseris partem notabilem ex culpa; quia est obligatio (saltem sub levi) ut orationem continuatam secundum ritum praescriptum facias. Sed vide infra, n. 168.

162. — « II° PRONUNTIATIO VOCALIS exterior; ea enim est de substantia praeepti. — Et si quidem cum socio legis « (quod recte fit, et est conforme primae « institutioni Ecclesiae ac publico orandi « ritui, estque licitum, etiamsi ad eas non

n. 4. — ⁹ Lib. 4, n. 1255. — ¹⁰ Loc. cit., n. 1311. — *Navar.*, Man., cap. 26, n. 99, i. f. — *Vasq.*, de Benefic., cap. 4, n. 67. — *Sanch.*, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 18, n. 2 et 3. — *Bonac.*, de Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 4, n. 7. — *Fili.*, tr. 23, cap. 7, n. 232 et 233. — ¹¹ Apud *Croix*, loc. cit., n. 1311.

que tenent Villalobos, *part. 1, tr. 24, diff. 13, n. 2*; et Trullench, *lib. 1, cap. 7, dub. 14, n. 11*, licet a Salmant. allegentur uti refert S. Alphonsus.

²⁰⁾ Quin etiam Tamburinius, *loc. cit.*, n. 31, negat se iis assentiri, qui dicunt posse continuari Officium ex errore inceptum.

²⁴⁾ Abelly, *Medulla, append. de Statu cleric.*, art. 4, qu. 2, n. 2, loquitur de Horarum interversione. — Armilla, v. *Horae canonicae*, n. 15, non distinguit an culpabiliter factum fuerit necne. — Vasquez vero, *loc. cit.*, n. 68 et seqq., ei qui ex incuria omisit, satis esse ait si omissa suppleat; si vero scienter notabilem partem praetermiserit, et statim suppleat, dicit illum tantummodo peccare sicut peccat intervertens psalmos in eadem Hora. Si

Quid de eo qui advertit se errare.

Quid de eo qui oblitus est partem Horae.

Requiritur pronuntiatio vocalis.

« obligetur, nec interius attendat: Bona-
« cina ¹⁾, ea pronuntiatio adhibenda est ut
« ab eo exaudiri possis, eumque audire
« vicissim. — Sà ^{a)} tamen putat satisfieri,
« etsi quaedam non percipias quae a socio
« dicuntur; neque ideo aliquid scrupulose
« repetendum esse.

« Si vero solus legas, ita legendas esse
« ut audire te ipsum possis, docent Regi-
« naldus et Suarez. — Sed probabile est
« id non requiri, cum Ecclesia id non
« praecipiat; ut docent Azor ²⁾, Bonacina
« et Diana ^{b)}, admittitque Filliuccius ³⁾ pro
« scrupulosis ^{c)} ».

« Si plures duobus recitent Officium si-
« mul, non debet unus unum, alter alterum,
« tertius tertium versum recitare: sed al-
« ternatim, facto duplici tantum choro,
« sive plures sint ex una parte sive pau-
« ciores: quia sic habet usus et praxis Ec-
« clesiae. Secus est de lectionibus, quarum
« primus primam, secundus secundam,
« tertius tertiam recitat; immo alicubi
« consuetudo permittit ut omnes ab uno
« recitentur, aliis audientibus. — Bona-
« cina ⁴⁾ ex Suarez, Azor et Laymann: ad-
« dens etiam satisfacere eum qui lectiones,
« vel orationes, vel capitula, vel respon-
« soria tantum audit et non recitat. Vide
« Bonacina ⁵⁾, Trullench ⁶⁾ ».

Communis est sententia (ut tradunt
cum Busenbaum mox supra, Salmant. ⁷⁾
cum Suarez, Palao, Pellizzario; et Croix ⁸⁾
cum Bonacina, Filliuccio, Reginaldo, Stoz,
Tamburinio, etc.), bene satisfacere qui
audit a socio lectiones, responsoria, capi-
tula et orationes ac antiphonas, ut bene
addit Croix ⁹⁾ cum auctoribus citatis. —
Et probabiliter sentiunt Pellizzarius et
Antonius a Spiritu S., apud Salmant. ¹⁰⁾
(contra Croix ¹¹⁾ cum Gobat et Diana; ac
Mazzotta), adhuc satisfacere eum qui so-
lus dicit psalmos, et lectiones audit; vel
qui partem psalmorum dicit solus et par-
tem cum socio: quia satis communicat in
ea parte quam audit, et cui ex recepto
usu jam satisfit per auditum.

163. — Quaeritur autem 1°. *An reci-
tans Officium debeat se audire ut satisfaciat?*

Affirmant Palaus ^{a)}, Suarez ^{a)}; item
Pellizzarius, Reginaldus et Antonius a
Spiritu S., apud Salmant. ¹²⁾. — Quia (ut
dicunt) ad hoc ut oratio sit vocalis debet
voce proferri; verba autem quae tantum
inter dentes modulantur, non sunt vox,
sed potius inchoatio vocis.

Sed satis probabiliter dicunt satisfacere
Laymann ¹³⁾, Azor ¹⁴⁾, Sporer ^{b)}, [Contin.]
Tournely ¹⁵⁾, Diana ^{c)}, Salmant. ¹⁶⁾ cum Ro-

Audiens
partem di-
ctam a so-
cio satisfa-
cit.

Recitans
debet se au-
dire, juxta
alios.

Satis pro-
babiliter
negatur.

Fill., tr. 23, cap. 7, n. 241. — *Regin.*, lib. 18, num. 158. —
Stos, Tribun. poenit., lib. 1, part. 3, n. 404, ad V. — *Tam-
bur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 3, n. 10. — ⁹⁾ Loc. cit., n. 1298.
— *Pelliz.*, loc. cit., n. 91. — *Anton. a Spir. S.*, Director,
regul., tr. 3, disp. 6, n. 1636. — ¹⁰⁾ Tr. 16, cap. 3, num. 6. —
¹¹⁾ Lib. 4, n. 1298. — *Gobat*, tr. 5, n. 691. — *Diana*, part. 9, tr. 7,
resol. 38. — *Mazzotta*, de 1° praec. decal., cap. 1, § 3, qu. 4.
— *Pelliz.*, loc. cit., n. 87. — *Regin.*, lib. 18, n. 174. — *Anton. a
Spir. S.*, loc. cit., n. 1625. — ¹²⁾ Loc. cit., n. 5. — ¹³⁾ Lib. 4, tr. 1,
cap. 5, n. 8, i. f. — ¹⁴⁾ Part. 1, lib. 10, cap. 11, qu. 4. — ¹⁵⁾ De
Offic. div., art. 8, sect. 6, in princ. — ¹⁶⁾ Tr. 16, cap. 3, n. 5.

vero non statim suppleat, teneri ita supplere
ut continua sit recitatio. Unde non satis accu-
rate hi tres auctores a Croix allegantur.

162. — ^{a)} Sà, v. Horae canonicae, n. 9,
haec de choro asserit: « Qui in choro, inquit,
suam partem dicit, et alteram etiam si atten-
tus non potest percipere, non tenetur supplere,
nisi, ut quidam addunt, surdus esset ».

^{b)} Diana, part. 2, tr. 12, resol. 11, opi-
niones aliorum tantum refert.

^{c)} Itemque Reginaldus.

163. — ^{a)} Palaus, loc. cit., n. 6: « Etsi, in-
quit, necessarium non sit teipsum audire, est
tamen necessarium, moraliter loquendo, verba
ita distincta et clare proferre, ut teipsum

audire possis, nisi aliquod impedimentum
adsit ». — Eodemque sensu loquitur Suarez,
loc. cit., cap. 7, n. 6.

^{b)} Sporer, *Append., de Horis canon.,
cap. 2, n. 110*, id satis probabile existimat;
sed subdit: « Ego tamen... nollem absque ne-
cessitate hanc opinionem sequi, utpote quae
minus facit ad devotionem ».

^{c)} Diana, part. 7, tr. 11, resol. 16, opinio-
nem istam refert; sed monet se eidem repu-
gnasse part. 6, tr. 7, resol. 10, ubi revera
eam pro solis scrupulosis admittit, pro aliis
vero: « Dicendum est, inquit... esse necessa-
rium verba ita distincte et clare proferre, ut
teipsum audire possis; quia verba quae auditu

driguez, Trullench, Leandro, etc. Et idem
docet doctissimus Silvius ¹⁾ cujus doctri-
nam noster Summus Pontifex Benedi-
ctus XIV, in multis locis suarum bulla-
rum magni aestimat; hic auctor sic suam
sententiam profert et probat: *Eum qui
solus recitat Horas canonicas... numeri
suo satisfacere, sive seipsum audiat, sive
non audiat...; quia nullo jure probatur
recitantem Horas teneri ad se audien-
dum, cum praeceptum obliget ad dicen-
dum, non audiendum Horas.* Quod autem
sic recitans jam vocaliter oret, hanc ra-
tionem subdit: *Quia oratio potest ore et
voce fieri, etiamsi non audiatur ab ipso
recitante, et ex se sit sonus quidam for-
matus ex allisione aeris ad dentes et
labia.* — Ratio igitur est, quia ad satisfa-
ciendum Horis non praecipitur auditio,
sed tantum recitatio sive pronuntiatio
verborum quae dicitur vocalis. Ut autem
pronuntiatio haec vocalis dicatur, et a
mentali distinguatur, non certe requiritur
elatio sive formatio vocis: alias non sat-
isfaceret qui recitaret absque vocis so-
nitu; sed sufficit quod formetur aliquis
sonitus verborum, licet modicus et vix
sensibilis sit (recitando a fiato, ut vulgo
dicitur), prout communiter recitant qui
privatim Officium persolvunt, et sicut di-
cenda sunt secreta Missae. Hic autem
levis sonitus, quando verba proferuntur,
ut bene ait Silvius, ex se semper fit; cum
prolatio non possit fieri quin per linguam
et labia fiat aeris compressio, ex qua ne-
cessario aliqualis sonitus formatur. Per

accidens vero se habet quod sonitus ille
audiatur vel non ²⁾.

An autem satisfaciant choro qui sub-
misse recitant psalmos, alteram partem
audiendo?

Loquendo de choro in generali, pro-
babiliter satisfaciunt ³⁾; ut docent Sua-
rez ²⁾, Sanchez ³⁾, Lessius ⁴⁾, Sotus ⁵⁾, Bona-
cina ⁵⁾, et Salmant. ⁶⁾ cum Filliuccio, Ara-
gon, Trullench, Villalobos, Philiberto, etc.
Ratio, quia non requiritur ut recitantes
in uno choro audiant voces omnium reci-
tantium in altero (quod supponitur ut cer-
tum in *Quaest. 2 seq., in fin.*); cum una
pars unum corpus cum altera constituat,
et invicem communicent. — Secus vero
dicendum de canonicis, qui si non canunt,
amittunt tam distributiones quam fructus
praebendae; juxta dicta *Lib. III, n. 675,*
v. *Dubit. 4, in fine.*

Quaeritur 2°. *An, si recites Officium in
choro vel cum socio, tenearis repetere ea
quae non satis percipis?* — Communiter
omnes dicunt quod si propter strepitum
aliorum non audis, bene satisfacis Officio.

Dubium est an satisfacias, si non
audis propter culpam chori vel socii.

Prima sententia negat; eamque tenent
Bonacina ¹⁾, Croix ²⁾, et Palaus ³⁾, qui ait
te lucrari quidem distributiones chori, sed
teneri ad repetendum: modo (ut dicit Bo-
nacina) pars non audita sit notabilis; secus,
si modica. — Ratio, quia audiens non po-
test communicare in iis quae non percipit.

Secunda vero sententia affirmat: et
hanc tenent Sporer ⁴⁾, Sabinus ⁵⁾, Tambu-

Rodrig., Quaest. regul., tom. 1, qu. 42, art. 4. — *Trull.*,
lib. 1, cap. 7, dub. 11, num. 9. — *Leand. de SS. Sacram.*, de
Sacram., tr. 6, disp. 13, qu. 18. — ¹⁾ Resolut. var., v. *Horae
canonicae III.* — *Silvius*, loc. cit. — ²⁾ De Relig., tr. 4,
lib. 4, cap. 12, num. 8. — ³⁾ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 14,
num. 2. — ⁴⁾ Lib. 2, cap. 34, num. 184. — ⁵⁾ De Offic. div.,
disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 1, num. 16. — ⁶⁾ Tr. 16, cap. 1,

num. 26. — *Fill.*, tr. 23, cap. 6, num. 195. — *Aragon*, in
2° 2°, qu. 83, art. 12, dub. ult., concl. 2. — *Trull.*, loc. cit.,
dub. 16, num. 8. — *Villal.*, part. 1, tr. 24, diff. 10, num. 9. —
Philib. Marchin., de Sacram. Ordin., tr. 2, part. 6, cap. 12,
diff. 7, num. 3. — *Bonac.*, de Offic. div., disp. 1, qu. 3,
punct. 2, § 1, num. 9. — ⁷⁾ Lux moral., part. 2, tract. 54,
num. 26.

percipi non possunt, impedimentis seclusis,
non videntur verba, sed quidam motus in
gutturis seu inter dentes facti, qui potius sunt
inchoatio verborum quam verba ¹⁾.

²⁾ Moment tamen Laymann et Contin.
Tournely, vix fieri posse prolationem veram
et articulata, et non solum in gutture aut
inter dentes, absque eo quod qui sic profert
semetipsum audire possit, si nullus sit obex.

³⁾ Scilicet satisfaciunt obligationi Officii
recitandi, in quo omnes citati auctores con-

veniunt, Soto excepto, qui, de *Just. et Jure*,
lib. 10, qu. 5, art. 4, de hoc casu non loquitur.

¹⁾ Bonacina, *disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 1,*
n. 9 et 20; Palaus, *tr. 7, disp. 3, punct. 4,*
n. 6, absolute sic docent, quidquid sit de causa
ex qua proveniat impedimentum.

²⁾ Croix, *lib. 4, n. 1295*, utramque opi-
nionem affert; hanc tamen, ultimo loco; unde
videtur eam tenere.

³⁾ Sporer, postquam n. 107, hanc senten-
tiam attulit, subdit eandem a Tamburinio ad

Submis-
se recitan-
s partem
suam, choro
satisfaciunt.

Excipiuntur
canonici.

Non satis
percipiens
ob strepi-
tum, non te-
netur repe-
tere.

Non au-
diens ob
culpam cho-
ri aut socii,
non satisfa-
cit, juxta a-
lios.

Juxta a-
lios, satisfa-
cit.

rinius¹, Felix Potestas²; et Salmant.³ cum Trullench, Diana, Pasqualigo⁴) et Pellizzario⁵; item Sà et Major⁶), apud Laymann⁴ (qui non reprobatur); et probabilem putat Elbel⁵ cum Pellizzario⁷) et Gobat⁸). Idem censet Roncaglia⁹) cum Trullench, loquens de recitatione in choro. — Hi censent bene te satisfacere, si attendis quantum potes, et ob defectum chori vel socii non percipis quae dicunt. Favet non parum S. Antoninus⁶, qui sic docet: *Si quis... lectionem vel aliud quod in choro legitur, non intelligat propter legentis ineptitudinem, non peccat: dummodo conetur intelligere saltem verba.* Ratio, quia tunc per societatem ipsam, et simul per illam tuam applicationem censeris moraliter communicare in oratione: dum intendis Deo exhibere omnes laudes et preces quas chorus vel socius profert. — Haecque opinio videtur satis probabilis. Praeceptum enim hoc Officii, ex benignitate Ecclesiae benigne est interpretandum; cum e converso valde erit anxietatibus obnoxium, quod socii in Officio semper solliciti esse debeant ad quamnam quantitatem pervenerit omissio auditus, ut teneantur vel non repetere.

Certum autem est cum Holzmann⁷, et Roncaglia⁸ cum Azor¹) et Reginaldo¹), quod non oportet in choro audire omnes, sed sufficit unum audire, et sufficit audire in confuso saltem partem alterius chori, licet distincte nequeas audire; ut Salmant.⁹, qui testantur hoc docere fere doctores omnes. — Sic pariter est certum, ut docet¹⁰ Innocentius IV, quod *si aliquem versum omittat ex negligentia* (intellige non ultro), *non peccat*; chorus enim supplet.

Quaeritur 3°. *An satisfaciatur Officio surdus qui ex obligatione choro assistit et suam recitat partem?*

Affirmant Suarez^m), Escobar¹¹, Roncaglia¹²; et Sàⁿ) ac Rocafull, apud Diana¹³, qui probabile putat. Ratio, quia hic ex una parte tenetur choro assistere; ex alia autem non stat per ipsum quin audiat. Unde sufficit ut praestet assistentiam quam potest, partem suam recitando: conditio enim quam aliquis ponere tenetur, censetur impleri quando per eum non deest quominus impleatur; et durum est talem ad duplex Officium obligare. — Magis tamen mihi placet sententia opposita cum Palao^o), Sanchez¹⁴, Salmant.¹⁵

Audire in confuso alteram partem, satis est.

Secus de surdastro.

Pronuntiatio integra.

Surdus assistens choro suam partem recitans, satisfacit iuxta alios.

Tenetur repetere non audita.

¹ Decal., lib. 2, cap. 5, § 4, n. 12. — ² Tom. 1, n. 444. — ³ Tr. 16, cap. 1, num. 24. — ⁴ Trull., lib. 1, cap. 7, dub. 16, num. 9. — ⁵ Diana, part. 7, tr. 11, resol. 6. — ⁶ Sà, v. *Horae canonicae*, n. 9. — ⁷ Lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 8. — ⁸ Part. 5, confer. 13, de Modo, etc. recitandi Horas, n. 447. — ⁹ Trull., loc. cit. — ¹⁰ Part. 2, tit. 9, cap. 12, § 3, v. *Et prima*. — ¹¹ De Praecept. partic., num. 472, v. *Resp. 2*. — ¹² Tract. 5,

qu. 2, de Horis can., cap. 5, qu. 8. — ¹³ Tr. 16, cap. 1, num. 24. — ¹⁴ In cap. *Dolentes* 9, de celebrat. missar. — ¹⁵ Escobar a Corro, de Horis canon., qu. 4, num. 66. — ¹⁶ Loc. cit. — ¹⁷ Rocafull, Prax. theol. mor., part. 2, lib. 3, cap. 6, num. 56. — ¹⁸ Part. 9, tr. 9, resol. 28. — ¹⁹ Consil. lib. 7, cap. 2, dub. 13, num. 2. — ²⁰ Tract. 16, cap. 3, num. 5.

surdastro extendi; sed eum qui est omnino surdus non satisfacere. Et omnibus sic dictis, concludit: « Ego hic nihil definire ausim ». Num autem conclusio ista ad omnia sit referenda, an vero ad solum surdum aut surdastro, non satis liquet.

¹) Pasqualigo, *Decis. moral.* 407; Major, *in 4, dist. 12, qu. 6*, v. *Tertio arg.*; Roncaglia, *loc. cit.*, cap. 5, qu. 8, loquuntur de surdo qui suam partem utique cantat, sed alteram non audit.

²) Pellizzarius male citatur a Salmant.; nam, *tr. 5, cap. 8, n. 39*, negat quidem hanc opinionem esse omnino improbabilem; sed habet contrariam ut probabilior.

³) Gobat, *tr. 5, n. 692*, simpliciter tenet hanc opinionem, si « quaedam verba » non percipisti; at refert etiam opinionem absolute eximentem, neque eam reprobatur.

⁴) Azor, *part. 1, lib. 10, cap. 7, qu. 7*; Reginaldus, *lib. 18, n. 158*, perspicue omnia

hic dicta insinuant, dum negant necessarium esse ad singulos attendere, sed satis esse ajunt, si audiantur verba « quae a pluribus pariter pronuntiantur ac si ab uno tantum dicerentur ».

^m) Suarez, *tr. 4, lib. 4, cap. 28, n. 18*, quamvis dicat surdum ab assistentia chori non excusari, quando ratione praebendae ad illum tenetur; asserit tamen *n. 17* ex altera parte eum omnino ineptum esse qui cum socio Officium recitet; « quia necessario omittit totam illam partem quam alius profert et ipse non audit, et consequenter non recitat verum canonicum Officium neque aliquam ejus Horam ».

ⁿ) Sà male citatur a Diana ex Rocafull; nam, v. *Horae canonicae*, n. 9, tuetur oppositam sententiam, eam scilicet quae magis placet S. Alphonso. Cfr. notam a, ad n. 162.

^o) Palao, *tr. 7, disp. 3, punct. 4, n. 6*, haec dicit in generali de eo qui non potest percipere illa quae alter chorus cantat.

et Elbel¹, qui dicunt surdum lucrari quidem distributiones^p), sed teneri ad repetendum non audita. Nec verum est quod ille sic obligabitur ad duplex Officium; nam tenetur tantum ad supplendam partem non auditam. Ultra quam quod bene potest eodem tempore satisfacere, submissis dicendo partem alterius chori. — Secus vero dicunt Salmant.², Elbel³, Tamburinius⁴ cum Suarez^o), de surdastro qui possit aliquoties audire, et praestet attentionem quam potest. Et hoc probabile est, saltem si advertat in breviario quae in confuso audit, ita ut bene percipiat quae dicuntur.

164. — « III°. PRONUNTIATIO INTEGRÁ, « sine syncopa et abbreviatione verborum et syllabarum, et absque praecipitania. — Bonacina⁵.

« Ex hoc tamen defectu, in publico « facilius peccari potest mortaliter, ratione scandalii et severioris praeepti « Ecclesiae, quam in privato. Azor^a) et « Filliucci^a), Escobar^a), Diana^a). — « Ubi addit 1°. Eum qui cum tali qui ultimam syllabas abscindit, recitat Officium, « satisfacere suo Officio nec teneri repetere. 2°. Quando in cantu, propter nimiam celeritatem et abscissionem syllabarum (vel alia de causa), audientes « non possunt verba percipere et atten-

« dere, ordinarie tantum esse peccatum « veniale, neque obligari ad iteratam recitationem Officii: nisi adsit contemptus « vel grave scandalum, seu notabilis corruptio et deformatio verborum in toto « cantu. — Vide Diana⁶, Silvium⁷, et « Trullench⁸, ubi, ex Navarro^b), Azor^c), « Lessio^c) et Palao, negat satisfacere eos « qui cum sociis recitant ita festinanter, « ut, nondum expletis a socio versiculis, « ipsi incipiant; quia pars quae anticipatur non communicatur cum socio qui « eam audire nequit. — Excusatur autem « ex Navarro^d), Sà^d) et Suarez^d) surdum « qui alios in choro canentes non intelligit nec sequi potest ».

165. — Peccas tantum venialiter, si syllabas ita mutiles vel syncopes, ut verborum sensus non corrumpatur, vel si mutiles in parva quantitate: immo nullo modo peccas, si hoc facias involuntarie ob inadvertentiam, vel balbutientem, vel inveteratam consuetudinem quae difficulter vinci possit. E converso, non excusaris a mortali, si mutilatio esset magna, et sensus notabiliter variaretur. Ita communiter Lessius⁹, Palao¹⁰, Laymann¹¹, Anacletus¹², Sporer¹³, Croix¹⁴; Salmant.¹⁵ cum Trullench, Pellizzario; et Viva¹⁶ cum Azor^a), Filliuccio, etc. Quo casu teneris utique compensare partem in qua sensus

Parva mutilatio, venialis.

Limitatio.

Mutilatio notabilis, mortalis.

¹ Part. 5, confer. 13, de Modo, etc. recitandi Horas, n. 448. — ² Tr. 16, cap. 1, n. 24. — ³ Loc. cit. — ⁴ Decal., lib. 2, cap. 5, § 4, n. 13. — ⁵ De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 1. — ⁶ Part. 2, tr. 12, resol. 32. — ⁷ In 2^{ae} 2^{ae}, qu. 83, art. 13, concl. 5. — ⁸ Lib. 1, cap. 7, dub. 16, n. 4. — ⁹ Palao, tr. 7, disp. 2, punct. 3, n. 9. — ¹⁰ Lib. 2, cap. 37,

n. 56. — ¹¹ Loc. cit., n. 2. — ¹² Lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 8. — ¹³ Tr. 6, dist. 1, n. 50. — ¹⁴ Append. de Horis canon., cap. 2, n. 100 et 102. — ¹⁵ Lib. 4, n. 1302 et 1303. — ¹⁶ Tr. 16, cap. 3, n. 2. — ¹⁷ Trull., loc. cit., n. 5. — ¹⁸ Pelliz., tr. 5, cap. 8, n. 87 et 88; et de Monial., cap. 6, n. 17, v. *Mon. 5*. — ¹⁹ De Praecept. decal., qu. 3, art. 4, n. 4. — ²⁰ Fill., tr. 23, cap. 6, n. 208, 209 et 242.

^p) Distributiones omittunt Sanchez, Salmant., Elbel, quamvis in reliquis concordent.

^q) Suarez, *loc. cit.*, n. 15, quem citat Tamburinius, loquitur de caeco non de surdastro; sed Tamburinius tractat de utroque. — Suarez vero, *n. 17*, negat tantummodo surdastro obligandum esse ad recitandum cum socio, tametsi solus recitare possit, eo quod hujusmodi recitatio institui nequeat sine magno socii gravamine.

164. — ^a) Azor, *part. 1, lib. 10, cap. 7, qu. 11*, hoc non habet, quod apud ipsum reperire potuerim. — Filliucci^a), *tract. 23, cap. 6, n. 210*; Escobar, *tr. 5, exam. 6, cap. 13, n. 147* (al. *cap. 5, n. 70, v. med.*); Diana, *part. 2, tr. 12, resol. 32*, dicunt nimiam celeritatem (quae juxta Dianam et Filliucium, reduci potest ad mutilationem) posse fieri mortalem propter scandalum.

^b) Navarrus, *de Horis canon.*, cap. 13, n. 37, dicit attendendum esse ne sic fiat, idque esse magnum et frequentissimum abusum.

^c) Azor, *loc. cit.*; Lessius, *loc. cit.*, id non habent, et male citantur a Trullench.

^d) Sà et Suarez male hic citantur a Trullench; vide notas *n* et *q* ad n. 163. — Navarrus autem male citatur a Busenbaum; nam refert quidem hanc sententiam, sed eam non satis firmam existimat et ipse statuit hanc conclusionem: « Beneficium non excusari a choro eo quod sit surdus, si ex eo quod videt vel audit, assequitur quando canere vel silere debeat; sed non satisfacere canendo solum pensum sui chori, nisi audiat pensum alterius, vel saltem recitet submissis ex breviario vel psalterio ».

165. — ^a) Azor, *loc. cit.*, qu. 11, generatim negat teneri repetere, eum qui scienter verba

est corruptus, recitando quantitatem aequivalentem; ut bene ajunt Mazzotta^{b)} et Croix¹: et hoc, etiamsi involuntarie hoc feceris. — Caeterum probabiliter dicunt communissime Palaus², Sporer³ (qui dicit hoc omnes fateri), Anacletus⁴; et Croix⁵ cum Suarez, Gavanto et Gobat; ac probabile putant Salmant.⁶ cum Filiuccio, Villalobos et Leandro, quod satis implet obligationem Officii, etiamsi verba notabiliter mutiles, quando servatur aliqua significatio verborum^{c)}.

Hinc probabile est quod nec teneris repetere, si recites cum socio qui obruncat syllabas, sed ita ut sensus notabiliter non mutetur; ut ait Viva⁷. Qui bene addit^{d)} te non teneri ad repetendum, nisi tibi constet socium notabilem partem omisisse; quia praesumptio stat pro debita recitatione. — Putarem tamen te non excusari a veniali, si ultro recitas cum tali socio mutilante: nisi adsit aliqua causa, nimirum si inviteris a superiore vel persona valde gravi, aut simili causa. — Certum autem est non satisfacere eos qui alternatim recitando non expectant versus absolvi, si hoc fiat in magna quantitate. Vide auctores apud Busenbaum.

166. — « IV°. PRONUNTIATIO CONTINUATA « unius Horae. — Si autem interruptio « notabili tempore sine causa fiat, erit « tamen veniale tantum; ut ajunt Fernandez^{a)}, Laymann et Lessius⁸: quia

¹ Lib. 4, n. 1308. — ² Tr. 7, disp. 2, punct. 3, n. 2. — ³ Append. de Horis can., cap. 2, n. 102. — ⁴ Tr. 6, dist. 1, n. 50. — ⁵ Loc. cit., n. 1302. — ⁶ Suarez, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 13, num. 10. — ⁷ Gavant., in Rubric. breviari., sect. 1, cap. 5, tit. 5, n. 2. — ⁸ Gobat, tr. 5, n. 618. — ⁹ Tr. 16, cap. 3, n. 2. — ¹⁰ Fill., tr. 23, cap. 7, n. 242. — ¹¹ Villal., part. 1, tr. 24, diff. 10, n. 7. — ¹² Leander a Murcia, in Regul. S. Francisci, in cap. III, cap. 1, § 2, n. 23. — ¹³ De Praecept. decal., qu. 3, art. 4, n. 4. — ¹⁴ Laym., lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 7. — ¹⁵ Lib. 2, cap. 37, dub. 10, n. 57. — ¹⁶ Loc. cit., num. 202 et 238. — ¹⁷ De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 3, n. 13. — ¹⁸ Escob.,

« singuli psalmi suam completam significationem habent. Si justa ex causa fiat, « nulla culpa erit, nec repetenda priora: « quod verum est, etiamsi animo repetendi interrupisses; consilii tamen est, « si interruptio longa esset, repetere ab initio psalmi vel nocturni. — Immo probabile est, nocturnos singulos separatim, saltem intra trium horarum spatium, dici posse (quod certum videtur, « si justa causa concurrat): quia secundum quosdam antiquitus ita fiebat, ut docet Filiuccio⁹ et Bonacina¹⁰, Escobar, etc. ». [Idem tenent Salmant.¹¹ sine dubitatione]. « Addit Quintanadvenas¹², « lectiones, sive tres sive novem, « posse absque culpa gravi, sine causa, « et cum hac, absque ulla culpa, dividi a psalmodia ejusdem Matutini.

« Divisio autem Matutini a Laudibus « non dicit interruptionem Officii; unde « privatim fieri potest sine causa. — Diana^{b)} ex Bonart, Filiuccio, Sanchez, etc. « Item Trullench¹³ ».

167. — Commune est quod Matutinum potest a Laudibus separari sine ulla causa; ut Salmant.¹⁴, Bonacina¹⁵; Concina¹⁶ cum Suarez, Sanchez, Navarro^{a)}, Filiuccio, etc.; Croix¹⁷ cum Lessio et Abelly. — Sed cum separantur, debet adjici *Pater noster*; ut bene ait Croix¹⁸, ex rubrica quae praecipit dici *Pater* post quamcumque Horam, quando terminatur Officium.

tr. 5, exam. 6, cap. 3, n. 58 (al. cap. 6, n. 48). — ¹⁹ Loc. cit., n. 4. — ²⁰ Tr. 8, singul. 3. — ²¹ Bonart, de Horis canon., lib. 2, cap. 17, n. 3. — ²² Fill., tr. 23, cap. 6, n. 202; et cap. 7, n. 238. — ²³ Sanch., Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 20, n. 1. — ²⁴ Lib. 1, cap. 7, dub. 11, n. 6. — ²⁵ Tr. 16, cap. 3, n. 4. — ²⁶ De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 3, num. 11. — ²⁷ De Horis canon., cap. 2, n. 9. — ²⁸ Suarez, de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 6, n. 9. — ²⁹ Sanch., Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 20, n. 1. — ³⁰ Fill., loc. cit. — ³¹ Lib. 4, n. 1306. — ³² Less., lib. 2, cap. 37, dub. 12, n. 79. — ³³ Abelly, Medulla, Append. de Statu cleric., art. 4, qu. 2, n. 4. — ³⁴ Loc. cit.

diminuit, syllabis abscissis et amputatis, quia « etsi nonnihil ea in re peccetur, legis tamen substantia retinetur ».

^{b)} Mazzotta, de *1° Praecept. decal., cap. 1, § 3, qu. 4*, id asserit de eo qui voluntarie sic egit.

^{c)} Quamvis non omnes allegati auctores adeo expresse loquantur, attamen perspicue saltem haec omnia insinuant.

^{d)} Apud Viva, loc. cit., non reperi id quod ab ipso addi refertur.

166. — ^{a)} Fernandez de Moure, *Exam. theol., part. 3, cap. 12, § 7, qu. 5*, de peccato non loquitur.

^{b)} Diana, *part. 5, tr. 14, resol. 48*, refert dumtaxat hanc opinionem, pro qua solum Bonart allegat. Caeteri tamen hic ab eo allati auctores eandem tuentur.

167. — ^{a)} Navarrus, *de Horis canon., cap. 3, n. 28*, forte id insinuat dicens: « Laudes differre a Nocturnis »; quamvis, *n. 64*, dicat licitum esse Matutinum a Laudibus separare

Matutinum tunc concludendum oratione.

An autem addenda sit etiam Oratio?

Affirmant Navarrus^{b)}, Bonart, Gavantus, etc., apud Croix¹, qui probabile putat; cum probabile sit Matutinum et Laudes esse duas Horas. Et colligunt ex rubrica, *tit. 31, n. 4*, ubi praescribitur quod *Te Deum* dicto, *statim inchoantur Laudes; praeterquam in nocte Nativitatis Domini, quia tunc dicitur oratio, postea celebratur Missa, etc.* — Negant vero etiam probabiliter Salmant.² cum Sanchez et Azor^{c)}, Viva³, Mazzotta⁴; et Croix⁵ cum Pellizzario, Stoz, Gobat, etc.; quia probabile est Matutinum et Laudes unam esse Horam. Illud autem quod praecipitur in rubrica citata currit tantum pro Officio illius noctis^{d)}.

An vero possint Nocturni invicem separari?

Negat Thomassinus apud [Contin.] Tournely⁶. — Sed affirmant probabiliter cum Busenbaum, Bonacina⁷; Salmant.⁸ cum Pellizzario, Filiuccio; et Viva⁹: saltem (ut ajunt Busenbaum et Viva) si

Separatio nocturnorum quanta sit licita.

Bonart, de Horis canon., lib. 2, cap. 17, n. 4. — ¹ Gavant., in Rubric. breviari., sect. 4, cap. 2, num. 3. — ² Lib. 4, n. 1305. — ³ Tr. 16, cap. 3, n. 4. — ⁴ Sanch., Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 20, n. 2. — ⁵ De Praecept. decal., qu. 3, art. 4, n. 5. — ⁶ Tr. 2, disp. 2, qu. 2, cap. 1, § 3, qu. 4, v. *Si dividas*. — ⁷ Loc. cit. — ⁸ Pelliss., tr. 5, cap. 8, n. 81. — ⁹ Stoz, Tribun. poenit., lib. 1, part. 3, num. 410. — ¹⁰ Gobat, tr. 5, n. 672. — ¹¹ Thomassin., Discipul. eccles. de Benefic., part. 1, lib. 2, cap. 86, n. 5 (al. part. 4, lib. 1, cap. 42, n. 5). — ¹² De Offic. div., sect. 4, qu. 5. — ¹³ Disp. 1, qu. 3, punct. 3, n. 13. — ¹⁴ Loc. cit., n. 4. — ¹⁵ Pelliss., loc. cit., n. 82. — ¹⁶ Fill., tr. 23, cap. 7, n. 238. — ¹⁷ Loc. cit., num. 5. — ¹⁸ Viva, loc. cit. — ¹⁹ D. Thom., in Ep. I ad Cor., cap. 14, lect. 6. — ²⁰ Henric., a S. Ignat., tom. 2, lib. 10, n. 156. — ²¹ Loc. cit., qu. 5. —

« justa de causa ». Et dicto *n. 28*, quasdam rationes exponit propter quas ipse Navarrus frequenter, ut ait, solebat separare nocturnos a Laudibus.

^{b)} Navarrus a Croix male citatur; nam, *de Horis canon., cap. 3, n. 64*, non loquitur de oratione diei, sed de oratione dominica seu de *Pater noster*.

^{c)} Azor, *part. 1, lib. 10, cap. 8, qu. 4*, negat eo casu Matutinum concludendum esse cum oratione dominica, de qua etiam loquuntur Salmant.

^{d)} Attamen S. R. C. die 18 Maji 1883, decrevit: « Matutinum in casu concludendum oratione de Officio diei; Laudes autem inchoandas ut in Psalterio ». Cfr. Collect. authent. decretor. S. R. C., *n. 3574, ad II*. Et post orationem qua concluditur Matutinum in casu, addendum est *Dominus vobiscum, Benedictamus Domino et Fidelium animae, etc.*, ut

quodlibet nocturnum non distet ab alio plus quam tribus horis, juxta ritum antiquum; ut refert D. Thomas. Idemque tenent D. Thomas^{e)}, Henricus a S. Ignatio, Durandus^{f)}, etc., apud [Contin.] Tournely¹⁰, qui ait tutius esse oppositum; sed non reprehendendos qui ob justam necessitatem dividunt nocturnos.

168. — Quaeritur autem: *an, si in eadem Hora vel psalmo magna fiat interruptio, tota Hora sit repetenda?*

Affirmant Vasquez^{a)}, Navarrus, Suarez^{a)}, Gavantus, etc., apud Croix¹¹; quia tollitur tunc unitas praescripta. — Negant vero probabiliter et communis Palaus¹², Bonacina¹³, Lessius¹⁴, Sanchez¹⁵, Laymann¹⁶; Salmant.¹⁷ cum Villalobos, Pellizzario, Machado^{b)}; et Croix^{b)} cum Sporer, Barbosa, Tamburinio, Aragon, Quintanadvenas, Tanner, Diana et aliis. Ratio, quia singuli psalmi et singuli versus completam habent significationem; et satis uniuntur vel per intentionem continuandi vel per ipsam recitationem adjunctam. —

Hora vel psalmus notabiliter interrupta, probabiliter non repetenda.

Navar., de Horis canon., cap. 16, num. 75. — ¹ Gavant., in Rubric. breviari., sect. 1, cap. 5, tit. 9, num. 4. — ² Lib. 4, n. 1306. — ³ Tr. 7, disp. 2, punct. 3, num. 3. — ⁴ Disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 1, n. 28. — ⁵ Lib. 2, cap. 37, n. 57. — ⁶ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 19, n. 5. — ⁷ Lib. 4, tr. 1, cap. 5, num. 7. — ⁸ Tract. 16, cap. 3, num. 3. — ⁹ Villal., part. 1, tract. 24, diff. 11, num. 4. — ¹⁰ Pelliss., tr. 5, cap. 8, num. 78. — ¹¹ Sporer, Append. de Horis canon., cap. 2, num. 136. — ¹² Barbosa, in cap. *Dolentes 9*, de celebrat. missar., num. 17. — ¹³ Tambur., Decal., lib. 2, cap. 5, § 3, num. 11. — ¹⁴ Aragon, in 2^{ae} 2^{ae}, qu. 83, artic. 12, i. f. — ¹⁵ Quintanadven., tract. 8, singul. 2, num. 8. — ¹⁶ Tanner, tom. 3, disp. 5, qu. 1, dub. 5, num. 156. — ¹⁷ Diana, part. 2, tr. 12, resol. 4.

eadem S. C. die 1 Februarii 1886 decrevit, et habetur in laudata Collect. authent., *n. 3653*. Ista tamen declarationes omnino silent de obligatione recitandi *Pater noster*.

^{e)} D. Thomas, loc. cit.; Durandus, *Ration., lib. 5, cap. 3, n. 3*, asserunt id antiquitus servatum fuisse, ut scilicet nocturni ab invicem separarentur. Et pro hoc tantum asserto, non autem pro praesenti videntur a Contin. Tournely citari.

168. — ^{a)} Vasquez, *de Benefic., cap. 4, § 1, art. 3, dub. 6*, id asserit dumtaxat de Officii recitatione in choro; negat vero de recitatione privata. — Suarez, *lib. 4, cap. 24, n. 10 et 11*, asserit quidem id esse peccatum, quod possit etiam ad mortale pertinere, sed negat repetendum esse. Male igitur isti auctores a Croix allegantur.

^{b)} Machado, *lib. 2, part. 3, tr. 2, document. 3, n. 6*, dicit rem adeo esse controver-

Hinc dicunt Tamburinius, Gobat, Stoz, apud Croix¹, posse eum qui hodie incipit Matutinum, illud complere in crastino sine peccato gravi, etsi differat sine causa.

Causae
justae inter-
rumpendi.

Causae autem justae interrumpendi Officium sunt (ut dicunt Croix², Anacle-
tus³; et Salmant.⁴ cum Navarro, Vil-
lalobos, etc.) quaelibet utilitas propria vel
aliena, quae incommode differretur. Item,
urbanitas aut devotio, ut dicere Missam,
exsequi mandata superiorum; si excipias
confessionem alicujus qui non libenter
expectaret; si velis aliquid agere aut
notare, ut tollas distractionem sive solli-
citudinem ne obliviscaris: modo, ut bene
advertit Gobat⁵, hoc non fiat frequen-
ter. — Licite etiam potest intermitteri ali-
qua brevis oratio inter orandum vel affec-
tus; ut dicunt Anacleus ac Gobat, etc.,
apud Croix.

Ordo Ho-
rarum non
inverten-
dus.

169. — « V^o. *Ne invertatur* ORDO Hora-
rum absque justa causa: quod si tamen
« fiat, erit tantum veniale; quia ordo iste
« (saltem extra chorum) non est sub prae-
« cepto, nisi secundario et tamquam cir-
« cumstantia minoris momenti. — Quod
« si autem per inadvertentiam vel ex
« justa causa mutes, v. gr. ut amico vel
« aegro qui tecum legere cupit, satisfa-
« cias, nullum erit peccatum; vel si in
« choro dicantur posteriores Horae, cum
« tu necdum dixeris priores; vel si inter
« orandum advertas te aliquid omisisse,
« vel priorem Horam nondum dixisse:
« perges enim et supplebis in fine. Si-
« militer, si causa vel necessitas instet

Tambur., Decal., lib. 2, cap. 5, § 3, num. 11. — *Gobat*,
tr. 5, n. 673, Appendicula. — *Stoz*, Tribun, Poenit., lib. 1,
part. 3, n. 410, i. f. — ¹ Lib. 4, n. 1306. — ² Loc. cit., n. 1307.
— ³ Tr. 6, dist. 1, n. 54. — ⁴ Tr. 16, cap. 3, n. 4. — *Navar.*,
de Horis canon., cap. 16, n. 67 et seqq. — *Villal.*, part. 1,
tr. 24, diff. 11, n. 5. — *Anacl. Resfienst.*, loc. cit. — *Gobat*,
loc. cit., n. 696. — *Croix*, loc. cit., n. 1307. — ⁵ Disp. 1, qu. 3,
punct. 4. — ⁶ Tr. 6, dist. 1, n. 57. — *Palau*, tr. 7, disp. 2,
punct. 4, n. 4. — *Bonac.*, disp. 1, qu. 3, punct. 4, n. 3. —
Pellia., tr. 5, cap. 8, n. 108. — *Bass.*, v. *Horae canon.* III,
n. 1. — *Stoz*, lib. 1, part. 3, n. 411. — ⁷ Lib. 4, n. 1309. —
Palau, tract. 7, disp. 2, punct. 4, num. 5. — *Gobat*, tr. 5,

« Horas dicendi, potes dicere Laudes,
« dilatis lectionibus vel aliquo simili,
« quod ad manus non est. — Vide Bona-
« cina⁶ ».

170. — Justae causae igitur invertendi
ordinem recitationis probabiliter sunt:
1°. Si inviteris ab amico ad recitandum
cum ipso; ut Anacleus⁶; ac Suarez^{a)},
Palau, Bonacina, Pellizzarius, Bassaeus
et Stoz, apud Croix⁷. — 2°. Si non habeas
prompte breviarium, nec possis commode
expectare^{b)}; ut Palau, Gobat et Tam-
burinius, ibid.⁸. 3°. Si sero venias ad cho-
rum, Officio jam incepto; ut Sanchez, Lay-
mann et Gobat, ibid.⁹, ac Anacleus¹⁰. —
Et sic etiam excusat a veniali quaelibet
rationabilis causa; ut Concina¹¹; Sal-
mant.¹² cum Suarez, Palao, Trullench,
Reginaldo, etc.

Et idem dicendum, si in eadem Hora
invertatur ordo. Salmant.¹³ cum Suarez et
Bonacina.

Docet autem communis sententia quod
inversio ordinis non est mortale; ut testan-
tur Salmant.¹⁴ et Concina¹⁵. Ordo enim Offi-
cii non cadit sub praecepto. — Dicit vero
Concina¹⁶ cum Vasquez, contra Salmant.¹⁷,
non excusari a culpa gravi qui frequenter
ordinem inverteret; quia haec frequens
inversio videtur gravis inordinatio, juxta
dicta n. 161, Qu. 3, v. *Quarta*. Sed pro-
babilius hoc videtur negandum: cum sit
communis sententia, ut asserit ipse Con-
cina, praefatum ordinem non cadere sub
praecepto, prout alias cadit recitatio Of-
ficii currentis in quolibet die, ut dictum
est loco citato.

num. 664. — *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 3, num. 12. —
² Apud *Croix*, loc. cit. — *Sanch.*, Consil., lib. 7, cap. 2,
dub. 18, n. 4. — *Laym.*, lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 7. — *Gobat*,
loc. cit., n. 664. — ³ Ap. *Croix*, loc. cit. — ⁴ Tr. 6, dist. 1,
n. 57. — ⁵ De Horis canon., cap. 9, § 7, n. 5. — ⁶ Tr. 16,
cap. 3, n. 8. — *Suar.*, tr. 4, lib. 4, cap. 24, n. 3, i. l., et n. 4. —
Palau, loc. cit., n. 4 et 5. — *Trull.*, lib. 1, cap. 7, dub. 19,
n. 1. — *Regin.*, lib. 18, n. 166, v. *Quarta*. — ⁷ Loc. cit.,
n. 10. — *Suar.*, loc. cit., n. 5. — *Bonac.*, loc. cit., punct. 4,
n. 5. — ⁸ Tr. 16, cap. 3, n. 8. — ⁹ De Horis canon., cap. 9,
§ 7, n. 5. — ¹⁰ Loc. cit. — *Vasq.*, de Benefic., cap. 4, § 1,
art. 2, dub. 4, n. 66. — ¹¹ Loc. cit., n. 8. — *Concina*, loc. cit.

Justae cau-
sae inver-
tendi ordi-
nem.

Inversio
ordinis non
est lethalis.

etsi fre-
quenter fiat.

sam, ut sit communis opinio contra commu-
nem; opinionem tamen quae negat esse neces-
sario repetendam Horam ultimo loco exponit.

c) Gobat, tr. 5, n. 848: « At, inquit, cave
assuescas parere ejusmodi importunis solli-
citationibus ».

170. — a) Suarez, lib. 4, cap. 24, n. 4, cau-
sam istam innuit, dicens justam esse causam,
si id fiat « ad juvandum infirmum vel prae-
latum ».

b) Gobat et Tamburinius solum requirunt
carentiam breviarii; et Palau addit: « Ma-

171. — Quaeritur vero: *an in choro sit
gravis obligatio recitandi Officium ordine
debito et statis horis?*

Affirmant Concina¹; et Salmant.² cum
Suarez^{a)}, Azor^{a)}, Soto^{a)}, Palao^{a)}, Fil-
liuccio^{a)}, Villalobos^{a)}, Reginaldo^{a)} et
Tamburinio: modo anticipatio vel postpo-
situs sit notabilis, et desit aliqua legitima
causa excusans. Ratio: tum quia canones
pluries repetunt Horas recitandas esse
statutis horis et temporibus: tum quia
talis inversio gravem involvit deformita-
tem. — Negant vero Cajetanus³, Lay-
mann⁴, Sanchez⁵, Bonacina⁶, Gavantus⁷;
ac Trullench, Tancredi, Diana, etc., apud
Salmant.⁸ Ratio, quia hujusmodi circum-
stantia temporis vel ordinis non pertinet
ab substantiam praeepti, sed est quaedam
caeremonia accidentalis^{b)}.

Anticipa-
tio vel post-
positio no-
tabilis in
choro, pro-
babiliter le-
thalis.

Probili-
us, non le-
thalis.

Utraque est probabilis. — Sed haec
secunda videtur probabilior; eo quod non
constat de gravi praeepto super hac re
imposito.

An sit licitum, *celebrare Missam ante
recitationem Matutini?*

Probabilius est esse tantum veniale si
fit sine causa. Concina⁹, cum aliis commu-
nissime. Vide dicenda de *Sacrificio Missae*,
Lib. VI, n. 347.

Celebratio
Missae ante
Matutinum,
probabiliter
veniale.

Horae,
tempore
praefixo re-
citandae.

172. — « VI°. Ut, nisi justa causa excu-
« set, dicantur TEMPORE PRAEFIXO a jure

¹ De Horis can., cap. 5, n. 15 et 16. — ² Tr. 16, cap. 1,
n. 11. — *Ascan. Tambur.*, de Jure abbatum, tom. 2, disp. 10,
qu. 6, n. 4. — ³ V. *Horae canonicae*, cap. 4. — ⁴ Lib. 4,
tr. 1, cap. 3, n. 6. — ⁵ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 42, n. 3.
— ⁶ De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 8, n. 7; et punct. 4,
num. 5. — ⁷ In Rubr. breviarij, sect. 1, cap. 5, tit. 6, n. 9.
— *Trull.*, lib. 1, cap. 7, dub. 19, num. 3. — *Tancred.*, de
Relig., tract. 3, lib. 4, disp. 8, num. 7. — *Diana*, part. 2,

« vel consuetudine; quae nunc obtinuit
« ut Matutinum et Laudes, absoluto Com-
« pletorio in ecclesia, hora circiter quarta,
« et, secundum Bonacina, etiam tertia di-
« cantur. Et hyeme quidem, media hora
« ante solis occasum dici posse ait Filliuc-
« cius, ex communi sententia; cum etiam
« privilegium quibusdam concedatur ut
« hora ante occasum dicant. Quod tamen
« non est signum id sine privilegio fieri
« non posse; quia talia saepe dantur ad
« tollendos scrupulos et dubia quae se-
« quantur ex varietate opinionum. — Juxta
« eandem sententiam, non peccabit, ait
« Bonacina, qui Primam, Tertiam, Sextam
« et Nonam duabus vel tribus horis post
« ortum solis dicit: tum quia est mode-
« rata et consueta postpositio; tum quia
« tempus a jure praescriptum magnam
« latitudinem, teste consuetudine, habet.
« — Erit tamen veniale Matutinum sine
« causa ad vespere differre, vel ante
« prandium sine causa Vesperas et Com-
« pletorium dicere; quia haec est insueta
« inversio. In Quadragesima autem Ve-
« sperae legi possunt privatim post pran-
« dium, cum rubrica breviarii feria quarta
« Cinerum non imponat praeeptum. —
« Navarrus, Sanchez, Trullench¹⁰.

« Dixi: *sine causa*; quia si iter aliave
« causa urgeat, secundum Cajetanum et

Justa cau-
sa excusata.

tract. 12, resol. 14 et 16; et part. 7, tract. 11, resol. 12. —
⁸ Tract. 16, cap. 1, num. 10. — ⁹ De Horis canon., cap. 9,
§ 8, num. 11 et 12. — *Bonac.*, loc. cit., punct. 3, num. 16. —
Fill., tract. 23, cap. 8, num. 274. — *Bonac.*, disp. 1, qu. 3,
punct. 3, num. 9. — *Navar.*, de Horis canon., cap. 3,
n. 42. — *Sanch.*, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 36, n. 5. —
¹⁰ Loc. cit., dub. 18, num. 6. — *Cajetan.*, Sum., v. *Horae
canon.*, cap. 4.

xime » si postea non possit ita commode re-
citari.

171. — a) Suarez, lib. 4, cap. 15, n. 12,
asserit gravem esse obligationem ex genere
suo, non tamen gravem censi mutationem,
« nisi vel grave scandalum sequatur, vel to-
tum ecclesiasticum Officium ea de causa ni-
mium perturbetur, quod rarissime continget,
pro una vel alia simili negligentia, quae in
consuetudinem non abeat ». — Et Suarezio
consentit Filliucius, tr. 23, cap. 6, n. 217. —
Azor, part. 1, lib. 10, cap. 9, qu. 1, asserit
tantum canones praecipere, ut Officium statis
horis in choro recitetur. — Sotus, de Just.,
lib. 10, cap. 5, art. 4, concl. 2, sine ulla re-
strictione affirmat esse mortale. — Palau,
tr. 7, disp. 3, punct. 5, n. 1, notabilem inver-

sionem « absque gravi et publica causa » mor-
talem esse asserit. — Villalobos, part. 1, tr. 24,
diff. 12, n. 2, mortale esse ait, si ordinarie
fiat et notabilis sit mutatio; secus vero, si uno
aut duobus diebus fiat. — Reginaldus denique,
lib. 18, n. 180, negat satisfacere obligationi
Officium publice recitandi, eos qui Horas sic
intervertunt; sed n. 179, dixit posse sic fieri
justa de causa; majores tamen esse debere
causas pro publica quam pro privata Officii
recitatione. Non igitur omnino diligenter au-
ctores isti a Salmant. adducuntur.

b) Cajetanus, Sanchez et Tancredi exci-
piunt casum quo ordinarie sic fieret; Lay-
mann vero, Tancredi et Diana excipiunt ca-
sum quo scandalum inde proveniret. Quae
Salmant. non animadverterunt.

« alios omnes Horae mane dici possunt, usque ad Vesperas inclusive.

« Denique ad vitandum mortale sufficit « dici omnes a media nocte usque ad alteram mediam noctem; praeterquam « quod Matutinum pridie possit anticipari. [Nota hic propos. 35 damnata ab Alexandro VII, dicentem: *Unico Officio potest quis satisfacere duplici praecepto, pro die praesentis et crastino*]. — « Quod si intra dictum tempus quis Horas non dixerit, « peccavit quidem, non tamen tenetur « postmodum dicere; quia sunt onus affixum diei: etsi supplendo possit secundum quosdam restitutionem subterfugere, eo quod rependat aequale. Molfesius¹; item Major^{a)}, Paludanus^{a)}, Ledesma, etc., apud Henriquez²; Bonacina³, ubi dicit eam sententiam esse probabilis (citatque pro ea Suarez et Filliucium: sed male; quia hi vel loquuntur tantum de primo medio anno, vel « spectato solo jure naturae, et secluso « jure positivo). Expresse autem eam sequitur Quintanadvenas⁴, vocatque veteriorem contraria. Vide etiam Diana⁵. » [Sed huic opinioni non acquiesco. Vide dicta *Lib. III, n. 667*, ubi diximus eum teneri ad restitutionem].

173. — Ut quis licite possit anticipare vel postponere debitum tempus Horarum, sufficit quaevis causa utilis vel honesta,

¹ Sum., part. 1, tr. 5, cap. 5, num. 17. — *Martin. de Ledesma*, 2^a 4^{ae}, qu. 16, art. 6, dub. 3^{ae}, v. *Ad hoc*. — ² Lib. 13, cap. 13, n. 2, lit. x. — ³ Disp. 1, qu. 5, punct. 2, num. 5. — ⁴ Tr. 8, singul. 6, num. 11. — ⁵ Part. 2, tr. 12, resol. 24. — ⁶ De Horis canon., cap. 9, § 8, n. 5. — ⁷ Tr. 6, dist. 1, num. 72. — ⁸ Lib. 4, num. 1313. — ⁹ Lib. 2, cap. 37,

nimirum concio paranda vel audienda, periculum supervenientis occupationis sive laboris, major devotio sive quietis, tempus aptius ad studendum, et similes^{a)}. Ita communiter Pater Concina⁶, Anacletus⁷, Croix⁸, Lessius⁹, qui admittit etiam pro causa justa amicorum interpellationem. — Merito tamen ait Concina¹⁰, non sufficere ad excusandum solam majorem communitatem, sine alio motivo honesto: contra Pellizzarium^{b)}, qui pro se citat Sanchez, sed non bene; nam Sanchez^{b)} id admittit tantum gratia studendi, ut admittunt etiam Salmant.¹¹

Tempus Horarum incipit a puncto mediae noctis antecedentis diei, et terminat ad punctum mediae noctis diei sequentis. Concina¹², Holzmann¹³ et alii communiter.

Horae autem parvae licite recitantur a tempore aurorae usque ad meridiem; ut Salmant.¹⁴, [Contin.] Tournely¹⁵ cum communi. — Nona vero potest dici etiam post meridiem, ut ait Croix^{c)}; immo juxta alios, etiam Sexta, ut asserit [Contin.] Tournely. — Merito tamen Concina¹⁶; et Salmant.¹⁷ cum Navarro rejiciunt opinionem Molfesii^{d)} et aliorum, dicentium posse Horas parvas recitari a Vesperis diei antecedentis; hoc enim nullibi est consuetudine receptum. — Vesperae autem dici possunt a meridie usque ad mediam no-

n. 79. — ¹⁰ Loc. cit., n. 5. — ¹¹ Tr. 16, cap. 3, n. 14. — ¹² De Horis canon., cap. 9, § 8, n. 3. — ¹³ De Praecept. partic., n. 467, v. *Dicitur* 6. — ¹⁴ Tr. 16, cap. 3, n. 14. — ¹⁵ De Offic. div., sect. 4, dicend. 3. — *Contin. Tourn.*, loc. cit. — ¹⁶ Loc. cit., n. 4. — ¹⁷ Loc. cit., n. 13. — *Navar.*, de Horis canon., cap. 3, n. 60 et 61.

Sanchez affert, scil. *dub. 36, n. 3*, tractat de Horarum recitatione tempore non debito.

^{c)} Croix, *lib. 4, n. 1312*, ait: « Pro Sexta et Nona etiam fere usque ad meridiem, quamvis pro Nona olim fuerit tempus circa prandium aut etiam post illud ».

^{d)} Salmant. male interpretantur mentem Molfesii, qui revera non dissentit in hoc a S. Alphonso neque a Salmant. « Notum est, inquit, *Sum., part. 1, tr. 5, cap. 2, n. 59*, praeceptum recitandi Officium divinum incipere a Vesperis hujus diei usque ad mediam noctem diei crastinae; ita ut hodie, post horam vigesimam, possum recitare nocturnum una cum Laudibus Officii diei crastinae; et crastina die [nota] usque ad mediam noctem inclusive, possum Primam et alias Horas recitare ».

ctem. Holzmann^{e)}, [Contin.] Tournely^{e)} et Croix^{e)}.

174. — Matutinum hodie ex consuetudine jam praescripta bene potest recitari hora Vesperarum diei antecedentis. Ita communiter Salmant.¹, Croix^{a)} cum D. Thoma², ubi ait: *Quantum ad ecclesiasticum officium et solemnitatum celebritates, incipit dies a Vesperis: unde, si aliquis post dictas Vesperas et Completorium dicat Matutinas, jam hoc pertinet ad diem sequentem*. Juxta enim ritum veteris legis, ad novam translatus, dies ecclesiasticus et omnia festa a Vesperis incipiebant, ut patet ex Lev. xxiii, 32, ubi: *A vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra*.

Hic quaeritur 1°. *An possint recitari Matutinum et Laudes hora secunda post meridiem?*

¹ Tr. 16, cap. 3, n. 13. — ² Quodlib. 5, art. 28, ad 1. — ³ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 37, n. 4. — ⁴ Part. 4, tr. 4, resol. 9. — ⁵ Decal., lib. 2, cap. 5, § 5, n. 3. — ⁶ Loc. cit., n. 15. — *Trull.*, lib. 1, cap. 7, dub. 18, n. 8. — *Quintanadven.*, tr. 8, singul. 2, n. 1. — *Martin. de Ledesma*, 2^a 4^{ae}, qu. 16, art. 5, dub. 1. — *Leand. a SS. Sacram.*, de Sacram., tr. 6, disp. 13, qu. 23 et 24; Decal., tr. 8, disp. 4, qu. 93. — *An-*

^{e)} Verbo *Vesperae* intelligendum est etiam Completorium; scribit enim Holzmann *loc. cit.*: « Vesperae vero regulariter loquendo cum Completorio [sibi vindicant] tempus pomeridianum ». — Et Contin. Tournely, *loc. cit.*: « Vesperae a meridie ad solis occasum... Completoriae ad finem diei ». — Croix, *lib. 4, n. 1312*: « Vesperae... a meridie usque ad occasum solis. Pro Completorio, tempus est a tertia post meridiem usque ad medium noctis ».

174. — ^{a)} Croix, *loc. cit.*, n. 1314, dicit: « Vespere antecedente ».

^{b)} Scilicet: ipsi Salmant. eam sententiam vocant probabilissimam; citant vero auctores ut qui eam simpliciter teneant, et ita revera est de Trullench, Quintanadvenas et Ledesma. Leander autem, *loc. cit., de Sacram.*, eam habet ut probabilis; et in *Decal.*, ut probabilior. — Denique Antonius de Spiritu Sancto affert hanc sententiam, neque eam reprobat.

^{c)} Ex auctoribus citatis, Palaus dicit posse incipi Matutinum « hora quarta pomeridiana, immo tertia cum dimidia ». — Filliucius pariter (non bene citatus a Croix) dicit posse recitari « ab hora quarta post meridiem ». — Ceteri autem auctores pro hac secunda sententia allegati, non dicunt non posse Matutinum anticipari nisi cum sol propior sit ad occasum quam ad meridiem, sed simpliciter posse recitari quando sol propior est ad occasum. — Et ipsa S. R. C. die 16 Mart. 1876, ad

Prima sententia affirmat. Et hanc tenent Sanchez³, Diana⁴; et probabilem putat Tamburinius⁵, ac probabilissimam^{b)} vocant Salmant.⁶ cum Trullench, Quintanadvenas, Ledesma, Leandro, Antonio a Spiritu S., etc. — Ratio, quia (ut dicunt) jam in praedicta hora solent Vesperae recitari; unde cum dies ecclesiasticus incipiat a primis Vesperis, pariter eo tempore Matutinum recitari potest.

Secunda tamen sententia mihi verior (licet olim oppositae adhaesi) negat. Et hanc tenent Concina⁷, Holzmann⁸, [Continuator] Tournely⁹; et Croix¹⁰ cum Palaus, Filliucio, Comitolo et Pellizzario; qui dicunt non posse recitari Matutinum, nisi cum sol propior sit ad occasum quam ad meridiem^{c)}. — Ratio, quia Matutinum, adhuc juxta hodiernam consuetudinem, non potest recitari nisi hora Vesperarum.

ton. a Spir. S., Director. regular., tr. 3, disp. 6, n. 1641. — ⁷ De Horis canon., cap. 9, § 8, n. 6. — ⁸ De Praecept. partic., n. 467, v. *Dixi: nisi*. — ⁹ De Offic. div., sect. 4, dic. 3. — ¹⁰ Lib. 4, num. 1314. — *Palaus*, tr. 7, disp. 2, punct. 4, n. 3. — *Fill.*, tr. 23, cap. 8, n. 275. — *Comitol.*, Respons. moral., lib. 1, qu. 50, num. 4. — *Pelliz.*, tr. 5, cap. 8, n. 103.

quaesitum episcopi de Zacathecas, rescripsit: « Privatam recitationem Matutini cum Laudibus diei subsequentis, incipi posse quando sol medium cursum tenet inter meridiem et occasum ». Cfr. Collect. authent. Decretor. S. R. C., n. 3391. Ad quaesitum vero: « An praedicta responsio ita intelligenda sit, ut ille non satisfaceret obligationi suae, qui Matutinum cum Laudibus vespere diei praecedentis recitasset, priusquam sol medium cursum teneret inter meridiem et occasum », S. R. C. respondit die 13 Julii 1883: « Consulatur probati auctores ». At sane responsum istud, quod in Gardelliana Collect. n. 5883, ad 3, habebatur, ex Collect. authent. decret. S. C. expunctum est. Sed iterum de eadem re interrogata S. C.: « Utrum in privata recitatione, Matutinum pro insequenti die incipi possit hora secunda pomeridiana, aut standum sit tabellae directorii dioecesanii omni tempore »; iterum respondit die 12 Maji 1905: « Consulatur probati auctores ». Sacra igitur Congregatio quaestionem directe dirimere noluit, relinquens cuique opinioni suam auctoritatem et probabilitatem. — Clerici vero in Officio divino recitando possunt sequi tempus medium, sed non tenentur, uti declaravit S. Poenit. die 29 Novembr. 1882. Quin etiam possunt « sequi tempus legale, tam anticipantes privatim Matutinum, quam recitantes Vesperas » ex declaratione S. C. C., de die 22 Julii 1893.

Juxta alios, hora secunda post meridiem.

S. Doctor id negat ut verius.

Quaevis causa utilis vel honesta sufficit.

Hora autem Vesperarum, ut communiter traditur, est illa quae subsequitur horam nonam, quae est media intra meridiem et occasum, estque diversa pro diversis temporibus: in aestate enim est hora quarta post meridiem; et in hieme non advenit nisi ad minus post duas horas cum quadrante a meridie. Ergo, nisi terminata sit hora nona et incepta hora Vesperarum, non potest dici Matutinum. — Nec valet dicere quod Vesperae recitari soleant duabus horis post meridiem, ex quo fiat ut jam inceptus sit posterus dies ecclesiasticus. Nam etiam posito quod Vesperae tali hora soleant communiter dici (de quo adhuc dubito, et Concina penitus negat), non recte necessario inferitur quod sit inceptus sequens dies ecclesiasticus. Consuetudo enim potuit quidem introducere ut in illa hora sine culpa dicerentur Vesperae (sicut licite recitantur in quadragesima ante meridiem); sed non potuit introducere ut hora nona sit vespertina.

Id autem quod contrarii supponunt, nempe quod consuetudo jam introduxerit, sequentem diem ecclesiasticum hora secunda post meridiem jam incipere; hoc probandum esset, cum omne factum sit probandum. Sed usquequid id non certe probatur, possidet lex quae vetat recitari Matutinum priusquam incipiat dies ecclesiasticus: qui (ut ipsi adversarii fatentur) non incipit nisi ab hora Vesperarum.

Caeterum impune potest privatim recitari Matutinum juxta directorium Romanum, quod tradunt Contin. Tournely¹ et Croix².

¹ Concina, de Horis canon., cap. 9, § 8, n. 6. — ² De Offic. div., sect. 4, dic. 3. — ³ Lib. 4, n. 1314. — ⁴ De Horis canon., cap. 5, n. 22. — ⁵ De Praecept. partic., n. 476. — ⁶ Lib. 6, part. 2, num. 2066. — ⁷ Lib. 4, num. 1292. — ⁸ In

⁹ Tabella ista, quae pro regione Neapolitana datur, non valet pro aliis regionibus. Consulat igitur unusquisque tabellam directorii propriae dioecesis.

¹⁰ Sed in Collectione authent. decretor. S. R. C. duo habentur decreta quibus statuitur Officium defunctorum posse anticipari die 1^a Novembris, non solum in privata recitatione, sed etiam in choro. Habentur autem n. 2002, ad 15, et praesertim in decreto ge-

Hinc tabellae nostrates^{d)} dicunt sic posse privatim recitari Matutinum et Laudes, videlicet:

A die 1 Januarii	hora 21 1/4.
A die 1 Februarii	hora 21.
A die 25 Februarii	hora 20 3/4.
A die 17 Martii	hora 20 1/2.
A die 11 Aprilis	hora 20 1/4.
A die 1 Maji	hora 20.
A die 1 Junii	hora 19 3/4.
A die 13 Julii	hora 20.
A die 16 Augusti	hora 20 1/4.
A die 6 Septembris	hora 20 1/2.
A die 28 Septembris	hora 20 3/4.
A die 11 Octobris	hora 21.
A die 16 Nov. et Dec.	hora 21 1/4.

Quaeritur 2°. An Matutinum defunctorum possit pridie recitari? — Quoad recitationem in choro publicam, omnino quidem negandum; ut bene ait Pater Concina³, et patebit ex infra dicendis^{e)}.

Dubium fit quoad recitationem privatam. — Adsunt duae sententiae:

Prima negat: quam sequuntur Holzmann⁴ et Croix⁵ (licet ipse prius⁶ oppositum tenuerat. Citatur etiam pro hac prima sententia Gavantus; sed Gavantus⁷ videtur loqui de sola recitatione in choro, prout loqui videtur decretum mox afferendum. — Haec sententia nititur decreto S. C. Rituum edito 1 Septembr. 1607, in quo (ut refert Croix⁸) sic dicitur: *Matutinum defunctorum pro generali eorum commemoratione, recitandum est mane die secunda Novembris, non vero pridie vesperi.*

Secunda tamen sententia satis probabilis, quam tenent Tamburinius⁹; item Leander, Stoz, etc., apud Croix¹⁰, ac pro-

Rubr. breviar., sect. 9, cap. 2, n. 16. — ⁸ Lib. 6, part. 2, n. 2066, sub 33. — ⁹ Decal., lib. 2, cap. 5, § 5, num. 7. — *Leand. a SS. Sacr.*, Decal., tr. 8, disp. 4, qu. 94. — *Stoz*, Tribun. poenit., lib. 1, part. 3, n. 416. — ¹⁰ Lib. 4, n. 1292.

nerali 9 Julii 1895, n. 3864, ubi ad 1, haec leguntur: « Matutinum defunctorum, die 2 Novembris juxta rubricas recitandum, non solum privatim, sed etiam publice in choro anticipari posse die 1 ejusdem mensis post Completorium, in omnibus tam cathedralibus quam collegiatis ecclesiis, sive praesens sit sive absens episcopus ». Quo decreto revocari censendum est aliud quod infra S. Alphonsus refert de die 22 Januar. 1701.

Quid de Matutino defunctorum in choro.

In privato, non posse anticipari, juxta alios.

Vere potest anticipari.

babilem putat Viva¹, affirmat. — Cum enim rubrica dicat: *Dicto Benedicamus Domino, absolute incipit Matutinum defunctorum*: probabiliter inferitur quod, sicut pridie undique ex consuetudine permittitur private recitare Matutinum diei sequentis, ita etiam Matutinum defunctorum. — Ad decretum autem oppositum non immerito respondet Tamburinius, illud intelligi tantum pro choro; cum ibi S. Congregatio prohibeat pridie Matutinum cantari: quo verbo videtur prohiberi dumtaxat publica recitatio, non autem privata. Et revera decretum relatum, ut habetur apud Merati, consultorem S. C. Rituum² (diverse ab eo quod affert Croix, ut supra), sic loquitur: *Matutinum defunctorum pro generali eorum Commemoratione prohibitum est cantari pridie vesperi in festo Omnium Sanctorum, sed recitandum est mane die secunda Novembris post Laudes diei. Die 1 Septembr. 1607.*

Alterum simile decretum habetur apud eundem Merati³, prius editum die 23 Maji 1603, ubi pariter vetatur Matutinum cantari. — Aliud simile affertur decretum⁴, ubi expressa fit mentio de choro: *Matutinum diei Commemorationis omnium fidelium defunctorum non potest recitari in choro in die festivitatis Omnium Sanctorum post Completorium; sed servandae sunt rubricae. Die 22 Januar. 1701.* — Certum est autem rubricas praecipere ut in choro mane ipsius diei recitetur Matutinum, non autem vesperi diei antecedentis.

Quaeritur 3°. An autem is qui recitat vesperi Matutinum cum Laudibus, possit etiam recitare litanias?

¹ De Praecept. decal., qu. 3, art. 5, n. 2. — *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 5, num. 7. — ² In Serie decretor. a Sum. Pontific., n. 28. — ³ Loc. cit., n. 7. — ⁴ Ap. Merati, loc. cit., num. 220. — ⁵ In Rubr. breviar., sect. 6, cap. 16, n. 6. — *Arnaud*, Thesauri SS. Rit. Epitome, tr. 2, part. 4, tit. 16, n. 5. — *Lohner*, de Offic. div., part. 2, tit. 2, § 12, n. 3. — ⁶ Lib. 4, n. 1292. — ⁷ Tract. 5, n. 615. — ⁸ Rubric. breviar., tit. 30, n. 3. — ⁹ De Praecept. decal., qu. 3, art. 5,

^{f)} Et hanc nostri S. Doctoris sententiam amplexa est S. R. C., dum ad quaesitum: « An ex sensu rubricae positae in breviario in festo S. Marci et in feria secunda, tertia et quarta post dominicam quintam Paschae, recte inferatur quod litaniae Sanctorum de praecepto recitandae in eodem festo S. Marci

Affirmant Gavantus⁵; et Arnaud ac Lohner, apud Croix⁶; et hanc sententiam olim tenuit Gobat⁷. — Ratio, quia rubrica conjungit litanias cum Laudibus, in quibus ideo omittitur versiculus *Fidelium animae*, et apponitur in fine litaniarum; ut habetur ex rubrica⁸. Ergo cum faciant quid unum litaniae cum Matutino, accessorium sequitur principale.

Sed contrarium communius et verius^{f)} sentiunt Viva⁹, Tamburinius¹⁰, Holzmann¹¹, Croix¹²; et Merati¹³ cum Stoz, Halden et Guyeto: hancque sententiam Gobat in posteriore editione¹⁴ probabiliorrem vocavit. — Ratio, quia verum non est quod litaniae jungantur cum Matutino; sed sunt quid distinctum. Et hoc patet 1° ex eo quod ipsae possunt dividi, et de facto separantur, praecipue in iis ecclesiis ubi litaniae dicuntur vesperi. Patet 2°, quia illae recitantur loco assistentiae ad processionem: quae assistentia ipsis diebus naturalibus est affixa; et ideo si Officium S. Marci transferatur, non transferuntur litaniae, ut praescribitur in rubrica¹⁴.

Obiter hic notandum cum Salmant.¹⁵ Viva¹⁶ et communi, non esse audiendos Leandrum et alios, dicentes quod liceat incipere Officium hodiernum paulo ante mediam noctem diei sequentis, et illud proseguere post mediam noctem. Tunc enim jam transactum est tempus ad Officium praefinitum; nam Officium, cum sit pensum diurnum, cum die omnino terminatur.

175. — « VII°. Ut DEVOTE et cum ATTENTIONE INTERNA, virtuali saltem, recitentur: sive ea ad Deum sit, sive ad sensum verborum, sive (ut ait Cajetanus) « ad verba solum. Quam postremam suffi-

n. 2. — ¹⁰ Decal., lib. 2, cap. 5, § 5, n. 7. — ¹¹ De Praecept. partic., num. 476. — ¹² In Rubr. breviar., sect. 6, cap. 16, Nov. observ., n. 5. — *Stoz*, lib. 1, part. 3, n. 417. — *Halden*, Ephemerolog., part. 1, tit. 27, v. *Triduo ante*; et part. 2, tit. 4, v. *Quia litaniae*. — *Guyet*, Heortologia, lib. 4, cap. 20, qu. 6. — ¹³ Lib. 5, n. 616. — ¹⁴ In festo S. Marci. — ¹⁵ Tr. 16, cap. 3, n. 17. — ¹⁶ Loc. cit., n. 3. — *Leand.*, Decal., tr. 8, disp. 4, qu. 109. — *Cajetan.*, Sum., v. *Horae canon.*, cap. 3.

et in triduo Rogationum anticipari possint atque recitari post Matutinum et Laudes die antecedenti, ab iis qui processioni sequentis diei non interveniunt? » S. R. C. respondit: « Negative », die 28 Martii 1775. Cfr. Collect. authent. S. R. C., n. 2503, ad 4.

^{g)} Croix, lib. 4, n. 1292, utramque opinio-

Litaniae, juxta alios, possunt anticipari.

Verius non possunt.

Officium devote et attente recitandum.

« cere, recte notat Lessius: supposito tamen animo orandi et vacandi Deo. Unde « attentionem confusam », [Sive generalem, ut Salmant. ^{a)} cum DD. citatis] « saltem ad Deum et ad verba includit; cum « alioqui attentio praecise ad sola verba « nihil ab externa attentione differre videatur. Ita communiter: — contra Navarrum ^{b)}, Silvestrum et Coninck, qui « nullam attentionem internam requirunt, « sed tantum externam, quae excludat « omnem actionem impossibilem cum « attentione interna, licet animo voluntarie interea distraharis. Quae sententia, secundum Laymann et Lessium, « non est improbabilis; et utilis tum scrupulosis tum confessariis, ne beneficiatis « sine attentione Horas recitantibus imperent restitutionem fructuum: partim « ob doctorum auctoritatem; partim quod « hoc praeepto tantum materiales quaedam preces, earumque externa pronuntiatio (per quam, sicut per hymnos organo cantatos, a Deo aliquid Ecclesia « potest impetrare) praecipere videantur; « devotio vero, tamquam finis praeepti « extrinsecus, ad ejus substantiam non « pertineat.

« Verum nostra sententia est communior et probabilior. Et probatur: sine « oratione enim interna nulla est oratio; « ergo, hoc ipso quod sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad « aliquam attentionem ex praedictis obligaberis. — Nec refert quod Ecclesia « non possit per se actus internos praecipere; potest enim eos praecipere, ut sunt « necessarii ad actus externos debite praee-

Less., lib. 2, cap. 37, dub. 11, num. 69. — Silvest., v. Hora, n. 13, qu. 11. — Coninck, de Sacram., qu. 83, num. 291 et seqq. — Laym., lib. 4, tr. 1, cap. 5, num. 10. — Less., loc. cit., n. 63. — Bonac., de Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 2, n. 16. — ¹ Loc. cit., § 2. — ² Tr. 16,

« standos, ut sint actus virtutis: quo modo, « cum possit praecipere confessionem, potest etiam contritionem.

« Dixi: cum attentione interna, virtuali « sallem. Etsi enim melior sit actualis, « sufficit tamen virtualis: quam Bonacina « et alii communiter dicunt manere ex « actuali, quamdiu non revocatur expressse, vel tacite per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione impossibilem. — Unde licet involuntarie distraharis, virtualiter tamen attendis: 1°. Si in genere intenderis Officium dicere modo consueto, vel animo « laudandi Deum, vel satisfaciendi tuo « muneri; 2°. Si cum confusa aliqua apprehensione, et proposito opus consuetum faciendi recites. — Vide Bonacina ¹.

« Ex dictis resolves:

« 1°. Is qui dubitat ob evagationem « mentis an aliquid omiserit, si probabilem « conjecturam habeat se dixisse, vel quia « proposuit initio attendere, vel quia se « reperit in fine v. gr. psalmi, praesumeret « potest se dixisse, si ex libro, vel memoria caeteroqui non errare solita, dixit. [Idem Salmant. ² cum Sanchez, Trullenck, Palao, etc. Scrupulosos autem dicunt obligandos esse ad non repetendum in dubio Salmant. ³ cum auctoribus citatis. Quoad caeteros autem, ajunt quemquam habentem justam conjecturam quod dixerit, non teneri aliquid repetere, nisi sciat non dixisse ^{c)}.] — « Proindeque melius erit, si « non repetat, ad vitandas anxias consuetudines et scrupulos, et ut totum Officium sine perturbatione decurratur. Ita « Binsfeld ⁴, Laymann ⁵.

cap. 3, num. 12. — Sanch., Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 34. — Trull., lib. 1, cap. 7, dub. 29, n. 5. — Palaus, tr. 7, disp. 2, punct. 6, n. 1. — ² Tr. 16, cap. 3, num. 12. — ³ Enchirid. theol. pastor., part. 4, cap. 11, concl. 13. — ⁴ Lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 11.

nem affert et exponit cum suis rationibus; neutri tamen adhaeret.

175. — ^{a)} Salmant., loc. cit., n. 25, satis esse ajunt ad sola verba attendere, « cum intentione saltem generali colendi laudandique Deum ».

^{b)} Navarrus non recte citatur a Busenbaum: in *Manuali* enim, cap. 25, n. 106, postquam tres dictas attentiones enumeravit, satis esse asserit propositum virtuale attendendi, sed subdit: « Quod tamen propositum... tollitur per propositum actuale aut virtuale non atten-

dendi, quale habet expressim qui non vult attendere; et tacite, qui advertit se evagari [nota], cogitando res a sua precatione alienas, et ad nullam dictarum [nota] attentionum animam revocare nititur...; et etiam qui deliberate se occupat in rebus exterioribus, omnibus tribus praedictis attentionibus incompatilibus, attendente saltem industria recitantis et ita se occupantis ».

^{c)} Sed de hoc dicto vide etiam notam a, ad n. 150 supra.

Attentio virtualis sufficit.

Quid in dubio de aliqua omissione ob distractionem.

Nullam habere attentionem, lethale.

Quid de actione compatibili aut incompatibili.

« 2°. Qui sponte distractus nullam harum attentionum habuit, graviter peccavit, teneturque secundum sententiam « communem Horas repetere, nec fructus « facit suos; quia non fecit opus praeeptum, quod erat ut devote oraret. Sotus ^{d)}, « Navarrus, Reginaldus, Fernandez ^{e)}, Suarez, Bonacina; et Trullenck ¹, ubi ex « Navarro addit non excusari a mortali « eum qui recitationem Horarum ita differt, vel ita se componit ut advertat « se somno praecoccupandum, v. gr. si « Completorium vesperi reservet dicendum in lecto, sciens se tunc somno solere « obrui. — Quidam tamen doctores paulo « ante citati negant eo casu necessariam « esse repetitionem, eo quod substantia « devotionis. Multoque magis ac probabilius iidem negant obligationem restitutionis, eo quod ad illam tantum teneantur qui Officium omiserunt, non qui distracte dixerunt. Vide Bonacina ², Lessium, Laymann et Diana ³, Escobar ⁴. — [Vide Lib. III, n. 669].

« 3°. Cum recitatione Officii conjungere « actiones quae notabiliter non impediunt « (v. gr. induendi, abluendi), veniale est « si fiat sine causa; alias, nullum. Escobar ⁵. — Qui vero advertenter occupat « se in aliqua re impossibili cum attentione interna, v. gr. scripture, lectione, etc. », [Sive, si attendat ad spectacula vel ad fabulationes: Palaus ^{f)}, Bona-

Navar., de Horis canon., cap. 13, n. 18 et 19; et cap. 20, n. 32. — Regin., lib. 18, n. 147 et seqq.; et lib. 30, tr. 3, n. 48. — Suarez., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 26, n. 13 et 25. — Bonac., de Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 2, n. 8. — ¹ Lib. 1, cap. 7, dub. 17, n. 6. — Navar., loc. cit., cap. 9, n. 7. — ² Loc. cit., n. 10. — Less., lib. 2, cap. 37, dub. 11, n. 68. — Laym., lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 10. — ³ Part. 2, tr. 12, resol. 1 et 2. — ⁴ Tr. 5, exam. 6, n. 62. — ⁵ Loc. cit., n. 51 (al., num. 59, i. f.). — ⁶ Tr. 16, cap. 3, num. 25. — Navar., loc. cit., cap. 13, num. 47 et seqq. — Suarez., tr. 4, lib. 4, cap. 26, num. 21. — Bonac., disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 2, n. 12. — ⁷ Lib. 1, cap. 7, dub. 17, n. 7. — ⁸ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 28, num. 10. — Navar., Man., cap. 25, num. 106; et de Horis canon., cap. 13, num. 16 et 17. — ⁹ De Horis

cina ^{f)}, Suarez ^{f)}, etc. cum Salmant. ^{g)} « graviter peccat et praeepto non satisfacit, atque adeo tenetur repetere. Navarrus, Suarez, Bonacina, Trullenck ⁷ ».

176. — Ad Officium igitur persolvendum, requiritur *Intentio et Attentio*.

1°. Circa INTENTIONEM, certum est non requiri intentionem actualem explicitam, sed sufficere virtualem implicitam, nimirum si de more breviarium accipias, ut Officium impleas uti soles; ut communiter docent Sanchez ⁸ cum Navarro, Concina ⁹, [Continuator] Tournely ¹⁰, Bonacina ¹¹, Croix ¹², Anaclethus ¹³, et alii passim. — Immo recte addit Croix ¹⁴ non esse opus renovare intentionem ad singulas Horas, etsi aliqua interruptio intercedat, etiam sine causa; quia illa resumptio fit ex prima intentione. Immo puto semper adesse exercite intentionem actualem implendi Officium.

Dubitatur autem: *an satisfaciatur Officio qui recitat sine intentione implendi?*

Negat probabiliter Concina ¹⁵ cum Navarro, Azor, Silvestro, Prado, Medina, Ledesma, Rodriguez, etc. — Ratio, quia ad implenda praeepta requiritur necessario intentio implendi; si enim tu deberes alteri centum, et conscius debiti centum illi dones, certe non liberaris a debito.

Sed probabilius affirmat Suarez ¹⁶ (licet ab aliquo citetur in contrarium), Palaus ¹⁷, Sanchez ¹⁸, Lessius ¹⁹, Croix ²⁰ cum communissima; [Contin.] Tournely ^{a)} cum

canon., cap. 9, § 4, num. 2. — ¹⁰ De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 2, n. 22. — ¹¹ Lib. 4, n. 1826. — ¹² Tr. 6, dist. 1, n. 41. — ¹³ Loc. cit., n. 1329. — ¹⁴ Loc. cit., n. 5 et seqq. — Navar., de Horis canon., cap. 16, n. 73 et 74; et cap. 20, n. 30. — Azor, part. 1, lib. 10, cap. 8, qu. 7. — Silvest., v. Hora, num. 14. — Prado, cap. 30, qu. 8, num. 4 et seqq. — Joan. Medina, Cod. de Oratione, tr. 6, qu. 16, v. De tertio. — Peir. de Ledesma, Sum., part. 2, tr. 9, cap. 4, post concl. 20, dub. 2. — Rodrig., Sum., part. 1, cap. 143, n. 3 (al. n. 2). — ¹⁶ De Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 26, n. 8; cfr. in 3 Part., qu. 83, disp. 88, sect. 3. — ¹⁷ Tr. 7, disp. 2, punct. 3, n. 10. — ¹⁸ Decal., lib. 1, cap. 13, num. 16. — ¹⁹ Lib. 2, cap. 37, n. 59. — ²⁰ Lib. 4, n. 1330.

Intentio virtualis implicita sufficit.

Non necessario renovanda ad singulas Horas.

Recitans sine intentione implendi probabiliter non satisfaciatur.

Probabilius satisfaciatur.

^{a)} Sotus, de Just., lib. 10, qu. 5, art. 5, concl. 7, negat quidem illum praeepto satisfacere et obligat ad Officium repetendum; sed negat fructus semper esse restituendos, scilicet, ut notat art. seq., concl. 4, si uno tantum die aut duobus eo modo male recitet.

^{e)} Fernandez de Moure, Exam. theol.,

part. 3, cap. 12, § 6, qu. 1, dicit satis esse virtualem attentionem.

^{f)} Auctores isti non satis distincte a Salmant. citantur; nam etsi principium generale habeant, non proponunt tamen exempla allata.

176. — ^{a)} Contin. Tournely, loc. cit., sect. 6, post qu. 3, v. Sed quaeres, eum qui Horas reci-

Vasquez, Valentia et Pontas; Salmant.¹ cum Trullench, Tamburino^{b)}, Pellizzario, Garcia, Henriquez^{a)}, etc. — Licet enim utique is peccaret ob voluntatem non implendi praeceptum, jam tamen actu satisfacit. Ratio, quia qui sponte implet opus praeceptum vere exsequitur id quod a superiore praecipitur; ad implendum enim praeceptum non requiritur ut quis habeat animum implendi, sed sufficit ut actum praeceptum ponat. — Nec obstat paritas adducta. Nam respondetur cum Patre Suarez quod ibi, cum obligatio pendeat a voluntate propria, bene potest debitor illam de novo sibi imponere, et non obstante solutione debiti, remanere obligatus. At cum obligatio Officii pendeat a voluntate Ecclesiae, non potest clericus eam sponte sibi imponere; quapropter cum illam implet, nequit velle non implere.

II°. Circa autem ATTENTIONEM, haec potest esse externa et interna:

1°. *Externa* habetur, cum non ponitur actio impossibilis cum attentione interiori; ut esset fabulari, scribere, attente audire alios loquentes, celeriter se vestire, magna applicatione aliquid agere: secus, ait Croix³, si actio non exigit magnam animi curam, etsi sit aliqua difficultas attendendi cum tali actione, potest compensari per majorem curam attendendi. E converso bene satisfacit qui ponit actio-

Vasq., in 1° 2°, qu. 100, art. 9, prior dub., n. 5. — Valent., in 2° 2°, disp. 6, qu. 2, punct. 10 (ult.), i. f. — Pontas, v. *Officium breviarii*, cas. 18. — ¹ Tr. 16, cap. 3, num. 24. — Trull., lib. 1, cap. 7, dub. 17, num. 2. — Pelliz., tr. 5, cap. 8, n. 97. — Nicol. Garcia, de Benefic., part. 3, cap. 1, num. 198. — Suar., tr. 4, lib. 4, cap. 26, num. 8. — ² Lib. 4, n. 1336. — ³ De Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 2, § 2, n. 12. — Navar., de Horis canon., cap. 13, n. 47 et 49. — Suar., de Relig., tr. 4, lib. 4, cap. 26, n. 21. — Fill., tr. 23, cap. 8, num. 260. — ⁴ De Offic., div., sect. 6, quaer. 1. — ⁵ De Horis canon., cap. 9, § 3, n. 7. — ⁶ Lib. 4, n. 1337. —

nem satis compatibilem cum attentione interna; ut esset ambulare, se lavare, induere non omnino propter (cum sacerdotibus immo teneantur orare dum se induunt sacris vestibus); item colligere herbas, flores aut uvas, instruere focum, sternere lectum, pectere caput, respicere collem, flumen, etc. Ita communiter cum Busenbaum, Bonacina³ cum Navarro, Suarez, Filliuccio, etc.; [Contin.] Tournely⁴, Concina⁵; Croix⁶ cum Navarro et Gobat. — Idem ait Sanchez^{c)} de similibus actionibus quae non fiunt valde festinanter.

Non permittit autem Croix⁷ aptare calamum ad scribendum; sed non immerito id permittunt⁸ Navarrus, Cajetanus^{d)} et Beja, si recitans possit in eo retinere attentionem. — Recte enim advertit Bonacina^{e)}, quod aliquae actiones respectu alicujus forte sunt distractivae, respectu alterius non.

Communiter autem permittitur inter recitandum facere necessaria ad ipsam recitationem, ut perquirere psalmos, lectiones, etc., dum recitas memoriter; ut Croix⁹ cum Sanchez^{f)}, Navarro^{f)}, Silvestro et Gobat. — Sic pariter satisfacit si recitas dum alii fabulantur, canunt, etc.: modo his serio animum non applices; ut ait Croix¹⁰. — Item notant Sotus, Navarrus, Toletus, Valentia, Reginaldus, Diana^{g)} et Gobat, apud eundem Croix¹¹,

Navar., de Horis canon., cap. 13, num. 47 et 49. — Gobat, tr. 5, n. 238. — ⁷ Loc. cit., num. 1337. — ⁸ Apud Croix, loc. cit. — Navar., loc. cit. — Beja, Respons. cas. consc., part. 2, cas. 32, v. *Unde colliges*. — ⁹ Loc. cit. — Silvest., v. *Hora*, num. 14. — Gobat, tr. 5, num. 819. — ¹⁰ Lib. 4, num. 1338. — Sotus, de Just. et Jure, lib. 10, qu. 5, art. 5, concl. 7, v. *Rursus requiritur*. — Navar., Man., cap. 26, num. 107. — Tolet., lib. 2, cap. 13, num. 6. — Valent., in 2° 2°, disp. 6, qu. 2, punct. 10, § 4, v. *Sequitur tertio*. — Reginaldus, lib. 18, n. 154. — Gobat, loc. cit., n. 820. — ¹¹ Loc. cit., n. 1339.

^{d)} Cajetanus male citatur a Croix; nam, in *2^a 2^a, qu. 83, art. 13, ad 3*, non loquitur de hoc casu.

^{e)} Non quidem Bonacina, sed alii auctores, ut Navarrus, loc. cit., n. 50, id advertunt.

^{f)} Sanchez et Navarrus, quamvis a Croix (ex Gobat) citentur ut asserit S. Alphonsus, attamen ipsi: Sanchez nempe, loc. cit., dub. 32, n. 2; Navarrus, de Horis canon., cap. 13, n. 47 et 49, in generali tantum loquuntur de actionibus quae compatibles sunt cum attentione.

^{g)} Diana, part. 7, tr. 11, resol. 30, refert Caramuelem, qui id probabile quidem, non

Actiones compatibles cum attentione externa.

Quid de recitatione in loco distractioni exposito.

Quid de vexato a somno.

Attentio interna.

quod si exerceas aliquam actionem externam, et non advertas per illam impediri internam, non teneris postea repetere: hoc tamen intelligendum, si actio de se sit compossibilis cum attentione interna.

Praeterea notant Palaus¹ et Bonacina²⁾ cum aliis communiter apud Croix³⁾, non excusari saltem a culpa veniali qui sine aliqua necessitate Officium diceret in loco distractioni exposito, ut in foro, platea. Immo addit Bonacina cum Navarro⁴⁾, Suarez⁵⁾, Molfesio⁶⁾, ex concilio Basileensi⁷⁾, hunc periculo se exponere non satisfaciendi praecepto: nisi is (adderem) magno conatu mentem applicet ad recitationem. — Probabilissime autem satisfacit qui recitat dum Missam audit. Concina⁸ cum Busenbaum, Suarez, Palao et communissima. Vide *Lib. III, n. 309*.

Si quis autem vexetur a somno, sed adeo resistit ut pronuntiet suam partem et distincte audiat versiculos alterius partis, bene satisfacit; ut Sanchez⁹⁾ cum Navarro¹⁰⁾, et Leander⁸ cum pluribus theologis. — Ait tamen Sanchez¹¹⁾ cum eodem Navarro¹²⁾, non excusari a veniali: modo (intelligendum) possit recitationem differre ad tempus opportuni.

2°. Attentio autem interna habetur cum attenditur ad verba, ad sensum et ad Deum.

¹ Tr. 7, disp. 2, punct. 4, num. 7. — Bonac., de Offic. div., disp. 1, qu. 3, punct. 5, num. 6. — ² De Horis canon., cap. 9, § 3, n. 10. — Suar., in 3 Part., de Poenit., disp. 38, sect. 6, n. 6, v. *Addunt*. — Palaus, tr. 3, disp. 1, punct. 20. — ³ De Sacram., tr. 6, disp. 13, qu. 14. — ⁴ Loc. cit., n. 2 et 3. — ⁵ De Offic. div., sect. 6, Dico 3, v. *Attentio considerata*. — ⁶ Tr. 16, cap. 3, num. 25. — Concina, loc. cit.,

tamen verum, existimat. Sed Diana non dicit quid ipse de hac opinione sentiat.

²⁾ Bonacina, *disp. 1, qu. 3, punct. 5, n. 6*, ait Officium posse recitari quocumque loco, « modo non recitent in loco ubi impediatur attentio, sicut impeditur in frequenti hominum conventu, clamore, tumultu et strepitu profano; alioquin exponerent se periculo non satisfaciendi praecepto ».

³⁾ Croix, loc. cit., n. 1339, auctores citat scilicet Bonacina, Palaum et Stoz, pro sententia quae docet peccaturum, eum qui in tali loco Officium recitaret.

⁴⁾ Navarrus, de Horis canon., cap. 21, n. 32, dicit peccare beneficiatos qui privatim recitant extra locum sacrum absque causa. — Suarez, lib. 4, cap. 27, n. 1, servandam esse ait decentiam quam naturalis ratio postulat. — Et allegat concilium Basileense, quod,

Attentio ad Deum est quidem omnibus perfectior, nimirum cum mens elevatur ad Deum, meditando v. gr. divinam bonitatem, justitiam, etc., aut mysteria Passionis; ut Concina⁴, [Contin.] Tournely⁵, et Salmant.⁶, Croix⁷⁾ cum communi. Sicut etiam gesta B. V. Mariae aut sanctorum ut ajunt Concina et Croix⁸⁾; quia haec proximam habent relationem ad Deum. — Ad eam reduci etiam exam conscientiae dicunt Salmant.⁷ Sed huic non acquiesco.

Attentio ad sensum habetur cum attenditur ad percipiendam intelligentiam verborum.

Attentio tandem ad verba est cum attenditur ad recte illa proferenda, ne error fiat mutilando, transponendo, etc. — Et haec quidem, licet sit omnibus inferior, tamen bene sufficit, ut dicunt Lessius⁹, Salmant.⁹, Anacletus¹⁰, Croix¹¹, Holzmann¹², Laymann¹³ et alii communiter: quidquid dicat [Contin.] Tournely, qui ait cum attentione ad verba requiri etiam attentionem ad Deum; sed melius dicunt Laymann et Salmant., sufficere attentionem ad verba una cum intentione generali colendi Deum. Idque clare docet D. Thomas¹⁴, ubi dicit: *Primo... est attentio ad verba quibus petimus, ad petitionem ipsam... Et quaecumque harum attentio-*

n. 3. — ⁷ Loc. cit., n. 25. — ⁸ Lib. 2, cap. 37, n. 69 et 70. — ⁹ Loc. cit. — ¹⁰ Tract. 6, dist. 1, num. 42. — ¹¹ Lib. 4, n. 1344. — ¹² De Praecept. decal., num. 270. — ¹³ Lib. 4, tr. 1, cap. 5, num. 9. — *Contin. Tourn.*, de Offic. div., sect. 6, v. *Dico 5*. — Laym., lib. 4, tr. 1, cap. 5, n. 9. — Salmant., tr. 16, cap. 3, n. 25. — ¹⁴ In 4, dist. 15, qu. 4, art. 2, solut. 5.

« tali in loco, unde a devotione non retrahantur ». Cfr. Labbe, *tom. 17, col. 319*. — Molfesius demum, *Sum., part. 1, tr. 5, cap. 2, n. 79 et 80*, dicit satisfieri in quocumque loco recitatur; decentius tamen et melius esse Officium in locis sacris recitari, indecenterque facere eos qui illud in locis non decentibus recitant. Igitur non satis accurate a Bonacina citantur isti auctores.

²⁾ Sanchez, *Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 33, n. 1*, eum negat peccare saltem mortaliter. Navarrus autem, de Horis canon., cap. 9, n. 9, negat peccare, quamvis a Sanchez citetur uti refert S. Alphonsus.

³⁾ Croix, lib. 4, n. 1333, definit attentionem ad Deum: « Ut quis, dum recitat, cogitet de Deo aliove mysterio, aut saltem de re seu gratia, quam a Deo petit ».

Ad Deum, perfectior.

Ad sensum.

Ad verba, sufficit cum intentione colendi Deum.

tasset cum intentione non satisfaciendi dicit « tutius et melius facturum », si de novo recitet. Allegat tamen auctores pro sententia, quae negat eum ad id teneri. — Henriquez pariter, lib. 9, cap. 25, n. 6, (non satis recte a Salmant. allegatus) dicit « tutius » esse ut repetat.

^{b)} Ascanius Tamburinus male a Salmant. citatur; nam, de Jure Abbatum, tom. 2, disp. 10, qu. 9, id non habet.

^{c)} Sanchez ita sane citatur a Croix; sed, Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 32, n. 6, loquitur de eo qui lavat faciem aut manus, sese induit, exiit aut calcet.

Attentio externa, quando habeatur.

num adsit, non est reputanda inattenta oratio; unde etiam illi qui non intelligunt petitionis verba, ad orationem attentis esse possunt. — Recteque addit Croix¹ non requiri attentionem ad singula verba, sed sufficere moralem et generalem, qua quis curet bene omnia dicere cum intentione orandi.

177. — Quaeritur 1°. An attentio interna sit necessaria ad implendam recitationem divini Officii? — Adest triplex sententia:

Prima communior et probabilior affirmat omnino requiri; eamque tenent Sanchez², Sotus³, Cajetanus⁴, Sà⁵, Azor⁶, Roncaglia⁷, Wigandt⁸, Anacleto⁹, Pater Concina¹⁰, qui fuse et perdocte hanc sententiam tuetur cum Navarro, Vasquez, Gavanto, Valentia, Maldero, Ledesma, Medina et aliis innumeris. — Diverse autem auctores hanc primam sententiam probant.

Alii probant ex cap. Dolentes, de celeb. miss. Sed ex hoc textu, sapienter ait Concina cum Suarez non bene hanc sententiam probari. Ibi enim nullum fit verbum de attentione interna; sed tantum praecipitur externa, opposita colloquiis ecclesiasticorum cum laicis in choro, quae colloquia causam dederant constructioni huius canonis: unde Pontifex praecipit quod recitantes Officium nocturnum pariter et diurnum, quantum eis Deus dederit, studiose celebrent et devote. Et hunc canonem explicans, S. Antoninus¹¹ dixit: Praecipimus ut unusquisque de die et de nocte dicat Horas suas; intentionem autem et devotionem in praecepto non ponimus, sed gratiae Dei, secundum quod ipse dare voluerit, duximus relinquendum. Et hunc intellectum teneas, quia benignior est et quia non debet Ecclesia alicui laqueum injicere. — Alii probant ex prop. 14 damnata ab Alexandro VII, quae dicebat: Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecepto Ecclesiae. Ergo (inferunt) bene potest Ecclesia actus internos prae-

cipere. Sed neque praefata sententia hac ratione satis probatur; nam sic non probatur Ecclesia praecipere actus internos, sed tantum praecipere confessionem validam, sicut Christus praecipit.

Ratio igitur potior est, quia sine attentione interna non constituitur oratio, quae universe definitur: Elevatio mentis ad Deum. Unde quamvis Ecclesia non imposuerit speciale praeceptum positivum attentionis internae, tamen praecipiendo recitationem Officii per modum orationis ad Deum colendum, veram praecipit orationem, quae sine attentione interna non est vera oratio. Nec Deus colitur per solam recitationem externam ab iis qui voluntarie se distrahunt; immo Deus de his conqueritur: Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longe est a me. Matth. xv [8]. Et e converso, in Joan. iv [23] dicitur: Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu et veritate.

Secunda sententia, quam tenent Salmant.¹², quaerit conciliare praedictam primam sententiam cum tertia (quae tenet, ut infra dicemus, non requiri attentionem internam); et dicit quod, posito ex una parte quod attentio ad sola verba sufficiat ad satisfaciendum Officio; et posito ex alia quod omnino requiratur ad rectam recitationem attentio saltem ad verba cum animo (generali saltem seu confuso) Deum colendi: jam orabit qui tali modo ad verba attendet, cum non sit impossibile aliquem ad alia distrahi et simul attendere ad verba recte proferenda; unde is bene satisfaciet semper ac per contrariam voluntatem non retractabit propositum attendendi. — Sed juxta primam sententiam quae requirit attentionem formalem et explicitam, merito dicit Pater Concina quod qui voluntarie se distrahit minime potest attendere ad rectam prolationem verborum; vel ejus attentio erit adeo tenuis, ut nequaquam pertingat ad debitam attentionis rationem.

¹ Lib. 4, n. 1344. — ² Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 28, n. 9. — ³ De Just. et Jure, lib. 10, qu. 5, art. 5, concl. 6. — ⁴ In 2^{ae} 2^{ae}, qu. 83, art. 13. — ⁵ V. Horae canonicae, n. 19, (in edit. genuin., n. 20). — ⁶ Part. 1, lib. 10, cap. 12, qu. 6. — ⁷ De Horis canon., cap. 5, qu. 7, resp. 2. — ⁸ Tr. 10, exam. 5, n. 82. — ⁹ Tr. 6, dist. 1, n. 43. — ¹⁰ De Horis canon., cap. 9, § 1, n. 14, 26 et seqq. — ¹¹ Navar., de Horis canon., cap. 13, n. 18. — ¹² Vasq., in 1^{ae} 2^{ae}, disp. 160, cap. 5,

n. 30 et 31. — ¹³ Gavant., in Rubr. breviar., sect. 1, cap. 5, tit. 4, n. 3 et 6. — ¹⁴ Valent., in 2^{ae} 2^{ae}, disp. 6, qu. 2, punct. 10, § 4. — ¹⁵ Malder., tr. 10, cap. 2, dub. 2, v. Inquitvnd. tertio. — ¹⁶ Petr. de Ledesma, Sum., part. 2, tr. 9, cap. 4, post concl. 20, dub. 1 et 2. — ¹⁷ Barthol. Medina, Sum., lib. 1, cap. 14, § 11. — ¹⁸ Concina, loc. cit., num. 12. — ¹⁹ Suar., tr. 4, lib. 4, cap. 26, n. 13. — ²⁰ Part. 3, tit. 13, cap. 4, § 7. — ²¹ Tr. 16, cap. 3, n. 28 et seqq. — ²² Concina, de Horis canon., cap. 9, § 1, n. 23.

Alii negant requiri attentionem internam.

Tertia sententia tenet, ad satisfaciendum substantialiter praecepto Officii non requiri attentionem internam, sed sufficere intentionem recitandi cum attentione externa. — Hanc tuentur Lugo¹ cum Paludano, Angelo, Medina, Durando, Rosella; item Coninck², Silvester³, Angelus⁴, Machado⁵, Gobat⁶, Croix⁷, Tamburinius⁸, Elbel⁹. Et probabilem vocant Lessius¹⁰, Laymann¹¹, Sporer¹², Pellizzarius¹³, Viva¹⁴, Pater Zaccaria¹⁵ et alii plures¹⁶; et hanc quoque expresse tenet D. Antoninus, ut infra afferetur.

Prima probatio.

Ratio 1^a. Quia oratio, ut definitur a Damasceno¹⁷ et a D. Thoma¹⁸, est petitio decentium a Deo. Non repugnat autem posse a nobis Deo repraesentari nostras petitiones etiam cum actuali mentis evagatione. Sicut si quis recitaret coram rege orationem compositam ad aliquam gratiam impetrandam, certe quidem oraret illam coram rege recitando, etiamsi esset tunc ad alia mente distractus: sic etiam recitans Officium, non obstante interna et voluntaria distractione, adhuc potest Deum orare; attentio enim externa, conjuncta cum intentione recitandi, efficit ut recitatio Horarum fiat quoad substantiam vera oratio.

Et ita non potest negari tenuisse D. Antoninum¹⁵, in explicando textum in cap. Dolentes. — Verba S. Doctoris opus est hic repetere: Praecipimus ut unusquisque

de die et de nocte dicat Horas suas; intentionem autem et devotionem in praecepto non ponimus; sed gratiae Dei, secundum quod ipse dare voluerit, duximus relinquendum. Et hunc intellectum teneas, quia benignior est et quia non debet Ecclesia alicui laqueum injicere. Ex quibus verbis patet quod Sanctus non tantum expressit textum intelligendum de sola externa attentione; sed ex ratione generaliter adducta, etiam probare intendit Ecclesiam non requirere attentionem internam. — Immo D. Antoninus non solum asseruit Ecclesiam hanc attentionem internam non praecipere; sed deinde¹⁶ docuit nec etiam posse praecipere. Ibi enim, post reflatam doctrinam D. Thomae, quod attentio in oratione semper debeat manere secundum sui virtutem, sic subdit: Non tamen requiritur quod attentio comitetur actualiter totam orationem...; requiritur tamen quod orans scienter non distrahat mentem ab oratione; hoc enim non potest esse sine culpa mortali vel veniali. — Deinde explicat quod recitans tunc peccaret mortaliter, quando per contemptum internae attentionis voluntarie se distraheret, vel quando recitaret cum externa quoque distractione. En ejus verba: Sed si evagatio est advertenter, et solum secundum actum interiorem, licet temeraria et gravis foret, non tamen mortale, nisi per contemptum; quia Ecclesia non habet judicare de actibus

¹ De Euchar., disp. 22, n. 25 et seqq. — ² Paludan., in 4, dist. 15, qu. 5, art. 2, concl. 4, (n. 24.). — ³ Angel., v. Hora, n. 27 et 28. — ⁴ Joan. Medina, Cod. de Oratione, tr. 6, qu. 15, v. Itaque secundum hunc. — ⁵ Durand., a S. Porciano, in 4, dist. 15, qu. 12, art. 2. — ⁶ Rosella, v. Horae canonicae, n. 3. — ⁷ De Sacram., qu. 88, num. 291 et 292. — ⁸ V. Hora, n. 14; cfr. v. Missa II, qu. 6. — ⁹ Loc. cit. — ¹⁰ Decal., lib. 4, cap. 2, § 1, n. 19. — ¹¹ Part. 5, confer. 12, de Horis can., n. 404. — ¹² Lib. 2, cap. 37, num. 63. — ¹³ Lib. 4, tr. 1,

cap. 5, n. 10. — ¹⁴ Append. de Horis canon., cap. 2, n. 75. — ¹⁵ De Monial., cap. 6, num. 17. — ¹⁶ De Restitut., qu. 7, art. 9, num. 6. — ¹⁷ Id est Croix, in edit. quam curavit Zaccaria, lib. 4, num. 1342. — ¹⁸ D. Anton., part. 3, tit. 13, cap. 4, § 7. — ¹⁹ De Fide orthod., lib. 3, cap. 24; ap. Migne, Patrol. graeco-lat., tom. 94, col. 1090. — ²⁰ In 4, dist. 15, qu. 4, art. 2, qu. 1, obj. 1. — ²¹ Loc. cit. — ²² Part. 3, tit. 13, cap. 4, § 8. — ²³ D. Thom., in 4, dist. 15, qu. 4, artic. 2, solut. 4.

177. — a) Machado, Perfeto confessor, lib. 2, part. 3, tract. 2, docum. 5, num. 2, communius et receptum esse ait, requiri internam attentionem; multos tamen oppositum tenere.

b) Gobat, tr. 5, n. 821, de oratione in generali tractans, multo probabilius esse ait orationis vocalis essentiam consistere posse cum perpetuis voluntariis distractionibus. Sed inferius, n. 838, de Horis in specie disserens, scribit: « Omnibus consideratis existimo esse probabilius attentionem interiorem sub mortali requiri in recitatione precum canonicarum, quam

non requiri ». Quamvis denique n. 841 addat: « Probabile est illas solas distractiones prohiberi ab Ecclesia, et consequenter graviter a Deo, quae causantur per actiones externas suapte natura incompatibiles cum attentione interiore ».

c) Croix, lib. 4, n. 1342, probabilem esse asserit hanc sententiam; « prior tamen est (ita subdit) pro praxi suadenda ac merito sequenda ».

d) Lessius et Pellizzarius negant esse improbabilem; et Laymann: « Non caret, inquit, omni probabilitate ».

interioribus mere: propter quod minister Ecclesiae, licet dicendo orationem cogitet aliud, non videtur transgressor praecepti ex natura facti. Si autem evagatio mentis sit ex hoc quod aliquis scienter se occupat in actu exteriori qui non secum patiatur attentionem, videtur esse culpa mortalis, et directe contra praeceptum Ecclesiae, de celebr. miss., cap. Dolentes, ubi praecipitur quod Officium celebretur studiose pariter et devote. Hoc non observant qui, occupantes se in actu exteriori, scienter sibi attentionem subtrahunt. — Ergo procul dubio supponit S. Antoninus, attentionem internam neque ab Ecclesia esse praeceptam, neque esse de essentia orationis; sed sufficere attentionem externam una cum intentione prius habita orandi: nam alias, si attentio interna esset de essentia orationis, illam Ecclesia non solum potuisset, sed etiam debuisset praecipere.

Et pro hac sententia clare videtur esse idem S. Thomas¹, ubi prima fronte videtur stare pro sententia opposita, cum dicat: *Dicendum quod attentio actualis requiritur ad orationem aliquo modo, vel ad evitandum transgressionem quae est in illa oratione quae est in praecepto, vel ad meritum in illa quae non est in praecepto.* Attamen inferius² explicat quod illa attentio actualis omnino requisita ad orationem, intelligitur de sola attentione externa. En ejus verba: *Quando aliquis ex proposito mentem ad alia distrahit in orando, tunc enim sine culpa non est, et praecipue si in aliis sponte se occupat quae mentem distrahant, sicut sunt exteriora opera: et si ad contrarium mens evagetur, etiam culpa mortalis erit.* Ubi nota S. Doctorem utique distinguere culpam in voluntaria distractione interna, quam ait non esse sine culpa (nempe veniali), ab illa culpa quae est in distractione externa incompossibili cum interna attentione; hancque culpam dicit esse mortalem. — Et ita hunc locum D. Thomae exponit S. Antoninus³, dicens: *Unde quod Thomas⁴ dicit ibi, quod in oratione, si sponte se quis occupat in his quae mentem distrahant, sicut sunt opera exteriora, si ad contrarium mens evagetur, etiam culpa mortalis erit. Exponit idem*

¹ In 4, dist. 15, qu. 4, art. 2, solut. 4. — ² Loc. cit., ad 2. — ³ Part. 3, tit. 13, cap. 4, § 8. — ⁴ Loc. cit., ad 2.

Petrus, et dicit quod, loquendo de oratione quae est praecepti humani, illud verbum contrarium non refertur ad orationem, quia bona opera exteriora etiam non sunt contraria orationi; sed est referendum ad attentionem, quando scilicet se exterius occupat circa aliquid impossibilem attentioni orationis. Ergo (sicut S. Antoninus explicat) Angelicus supponit tunc tantum deesse orationem, quando apponitur distractio externa per opus impossibile cum attentione interna; dum tunc solum in transgressionem orationis praeceptae culpam mortalem agnoscit.

Ratio 2^a. Quia, si attentio interna necessario requireretur ad essentiam orationis, ille qui involuntarie distrahitur nec etiam Officio satisfaceret. Certum autem est apud omnes quod per distractionem involuntariam minime impeditur impletio praecepti recitandi Officium; ex D. Thoma⁵, ubi docet: *Evagatio... mentis quae fit praeter propositum, orationis fructum non tollit.* — Hoc concedunt adhuc auctores primae sententiae. Sed dicunt quod ille qui sponte se distrahit actu revocat primam attentionem et ideo non satisfacit, cum amplius non oret; qui vero involuntarie distrahitur manet virtualiter attentus, et propterea orat et satisfacit. — Ego tamen fateor imbecillitatem meam, nunquam potuisse intelligere quomodo possit attentio virtualiter permanere in eo qui distrahitur, licet involuntarie. Bene quidem intelligo quod intentio, cum pertineat ad voluntatem, quando semel est habita, et non retractatur, virtualiter perseverat in effectum, seu in mediis susceptis; quia haec media ex illa intentione procedunt: non intelligo autem quomodo potest dici virtualiter attentus orationi qui mentem alibi habet occupatam. Recte dicitur quod hic involuntarie distractus post intentionem habitam attendendi et non retractatam, velit attendere; sed non poterit dici quod attendat, quando alibi est omnino evagatus. Sicut enim repugnat dici virtualiter intelligere quod legit, eum qui actu non intelligit, licet habuisset intentionem intelligendi; ita repugnat dici virtualiter attendere qui actu non attendit.

Petrus Paludan., in 4, dist. 15, qu. 5, artic. 2, concl. 4, (n. 25.). — ⁵ 2^a, qu. 88, art. 13, ad 3.

— Unde bene concludit Lugo¹ quod si ad orationem requireretur attentio interna, is qui esset involuntarie distractus non effective, sed tantum affective oraret. In tantum igitur dicit hunc vere orare, in quantum intentionem internam prius habitam orandi conjungit cum externa attentione.

Ratio 3^a. Quia sacerdos conferens Extremam-Uncionem (cujus forma est deprecatoria) cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, etsi actu mentem divertat, valide confert; ergo sine attentione interna bene stare potest oratio.

Ad hanc difficilem objectionem diverse respondent fautores primae sententiae. — Alii apud Concina dicunt quod eo casu invalide Sacramentum conferretur, quia tunc sacerdos nullam haberet intentionem nec attentionem; cum enim quis alio mentem distrahit, utramque actu retractat. — Sed haec responsio nimis debilis videtur. Quia ad rationem universalem Sacramentorum exigitur sola prolatio formae super debitam materiam a ministro habente potestatem, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia; juxta illud celebre dictum D. Augustini²: *Accedit verbum ad elementum et fit Sacramentum.* Et magis patet ex concilio Florentino³, ubi fuit sancitum: *Haec omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tamquam materia, verbis tamquam forma, et persona ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia.* Unde cum haec omnia concurrant, debet dici ministrum verba formae proferentem cum debita intentione in Extrema-Uncione, Sacramentum utique validum facere.

Aliter respondet Pater Concina, et ait quod in Sacramentis Deus elevat verba ministri, quancumque ille perversam habeat intentionem, ad gratiam conferendam. — Sed huic opponit Lugo⁴ quod si attentio esset de essentia orationis, hac ablata, deesset oratio, et consequenter evanesceret forma sacramenti Extremae-Uncionis, quae est deprecatoria.

Replicat Concina quod eo casu, licet destruat oratio moralis, remanet tamen

¹ De Euchar., disp. 22, n. 39. — *Concina*, de Horis canon., cap. 9, § 2, num. 4. — ² In Joan. Evang., tr. 80, n. 3; ap. Migne, Patrol. lat., tom. 35, col. 1840. — ³ Decret.

physica, scilicet illa externa verborum prolatio, quam ex sententia aliquorum asserit sufficere: ad implendam autem obligationem Officii, dicit requiri ut oratio sit moralis, et ut oratio moralis sit exigi essentiali attentionem. — Sed huic respondetur 1° sententiam praefatam illorum improbabilem esse; ut probabimus *Lib. 6, n. 23, v. Secunda*, ubi dicemus omnino requiri ad valorem Sacramentorum, ut minister saltem intendat facere quod facit Ecclesia. Respondetur 2° et petitur: Estne attentio de essentia orationis generice sumpta, vel tantum orationis moralis? Si dicis: Est de essentia orationis moralis, non autem physicae; conceditur quia talis oratio non esset meritoria; at esset satisfactoria, cum esset vera oratio: ergo recitans Officium voluntarie distractus, careret quidem merito, sed jam satisfaceret, cum Ecclesia praecipiat absolute orationem, non autem orationem meritoriam; saltem non constat hanc praecipere. Si vero dicis quod attentio est de essentia cujuscumque orationis: debet concedi orationem sine attentione neque moraliter neque physice posse dici orationem; attentio enim, si est de essentia cujuscumque orationis, oratio sine attentione erit mera prolatio verborum, non autem oratio, neque moralis, neque physica, cum deficiat constitutum orationis. Quapropter cum de essentia formae sacramenti Extremae-Uncionis requiratur ut sit deprecatoria (juxta illud S. Jacobi, quod presbyteri *orent* super infirmum), Sacramentum erit nullum, si formam sacerdos proferet sine attentione. Etenim, posito quod forma hujus Sacramenti debet esse vera oratio, et oratio sine attentione non est oratio; non potest Deus elevare ad conferendam gratiam Sacramenti nisi formam aptam, qualis non esset illa mera prolatio verborum. Licet enim possit efficere Deus quod res non apta ad producendum aliquem effectum, illum producat; non potest tamen efficere quod sit oratio illa quae non est oratio.

His tamen non obstantibus, *prima* sententia probabilior videtur, saltem ob au-

Eugenii IV, v. *Quinto*; cfr. Labbe, tom. 18, col. 547. — *Concina*, loc. cit. — ⁴ De Euchar., disp. 22, n. 30. — *Concina*, loc. cit. — *S. Jacob.*, cap. 5, v. 14.

Tertia probatio.

Secunda probatio.

Prima opinio, probabilior.

ctoritatem extrinsecam, et omnino ut tutior consulenda. — Sed *secunda*, tum ob doctorum auctoritatem, quae non est contemnenda, tum ob rationes non levibus fundamentis innixas, satis probabilis apparet; saltem quia non constat adesse praeceptum de attentione interna in recitatione divini Officii. — Unde non audeam ad restitutionem damnare beneficium qui bona fide Officium recitasset cum distractione voluntaria, et bona fide pariter fructus percepisset; prout ab ea excusant Croix¹, et apud ipsum Sotus², Toletus, Azor³, Bartholom. Medina⁴, Garcia⁵, Gobat, etc. Vide dicta *Lib. III, n. 669*.

Caeterum, ad scrupulos abjiciendos et ad animum levandum Horas recitantium, valde refert hic advertere id quod communiter DD., adhuc primae sententiae fautores docent, nempe quod, ut dicatur aliquis Officio non satisfacere, non solum requiritur ut voluntarie se distrahat, sed etiam ut plene advertat se distrahi; nam alias iste licet sponte se divertat, non tamen sponte se divertit a recitatione. Ita Sanchez⁶ cum Suarez, Navarro, Soto et Armilla; Concina⁷; Croix⁸ cum Filiuccio, Gobat, etc.; Salmant.⁹, et Cajetanus¹⁰, ubi sic ait: *Si quis advertit se cogitare... extranea..., sed non advertit*

¹ Lib. 4, n. 1218. - *Tolet.*, lib. 2, cap. 12, n. 6. - *Gobat*, tr. 5, n. 842. - ² Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 28, n. 11. - *Suar.*, lib. 4, cap. 26, n. 20; cfr. in 3 Part., de Sacram., disp. 88, sect. 3. - *Navar.*, Man., cap. 25, num. 107; et de Horis canon., cap. 13, num. 21. - *Sotus*, de Just. et Jure, lib. 10, qu. 5, art. 5, concl. 7, v. *Rursus requiritur.* - *Armilla*, v. *Horae canonicae*, n. 20. - ³ De Horis canon.,

⁴ Sotus hic non satis recte a Croix citatur; vide supra notam *d*, ad n. 175.

⁵ Azor, *part. 1, lib. 10, cap. 14, qu. 8*, probabile quidem esse ait, sed oppositum sibi magis probari.

⁶ Barthol. Medina male a Croix citatur; nam in *Sum.*, *lib. 1, cap. 14, § 11*, perspicue oppositum insinuat, negans praecepto satisfacere eum qui non recitat cum interna attentione, et inferius addens eum qui non recitavit eo modo quo tenetur, ad restitutionem teneri.

⁷ Garcia, *de Benefic.*, *part. 3, cap. 2, n. 514*, loquitur de iis qui, dum choro intersunt, nec cantant nec sunt attenti, et negat hos amittere distributiones.

⁸ Salmant., *loc. cit.*, n. 26: « Si tamen, inquit, aliquem vel levem conatum ad hoc adhibeat [ut scil. distractiones repellat], satis-

quod ab Officio divino distrahitur; quamvis voluntarie illa medietur, non tamen voluntarie animus ab Officio divino distrahitur. Bene enim ait Concina, has distractiones esse hominibus impossibile omnes vitare, maxime studiosis; quia hujusmodi exercitia sunt intellectus, qui, cum sit necessaria facultas, ex assiduis occupationibus sui inflectitur, ut veluti calcariibus adjectis in suas controversias abjiciatur. — Hinc notant Salmant.¹¹, Sanchez¹² cum Navarro, Cajetano¹³, et Croix¹⁴ et alii communiter, quod si quis advertens se distrahi, habeat mediocrem diligentiam ad attendendum, nullo modo peccat. Additque Sanchez¹⁵ cum Gersonio, Margarita¹⁶ et pluribus aliis, non oportere ut homo semper tota conetur sollicitudine, quin tolerari possit aliqua divagatio ad caput refocillandum.

Dictum est: *ut plene advertat*. Quia, licet recitans semiplene adverteret ad distractionem et venialiter peccaret; adhuc tamen substantialiter Officio satisfaceret, cum prima attentio sive intentio attendendi semper perseveret, donec cum plena advertentia non revocetur. Intentio enim cum plena deliberatione prius concepta non desinit existere, nisi cum alia plena advertentia retractatur. Ita Sanchez¹⁷,

cap. 9, § 1, n. 35. — ⁴ Lib. 4, n. 1346. - *Fil.*, tr. 23, cap. 8, n. 255. - *Gobat*, loc. cit., n. 840. — ⁵ Tr. 16, cap. 3, n. 25. — ⁶ V. *Horae canonicae*, cap. 3. - *Concina*, loc. cit., n. 33. — ⁷ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 28, n. 13. - *Navar.*, de Horis canon., cap. 13, n. 21. — ⁸ Lib. 4, n. 1346. — ⁹ Loc. cit., num. 10. - *Gerson.*, tract. de Oratione, part. 3, v. *Orationem*.

facit praecepto; quia, licet negligens sit et non omnem adhibeat diligentiam ut attendat, non tamen omnino voluntarie distractus recitat ».

¹¹ Cajetanus, in *2am 2ae, qu. 83, art. 13*; et v. *Horae canonicae, cap. 3*, hoc non habet, quamvis a Sanchez citetur.

¹² Margarita Confessorum, in *Quaest. util. de moral.*, § *Utrum dicens Horas canonicas teneatur esse attentus*, de actuali attentione scribit: « Ad hanc non tenetur per totum spatium quo dicit Officium, sed solum in principio tenetur habere intentionem satisfaciendi ».

¹³ Sanchez, *Consil.*, *lib. 7, cap. 2, dub. 28, n. 10*, orationis praecepto satisfieri ait, « modo quis incipiat Horam intentione attendendi, quoties dedita opera mentem ab intentione non dimovet, licet sit per totam orationem

Semiplene advertens ad distractionem satisfacit Officio.

Remedia ad repellendas distractiones.

Salmant.¹, Croix^{m)} et Concina². — Unde infert Sanchez³ cum Navarroⁿ⁾ et aliis, quod tunc recitans graviter peccaret, juxta sensum primae sententiae, quando ex contemptu vel ex industria se divertet: *Quamdiu ergo, sic concludit Cajetanus^{o)}, eis non constiterit evidenter se mutasse propositum, vel advertendo et sciendo circa alia vagatos fuisse, credere possunt suae obligationi satisfacisse*. Subditque Croix cum Navarro quod non recte faciunt qui se occupant in cogitando an advertant nec ne; nam hoc ipsum est distrahi.

Remedia autem opportuniora ad repellendas animi distractiones sunt: 1°. Sub initium formare intentionem Deum laudandi. — 2°. Renovare intentionem ad *Gloria Patri* vel in principio cujuscumque psalmi. — 3°. Mysterium aliquod Passionis sibi repraesentare. — 4°. Sensus sedulo custodire; et alia hujusmodi, quae videri possunt apud Anacletum⁴ et Elbel⁵.

Pro scrupulosis vero advertit Croix⁶, eos nihil teneri ad repetendum, nisi certi sint mutasse intentionem orandi. — Additque⁷ Gobat quod si quis pateretur graves anxietates, posset aliquando etiam ei interdicti recitatio Officii, donec videatur posse recitare sine tanto incommodo; cum magnum incommodum excuset per se a praeceptis Ecclesiae.

178. — Quaeritur hic 2°. *An mortaliter peccet qui recitat Horas existens in peccato mortali?*

¹ Tr. 16, cap. 3, num. 26 et 28. — ² De Horis canon., cap. 9, § 1, num. 35. — ³ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 28, n. 14. — *Croix*, lib. 4, n. 1346. - *Navar.*, de Horis canon., cap. 13, n. 30. — ⁴ Tr. 6, dist. 1, num. 48. — ⁵ Part. 5, confer. 12, de Horis canon., num. 426. — ⁶ Lib. 4, num. 1350 et 1351. — ⁷ Apud *Croix*, loc. cit., n. 1354. - *Gobat*, tr. 5, num. 714. — *Adrian.*, Quodlib. 8, lit. B, v. *Secundo*; et

distractus..., quia reputatur distractio illa involuntaria ».

^{m)} Croix, *lib. 4, n. 1346*, id silentio praetermittit.

ⁿ⁾ Navarrus, quamvis a Sanchez citetur, *de Horis canon.*, *cap. 13, n. 21 et 22*, silet tamen de contemptu.

^{o)} Seu rectius Suarez, *tr. 4, lib. 4, cap. 26, n. 20*, id asserens pro scrupulosis ex quadam doctrina quam ex Cajetano desumpsit.

178. — ^{a)} Corduba, *lib. 1, qu. 50, punct. 3*: « Ecclesiasticus, inquit, vel quilibet alius ad

Adrianus apud Sanchez⁸ absolute affirmat, quia exercet actum Ordinis; licet dicat satisfacere praecepto. — Alii, ut Medina et Ledesma, apud eundem Sanchez, dicunt tunc peccare mortaliter quando habet actuale propositum peccandi; quia tunc irrogat Deo magnam irreverentiam, cum eodem tempore quo petit beneficium a Deo, intendat illum offendere. — Continuator autem Tournely⁹ censet quod si recitans habet desiderium exeundi a peccato, tunc jam pie orat et satisfacit Officio: si vero habet actuale propositum peccandi, ad minus ait dubium esse an satisfaciatur, cum dubitet an vere oret.

Verior tamen et communior sententia est quod iste satisfacit, et non peccat mortaliter; ut sentiunt Sanchez¹⁰ cum Navarro, et Croix¹¹ cum Corduba^{a)}. Ratio, quia ex una parte recitatio Officii non est actus Ordinis sacri, quamvis imponatur constitutis in sacris; ex alia, quamvis iste nihil sibi impetret, cum tamen oret nomine Ecclesiae, bene potest obtinere pro aliis. Quod autem oret nomine Ecclesiae cum proposito peccandi, non videtur tanta irreverentia ut damnetur de mortali, licet non videatur posse excusari saltem a veniali; ut dicit Croix cum Corduba^{a)}.

Caeterum non audeam de peccato ullo damnare alium ex devotione orantem, qui actualem voluntatem peccandi haberet. Alias teneremur hos hortari ut ab omni oratione abstinerent.

lit. P, v. *Tertio*. — ⁸ Loc. cit., dub. 9, n. 1. — *Joan. Medina*, Cod. de Oratione, tr. 6, qu. 12, dub. 2, concl. 2. - *Martin. de Ledesma*, 2^a 4^{ae}, qu. 16, art. 13, v. l., v. *Sed auditur.* - *Sanch.*, loc. cit., n. 2. — ⁹ De Offic. div., sect. 6, v. *Resp. 2*. — ¹⁰ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 9, n. 3. - *Navar.*, de Horis canon., cap. 20, num. 25. — ¹¹ Lib. 4, num. 1348. — *Croix*, loc. cit.

Officium divinum vel aliam orationem publicam obligatus, non peccat mortaliter ex hoc quod id in mortali peccato, quoad reatum tantum, existens exsequitur. Peccat tamen et forte mortaliter ex genere suo, si in mortali peccato actuali vel cum proposito mortaliter peccandi id facit. Nihilominus tamen uterque praeceptum vel obligationem orandi vel recitandi adimplet ». Et in probatione secundae partis asserti, quod scilicet forte mortaliter peccat, sic concludit: « Ergo a fortiori persona publica ad orationem publicam ex

Recitare Horas in mortali, lethale juxta quemdam.

Juxta alios, cum proposito peccandi, lethale.

Verius utrumque negatur.

Ultima, satis probabilis

Saltem requiritur plena advertentia de distractione.

179. — Quæritur 3º. *An sit licitum recitare Officium in locis immundis?*

Recitare in locis immundis, veniale per se, juxta alios.

Alii, ut Sotus ^{a)}, Viva ¹, Anacletus ^{b)}, Concina ^{c)}; et Sporer ² cum Tamburino et Gobat, sentiunt id esse veniale, si fiat sine causa; quia videtur hoc non carere aliqua irreverentia. — Alii vero, ut Sanchez ³; Salmant. ⁴ cum Trullench, Angles, Leandro; et Diana ⁵ cum Escobar, Fausto, etc., nullam in hoc culpam agnoscunt; quia, cum Deus sit ubique, in nullo loco est irreverentia illum orare. Alias, si esset irreverentia, nec etiam liceret ullo modo orare mente aut voce in loco indecenti: quod nemo dicit; immo Apostolus, I. Tim. II, [8], inquit: *Volo... viros orare in omni loco.*

Quæritur 4º. *An sit culpa non servare situm in recitatione Officii, scilicet stando, genuflectendo, juxta rubricam?*

¹ De Praecept. decal., qu. 3, art. 5, n. 5. — ² Append. de Horis canon., cap. 2, n. 148. — *Tambur.*, Decal., lib. 2, cap. 5, § 6, num. 2. — *Gobat*, tr. 5, num. 688. — ³ Consil., lib. 7, cap. 2, dub. 44, num. 4. — ⁴ Tr. 16, cap. 3, num. 11. — *Trull.*, lib. 1, cap. 7, dub. 20, n. 2; cfr. dub. 6, num. 12. — *Angles*, Flor., de Oratione, qu. 3, diffic. 5, concl. 2. — *Leand.*, de Sacram., tr. 6, disp. 13, qu. 26. — ⁵ Part. 10, tract. 11,

Alii negant, ut Salmant. ⁶; et Sporer ⁷ cum Zerola ^{d)}; quia (ut dicunt) id non praecipitur, sed consulitur, et ordinatur majoris devotionis gratia. Et idem tenent Toletus ^{e)}, Bonacina ^{e)} et Filliucius ^{e)}, apud Croix ⁸, qui dicit, in hoc potius posse peccari ratione scandali quam omissionis. — Sed probabilius affirmant Viva ⁹ et [Contin.] Tournely ¹⁰; quia id praescriptum est in rubrica: etsi omissio non excedat veniale, ut dicunt Navarrus ^{f)} et Viva ¹¹, cum haec rubrica sit tantum directiva. Hoc autem intelligitur de choro; nam extra chorum, communiter docent praefati auctores (quidquid aliqui dicant) nullam esse culpam, situm praescriptum omittente; licet laudabile sit illum servare.

Censent autem Concina ¹² et Viva ¹³, non excusari a veniali qui sine causa Officium recitaret decumbendo in lecto.

resol. 33. — *Escobar a Corro*, de Horis canon., qu. 4, n. 108. — *Barthol. a S. Fausto*, de Horis canon., lib. 2, qu. 187. — ⁶ Loc. cit., num. 11. — ⁷ Append. de Horis canon., cap. 2, num. 149. — ⁸ Lib. 4, num. 1321. — ⁹ De Praecept. decal., qu. 3, art. 5, num. 7. — ¹⁰ De Offic. div., sect. 6, qu. 2. — ¹¹ Loc. cit., num. 7. — ¹² Cap. 9, § 9, num. 2. — ¹³ Loc. cit., num. 6.

Situs non praescribitur sub praeecepto, juxta alios.

Probabilius praescribitur sub veniali in choro.

Secus, extra chorum.

Recitare in lecto sine causa, veniale.

officio obligata gravius peccat [quam persona privata], vel mortaliter vel venialiter: nam in hoc sunt opiniones.

179. — ^{a)} Sotus, *lib. 10, qu. 5, art. 4, i. f.*, dicit: «Esse non potest absque culpa».

^{b)} Anacletus, *tr. 6, dist. 1, n. 67*, dicit esse «contra debitam reverentiam».

^{c)} Concina, *cap. 9, § 9, n. 1*: «Si rationalis causa adsit, inquit, neque culpa veniali eos inquinari existimo, qui in locis immundis Deo laudes persolvunt».

^{d)} Zerola male allegatur a Sporer; nam in *Praxi*, v. Horae canonicae, *ad 4, v. Tertio*, expresse scribit: «Ista in choro obligant».

^{e)} Croix loquitur de Officii recitatione in generali, quin etiam videtur potius loqui de privata recitatione. — Et Toletus, *lib. 2, cap. 13, n. 6*, loquitur expresse de privata recitatione. — Bonacina pariter, *disp. 1, qu. 3,*

punct. 6, n. 1, cum S. Alphonso asserit esse aliquam culpam in hoc, si sermo sit de recitatione in choro; secus, si de privata recitatione. — Et idem perspicue significat Filliucius, *tr. 23, cap. 8, n. 265*, ubi dicit regulas de situ in recitatione divini Officii servandas esse quantum commode fieri potest, quamvis non sit obligatio de praeecepto; «Navarrus tamen... agnoscit praeeceptum et culpam consequenter venialem; sed forte loquitur de recitatione in choro, non autem privata». Et eodem modo Croix interpretatur Navarrum: «Unde, inquit, quando Navarrus dicit peccari venialiter si id non observetur, loquitur de oratione publica in choro, in quo peccatur venialiter potius ratione scandali quam ceremoniae praetermissae».

^{f)} Navarrus, *de Horis canon.*, *cap. 16, n. 7*, dicit illum «peccare saltem venialiter».

DUBIUM III.

Quid clerici possint circa dispositionem Fructuum suorum beneficiorum.

180. *An beneficiarii sint domini fructuum quoad necessaria sustentationi.* — 181. *An, quoad non necessaria. (Vide etiam Lib. III, ex n. 490).* — 182. *Quid notandum circa congruam sustentationem clerici.* — 183. *Quaenam quantitas in vanis expensis censeatur gravis.* — 184. *Quae teneantur clerici erogare in usus pios.* — 185. *Quid intelligatur nomine usus pii.* — 186. *Vide resolutiones.* — *An clerici possint testari de fructibus beneficii.* — 187. *De alienatione bonorum ecclesiasticorum.* — *Not. 1. De poenis in alienantes bona Ecclesiae.* — *Not. 2. An possint alienari, si talis facultas data sit a donante.* — *Not. 3. Quid veniat nomine bonorum ecclesiasticorum.* — *Not. 4. Quid, si alienatio vetita sit a donante. Et quae sint causae justae alienandi.* — *Not. 5. Quae solemnitates requirantur. Et quid, si deficiat causa.* — *Not. 6. Quae bona possint alienari sine solemnitatibus, et in quibus casibus.* — *Not. 7. Quid de locatione bonorum ecclesiasticorum.*

Necessaria ad sustentationem liberè expendantur.

180. — «Resp. Iº. Clerici beneficiarii, quoad eam partem bonorum ecclesiasticorum quae necessaria est ad congruam sustentationem et decentiam status, ita fiunt domini, ut de iis possint libere disponere. — Ubi recte notat Navarrus hanc congruitatem et decentiam habere latitudinem et suos gradus; proindeque si infimum congruae sustentationis pretium sint floreni 300, medium 400, summum 500, clericus autem infimo vivat, de reliquo libere posse disponere. Ita communiter: quia id acquisivit ut stipendium sustentationis, quasi mercedem operis praestiti». — [Vide dicta *Lib. III, n. 490, v. III. Idem*].

Quid de expensis in usus profanos.

181. — «Resp. IIº. Probabilius etiam est, contra Navarrum et multos canonistas, beneficiarios non regulares (secus enim est de regularibus, ut ait card. Lugo ¹) absolute esse dominos omnium suorum proventuum; ideoque, etsi in profanos usus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud Binsfeld ²⁾, Malderum et Bonacina ³⁾, ex S. Thoma, Soto, Molina, etc.: tum quia fructus faciunt suos (ut supponit Tridentinum ³⁾); tum quia alioqui

« non possent fructuum dominium in alios transferre (extra pios usus), omnesque eorum donationes et contractus essent invalidi, et ut tales a iudice declarandi, et bona Ecclesiae restituenda: quod cum nunquam sit factum, praesumi non debet esse faciendum. Card. Lugo ⁴ ». [Sed vide dicta *Lib. III, n. 492*].

« Quo non obstante, teneri eos bona ecclesiastica, congruae sustentationi superflua, expendere in pios usus, tam est communis sententia, ut card. Lugo ⁵ dicat nimis singularem esse sententiam Petri Hurtadi et Dinae, dicentium eos satisfacere, si (seclusis gravibus necessitatibus) erogent in communibus necessitatibus quartam partem reddituum ecclesiasticorum, vel certe dimidium ejus quod congruae sustentationi superest. — Vide card. Lugo ⁶, ubi, plurimis pro se citatis auctoribus, ostendit Toletum, Molina et Bañez male citari pro contraria sententia; immo ipsummet Hurtadum et Diana in ea non perstitisse, atque nulla vel auctoritate vel ratione fulciri: ac denique suam multis probat, praesertim ex Tridentino ⁷; ostenditque istam obligationem nasci ex jure non

Navar., de Reditib. eccles., qu. 1, mon. 45, n. 2. — *Navar.*, loc. cit., qu. 2, mon. 7. — ¹ De Just. et Jure, disp. 4, num. 2. — *Malder.*, tr. 1, cap. 4, dub. 8, assert. 2. — ² Disp. 4, de Obligat. beneficiar., punct. 1, num. 5. — *S. Thom.*, 2º 2º, qu. 185, art. 7. — *Sotus*, de Just. et Jure, lib. 10, qu. 4, art. 3, concl. 3 et 4. — *Molina*, de Just. et Jure, tr. 2, disp. 143, num. 3. — ³ Sess. 24, de reform.,

cap. 12. — ⁴ Loc. cit., n. 2 et seqq. — ⁵ Loc. cit., n. 10. — *Petr. Hurtad.*, de Virtut. theol., disp. 160, sect. 7, § 106. — *Diana*, part. 5, tract. 8, resol. 27. — ⁶ Loc. cit., num. 11 et seqq. — *Tolet.*, lib. 8, cap. 33. — *Molina*, disp. 146, a n. 3. — *Bañez*, in 2º 2º, qu. 32, art. 6, dub. ult., v. *Ex dictis omnibus*. — *Hurtad.*, loc. cit., § 110, i. f. — *Diana*, loc. cit. — ⁷ Sess. 25, de reform., cap. 1.

181. — ^{a)} Binsfeld male citatur a Busenbaum; nam in *Theol. pastor.*, *part. 4, cap. 13,*

concl. 11, communem sententiam esse affirmat, quod teneatur ad restitutionem.